1 308779 701814

TÜRKİYE
DİL VE EDEBİYAT
DERNEĞİ

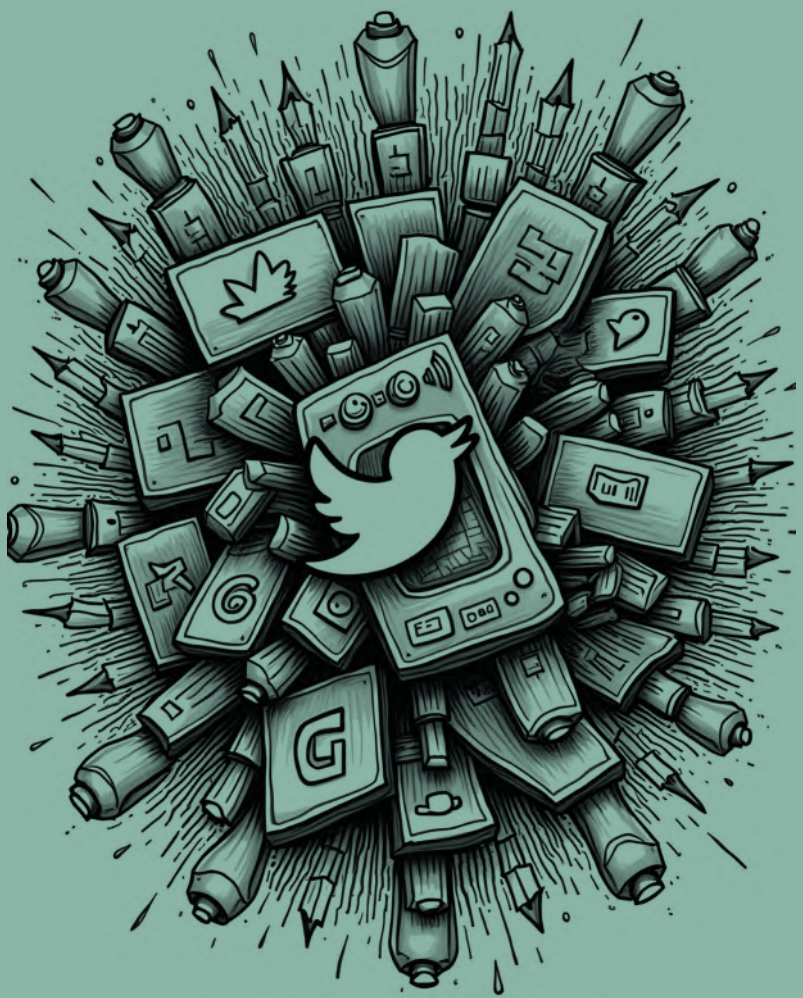
DİL VE EDEBİYAT

AYLIK DİL
EDEBİYAT VE
KÜLTÜR DERGİSİ

SAYI
192

ARALIK
2024

ABDURRAHMAN ADIYAN - AHMET FEYZİ - AHMET ÖZDEMİR - ALİ HAVAN - AYKUT NASİP KELEBEK - AYŞE KASAP - EKREM SAKAR - ELİF TOKKAL - EMEL KARAGEDİK EMRE ASLAN - ERTUĞRUL AYDIN - ESRA KUŞ - FATMA EBRAR TUNCEL - HAYATİ ÖZGÜR - İLHAN KURT - İLKNUR ORAL - KADİR KAKÇI - MUHAMMET EMİN BERK MUSA YAŞAROĞLU - NİHÂL ATEŞ TAŞCI - NURETTİN DURMAN - SENA YIĞCI - ŞEYMA YEMİŞ - ÜZEYİR İLBAK - YUNUS KARAKOYUN - ZAFER ACAR

Sosyal Medya ve Hakikat Krizi: Aptallaşarak Özgür Olmak

Üzeyir İlbak
yazar.dilveedebiyat@tded.org.tr

İnsanlık sosyal/sanal medyanın kurguladığı bir girdapta maruz kaldığı vurgunla sersem bir şekilde yaşıyor. Sosyal medyayı hayatının ayrılmaz bir parçası hâline getirenler medya terimine dair zihnî bir kurcalama yaşamışlar mı acaba? "Medya" diye adlandırılan mecra "Radyo, televizyon, gazete, dergi vb. iletişim ve yayın organlarının tamamına verilen ad." olarak tanımlanmasına rağmen; belli gruplar, ideolojiler, çıkar çevreleri, dezenformasyon ve algı uzmanları medyayı insanlığın canına okuyan bir mecraya dönüştürmüştür. İnsanlar için doğru bilgi üretmesi gereken medya, bilgiye erişimi kolaylaştırması gerekirken; gereğinden fazla malumat ve yorumla doğruları öğrenmeyi engelleyen kirli bir bilgi kazanına dönüştü. Tarifte sözü edilen medya araçları belli gruplar aracılığıyla belli siyasî, kültürel cemaatin sesine ve sözüne dönüşerek ilgilendikleri meselelerin tamamını ait oldukları kampın argümanlarıyla aktarmayı tercih ediyorlar. Bu söyleme ve yazma biçimi insanların etkileşimini olumsuz etkileyerek kötücül ve karamsar bir kakofoni zemininin oluşmasına sebep oluyor. Yazılı ve görsel medya Filistin, Gazze ve Siyonist soykırımı ile ilgili bir haberi iki farklı şekilde verebiliyor. Haberi yazarken 40 binden fazla insanı katleden soykırımcı Netanyahu lehine tek bir cümle kurmuyor; 7 Ekim baskınında rehine alınan bir çocuğun çerçeveli fotoğrafının Trump'a takdimini haberde kullanıyor veya sosyal medyada servis ediyor. Bir başka medya grubu da yoğun bombardıman sonucu enkaza dönen mahallede hedef gözetilerek katledilen çocukların fotoğrafını kullanıyor ve altına "İsrail askerleri güvenlik gerekçesiyle beş çocuğu öldürdü" diye yazıyor. Bu iki bakış açısının birbirinden bir farkı var mıdır?

Bilinen, takip edilen, verileri alıntılanan medyanın yukarıdaki tavrı dijital ve sanal medyada daha farklı bir kurgu ile karşımıza çıkarılarak "hakikat krizi" oluşturuluyor. Kullanılan kelime, görsel, üslup ve söylemle insanların birbirini anlamadığı haki-

katten kopuk bir ortam hazırlanıyor. Dolaşıma giren her yalan birkaç dakika içinde birilerinin "hakikati"ne dönüşürken; diğerlerinin "hakikat olarak servis edilene dair şüpheli bir tutum almalarına" mâni olacak bir algı oluşturuyor.

Sosyal/sanal medya nefreti yaşama biçimi olarak benimseyen, ötekiye düşman ve zihnî bir bunalıma maruz kaldığının farkında olmayan bireylerin maruz kaldıkları telkinleri, sayıkladıkları, nefret ve kinle kışkırttıkları duygularını gerçek bir düşünceymiş gibi paylaştıkları bir dünya. Sanal terimini ehlileştirmek üzere sosyal ifadesiyle birleştirseler bile kamus/sözlük sanal kelimesini "Gerçekte var olmayan, var olduğu sanılan, farz edilen, mevhum" şeklinde tarif eder. Tanımlamada kullanılan mevhum üzerinde ayrıca durmak gerek. Gerçekten karşı karşıya kaldığımız ve gereğinden fazla anlam yüklediğimiz sanal dünyayı belki de en iyi anlatan terim mevhum [(vehm 'tahayyül etmek, zannetmek'ten mevhūm) Gerçekte olmadığı hâlde var gibi düşünülen, kuruntuya dayanan, vehmedilen (şey)].

Kelimenin anlamlandırdığı hakikat üzerinden meseleyi anlamaya çalıştığımızda gün içinde ne kadar anlamsız ve gereksiz bir veri akışına, daha doğru bir söyleyişle derinliği olmayan malumatfuruşlukla meşgul olduğumuz hakikatiyle yüzleşmiş oluruz. Çoğu zaman yüzeysel verilerle algı yaratmaya yönelik ve meselelerimizi derinlemesine düşünmeyi engelleyen sanal dünya kısa mesajlar ve bağlamından koparılmış görseller aracılığıyla çoğunluğun gürültüsüyle bizi karmaşık ve yanıltıcı bir yanılgının içine sürüklemektedir.

İnsanların ekserisi uyanık geçirdikleri zamanın neredeyse üçte birini gönüllü olarak 'sanal dünya'da yaşamaktadır. Bu durumun tetiklediği ruhi ve zihni bağımlılık insanlığı hakikat yerine bir vehimler dünyasına kapatıyor. Bu karanlığa kapanış insanlığı anlatılardan ve anlatıların taşıdığı insanlık mirasından koparıyor. Modern dünyada anlatıların yok oluşu insan topluluklarını insanî ve birlikte yaşama ideallerinden de koparıyor. Tarih, medeniyet ve kültürel birikimi taşıyan hatıralar ve anlatılar toplulukları oluşturur ve birbirine bağlanmalarını temin eder. Tamamının aktarılma vasıtası olan anlatılar maalesef modern ideolojilere körü körüne teslim olmuş öğretilmiş epistemolojiye tabi nesil tarafından yok kabul ediliyor. Tevarüs edileni dikkate almadan ân'a odaklanan ve ân'ı kurtarma derdine düşenler temelsiz zeminde gökdelen inşa etmeye çalışanların çabalarını hatırlatmaktadır.

Bilim çağı diye tavsif edilen ve toplumu hakikat kriziyle karşı karşıya bırakarak yaşamaya zorlayan muhayyel dünyanın çocukları, siyasetçileri, kültür çevreleri ile cemaat/ideolojik klik mensupları Hasan Sabah kalesinin kampa dönüştürülmüş modern mahallesinde yaşadıklarının farkına ne zaman varacaklar? Bağımlılığın yasaklı madde ve alkolle sınırlı olmadığını birilerinin anlaması gerekmiyor mu, artık?

DİL VE EDEBİYAT

AYLIK DİL EDEBİYAT VE KÜLTÜR DERGİSİ

Aralık 2024 - Sayı:192

TÜRKİYE DİL VE EDEBİYAT DERNEĞİ

Adına Sahibi
Ekrem Erdem

Genel Yayın Yönetmeni
Üzeyir İlbak

Yayın Yönetmeni
Zafer Acar

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Elif Tokkal

Yayın Kurulu
Aykut Nasip Kelebek, Elif Sönmezışık Aydın, Elif Tokkal, İlhan Kurt, İrfan Çalışan, Murat Ertaş, Üzeyir İlbak, Yûnus Emre Özsaray, Zafer Acar

Basın - Yayın
İrfan Çalışan Gen. Bşk. Yrd.

Ekonomik İlişkiler ve Reklam
Zekeriya Kaan

Ar-Ge Basın ve Halkla İlişkiler
Ömer Berkli

Tasarım
Erdem Özsaray

Basıldığı Yer
Aktif Matbaa ve Reklam Hiz. San. Tic. Ltd. Şti. Osmangazi Mahallesi, Genç Osman Caddesi NO:2/C, 34522 Esenyurt/İstanbul

Abonelik Servisi: 0212 581 61 72

Mahibe Alşahin
Satış Fiyatı: 125 ₺
Yıllık Abone: 1250 ₺ Öğretmen: 1125 ₺
Öğrenci: 900 ₺

Genel Ağ (İnternet) sitemizden de abone olabilirsiniz

ISSN: 13087797

Aylık ulusal süreli yayın

TÜRKİYE DİL VE EDEBİYAT DERNEĞİ

Feshane Caddesi Nu: 3
Eyüp / İstanbul
Tel: 0212 581 69 12 - 581 61 72
Faks: 0212 581 12 54

yazar.dilveedebiyat@tded.org.tr
www.tded.org.tr - bilgi@tded.org.tr -
dilveedebiyatdergisi@gmail.com

dilveedebiyatdr dilveedebiyatdergisi dilveedebiyatdergisi

Dergiye yazılar elektronik posta yoluyla gönderilir. Yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir. Yayın Kurulu dergiye girecek yazılarda gerekli gördüğü düzeltme ve değişiklikleri yapabilir.

İÇİNDEKİLER

02 Sosyal Medya ve Hakikat Krizi: Aptallaşarak Özgür Olmak
Üzeyir İlbak

04 Süleymanın İbrahimi Neden Öldürdüğünü Biliyorum
Aykut Nasip Kelebek

05 Kayıtlara Geçmedi Adım
İlhan Kurt

07 Zamanın Kahrını Çoğaltanlar
Nurettin Durman

08 Tül ve Kül
Abdurrahman Adıyan

10 Mezarının Başına Bir Gül Bırakacağım
Emre Aslan

12 Bu Satırlar Bir Sevgiliye Yazıldı
Muhammet Emin Berk

13 Gücenik Yaşam Döngüsü
Esra Kuş

14 Yelkovan Yorulunca Ölünür
Ali Havan

16 Bir Ses
İlknur Oral

18 Lahit
Yunus Karakoyun

19 Tevbe Suresi 111
Zafer Acar

20 İslam Coğrafyasının Mütefekkir Şairi: Sezai Karakoç
Üzeyir İlbak

27 Sadeleştirmede Görülebilecek Acayiplikler ve Gariplikler
Ekrem Sakar

34 İçtenlik ve Ürperti
Ertuğrul Aydın

37 Halk Edebiyatımızda Ercişli Emrah ile Selvihan Hikâyesi
Ahmet Özdemir

43 Tembellik: Bir Lanet Mi? Bir Lütuf Mu?
Şeyma Yemiş

47 Çocuk Edebiyatı Sohbetleri
Elif Tokkal

54 Kaybolan Sokak Sesleri: Seyyar Satıcılar
Ayşe Kasap

58 Osmanlı Dönemi Türk Mûsikîsinde Estetik ve Güzellik Üzerine Mülahazalar –II
Ahmet Feyzi

65 Karanlıktan Son Çıkış: "Denize Açılan Kapı"
Sena Yığcı

67 Yolda Olmanın Bilgeliği: Seyyahın Ruhu
Nihâl Ateş Taşcı

69 Kibrit Oyunu Bitti, Tacettin Abi Gitti
Emel Karagedik

73 Uçağın Altında mı Üstünde mi
Musa Yaşaroğlu

76 Arap Doktor
Kadir Kakçı

81 Bir İfadenin Azameti
Hayati Özgür

89 Ceviz Kavanozu
Fatma Ebrar Tuncel

92 TDED Dergileri Dijital Okuma 1 Ocak'tan İtibaren Ücretli Olacak

94 Uluslararası Öğrencilerin Kaleminden "Türkiye'de Yaşamak" Konulu Deneme Yarışması

Aykut Nasip Kelebek

Süleymanın İbrahimi Neden Öldürdüğünü Biliyorum

herkesin boğdurmak istediği bir İbrahim vardır
ama hepimiz Süleyman kadar kudretli değiliz

yarın bir mezarı çok görebiliriz dün saraylar verdiğimize
tanrının gölgesiyiz ama tanrı gibi ferasetli değiliz

yanımızda yöremizde devlet büyükleri var ama
bir devletlinin kanından gelmediğimiz için devletli değiliz

kimi devletlinin devleti belli değil kiminin milliyeti
kimi devletliyle selamımız var ama memleketli değiliz

biri bir yerde ismimizi anmış sanatımızı övmüş hayret
hayret ki hayret zira henüz rahmetli değiliz

bu masalda ne dağları delme ne denizleri aşma var
biz birbirimize açılacak kadar bile cesaretli değiliz

Süleymanın toprakları kadar büyük şiirlerle anlatırız aşkı
ama tadına varma kısmında biz hiç kısmetli değiliz

İlhan Kurt

Kayıtlara Geçmedi Adım

Çarmıha paslı, eğinik çivilerle gerildi İsa
Muhtarın silahı ruhsatlıdır, ince memed'se bir katil
Kendimi bundan sıyıramadım kesildi cezam
Kollarımı gerim gerim açtılar, ayaklarımı kan tuttu
Ben ölmez idim kurşun yarasından, pas düşmese ciğerlerime

Musa'yı kirli suyla yudular, aynı suda temizlendi Mısır
Bekçi geceyi tutanak altına aldı, suça vekil kılındı karanlık
Hastalandıysam, güzdendir; kanımdan yaslı geçişleriyle güzden
Suçlayacak değilim kâhinleri, dervişleri yahut ellerini cinlerin
Yakalandıysam bir gece muskalarken kapıları
Bu benim günahımdır salın tuttuğunuz rahipleri

Putları kırdıysa bir demir balta, terim damlamıştır, terim
Ki terim, ne olimpos'tan devrişmedir ne Tur'dan sağılmış
Orada, o dağda demir eritilerek damarlarıma çizilmiş yüzüm
Tanınacak halde olmazdım taş yazıtlara kazınmasa adım
Gömülmüşüm bin asır sonra yeryüzüne çıkmak için
Ya fakat kim mühürler böylesine acımasızca sandıkları
Günahını gizlemekte mahir insandan başka
Azıcık kalıntım bulunsa, bir kaç kelime taşım
Yakılırdı mecliste araştırma önergeleri
Jenosit suç olmaktan çıkar, antisemit olurdu sokak çocukları

Hâlbuki beni devşirmeler, göçebeler, ırgatlar ve köleler bile görmezden geldi
Madenciler, izime rastlar rastlamaz durdurdular kazıları
Hâkimler ellerindeki dosyaları bir daha açılmamak üzere kapattı
Kırmızı bültenler geri çekildi
Saraylarda kanıtlara el konuldu, parmakları yakıldı sazendelerin
Nedensiz değil bu panik, bu kaçış, bu saklanma arzusu
Fakat bir çenginin dilini kesmenin kime ne yararı var
Saraylarla çengilerin nasıl bir bağlantısı olabilir
Arka sokaklarda çalışan kadınlar neden toplanıp kodese tıkıldı
Kim yakalanacaktı bir fahişe konuşsa, bir sazende vursa tele
Adımı duymaktan kim bu derece korkuyordu
Kimdi ısıtan günah dolu yatakları

Bilseler ben aslında onların korkacağı kadar yokum
Çoktan çıkarıldım o mühürlü sandıklardan
Adım harcandı sokak gösterilerinde, devrim marşlarında
Bilim adamları araştırmalara konu etmediler bile beni
Birazcık o çölden esinti kalaydı bende
Az biraz badiye tozu, bir iki güvercin kanadı
Kimseler oturamazdı işret sofralarına

Beni bu hale koyan polis kayıtlarıdır, askeri tutanaklar, devlet arşivleri
Teslim olmadım dediysem kayıtlara girmediğindendir
Yoksa adımın geçmediği yer kalmadı

Kıyamet yakın biliyorsunuz, tutanaklara
Bulanıklaşmadan dosyalar, mürekkep buhar olup uçmadan
Yakılmadan diğer parmakları da sazendelerin
Bakirelerin yatakları soğumadan
Şahitler yok edilmeden ve henüz kalmamışken üstüme insanın suçu
Kayıtlara sahip çıkın, parmak izlerine, kan lekesine
Ağıtlara, gözyaşlarına, çığlıklara

Nurettin Durman

Zamanın Kahrını Çoğaltanlar

Sevgili insan yarınlara duyurmak için
Sabahı şerifleriniz uyanık olsun
Zamanı bölük pörçük olmuş dünyanın
Ağrılarını omuzlayan garibanlar
Göçük kaçık tufanların içinden
Bir yol bulup çıkamayanlar
Bağrı yanıklar
Güneşin doğmasını bekleyenler.

Sevgili insan kalbi incinmiş insan ne yazık ki
Şeklini yitirmiş toprağın koynunda
Hıçkırıksız geçmiyor günler
Yitik çağ mı desem şeytanın kahkahalarına
Korku, yılgı, hırsın cirit attığı atmosferde
Bu kadar mı kötülük olur etrafında insanın.

Sevgili insan azgınlığın sonucunda
Bu ölüm tacirleri savaşlar yıkımlar ile
Şanlarına şan katacaklarını sanıyorlar
Kendilerine bunalım fabrikaları kurup
Öldürüyorlar insanlıklarını
Çağın erdemli insanları
Çağın zalimleri karşısında susmayarak
Suratlarına çarpa çarpa şiirin azametini
İnsanlığını bilinceye kadar insan.

Zamanın kahrını çoğaltanlar, çocuk katilleri
Bu kargışlı günler de geçer elbet. Bilesiniz.

Abdurrahman Adıyan

Tül ve Kül

I
koyaklarına gökçe bir bakış attım
derin vadilerde kişnerse küheylân
insan ki içi kadardır, derdin baba

takvimden bir yaprak düştü
titrerse perde, gül ten'im üşür
tülün ardı sıra kozanın şarkısı
ah biraz sen az biraz ahsen

ben uçmayı unuttum
kan atlarım gül ekin lelêêy.

II
düşlerimin tülünü araladım
sürgün vermedi virgüller
ömrüm adak cümle sürüsüne

yangınlar ardınca külüm
kaldı biraz da ölüm ve dirim
ruhumun iç odalarında
bekledim bir kış sabrıma alkış

ben nokta koymayı bilmem
yekta hislerim göl ekin lelêêy.

III
dayanaksız imgeler sancağında
aradım durdum şiiri, öğüt dediğin
kelepir kara gün dostluğu
düşmedi tenime damlası, baba

konuk mu sözlerin giderayak
açma şahbaza sükût şemsiyeni
ah dağlı bu ruhum bir özge ağlı

ben aralıkta durmayı sevmem
dimağın hangi cebi kök ekin lelêêy.

IV
toprak ve tohum, kül ve gül
şiirin özge damarını emdiğinde
karayerden çıkardım kelimeleri
yürüdü bengisuya firezler

deseni tuvalden taşan ressam!
sevmez üniformayı şiir; o sivil
sözde caz isterim özde hicaz

ben lâf anlamaz ordusunda dilbaz
sözün burcu gök ekin lelêêy.

Emre Aslan

Mezarının Başına Bir Gül Bırakacağım

Bin yıldan beri gelen bir yorgunluk var üzerimizde
Hiç bitmeyen bir ağıt gözler önünde dolanıyor
Hangi çağda yere değdi parmaklarınız
Yoksa ebabil gibi havada mı dolanırdınız
Ne oldu simsiyah tabiatına karanlıkların
Aydınlık, yollarında ve şeritlerinde yeniden doğduysa
Bugünse kömürlü bir yol yürüyor önümde
Bir mahrem var, ne kadar yorgundum oysa
Bir tezahürden öte baba ve çocukların öldükleri
Çınlayarak ötüyor şafakta başımızda kâbuslar
Tecrübe ettim toprağı, ölümü gömdükleri
Göğsümüzde açıldı onca karanlıklar
Gözlerimde bir hülya, önüm sıra kıyamet
Karalara bölündü, kafeslendi mahşer
Son bindiğim at kefenlendi bugün, çekildi pimi
Namazı kılındı ve gömüldü insanlık gibi

Sinsi bir göz izi var şehir üstünde
Sokaklar kalabalık ve her yerde can pazarı
Üstünde tepindikleri göğün gölgesinde
Gulyabani adımları bastırdı ayaklarını
Ve rüyamda bir ses:
"MEZARININ BAŞINA BİR GÜL BIRAKACAĞIM"

Bir sis düştü şehir etrafına
Çocuk gölgelerin, şehrin pusuna yenik düştü
Sonra sahne ışıkları patladı, kurşun gibi tepemizden
Sorsaydınız, korku mu geçmişti gecemizden
Hava sapsarı bir sonbahar
Sararmaya yüz tutmuş çocukça ayakları
Olduğundan yaşlı duruyordu ağaçlar
Ve çınlıyordu başında karanlıkları

Düşkündüm oysaki ben güllere -kanlara değil-
Sen ölmedin, attığın her adımda ben öldüm çocuk
Elimden şölen değil, toz bir matem geldi
Uçuverdin ellerimden bugün
Mezarına yeşil bir dal bırakacağım çocuk

Bugün bitmeyen bir rüzgâr olsaydım gökyüzünde
Ciğerini söndürseydim keşkelerle bir yetim ananın
Baştan aşağı kıpkızıl şehir üstünde
Keşke doğan bir güneş de ben olsaydım
-Şemsin doğmadığı karanlıkta
Her mermide inliyordu aydınlık, sabahlar olmuyordu-

Kudüs anadır, dedi Akif ve başladı tesir en dibimizden
Yenilenmiş bir zamanda, çalındı davamız her birimizden

Günün birinde dumansız bir baca diktiler pus etrafına
Dehşetli bir imaya mahsus kaldı çocuk yüzün
Başına çiçek diye bir köz diktiler
Sende solmadı çiçek toprakları bugün
Mezarının başına bir gül bırakacağım çocuk

Muhammet Emin Berk

Bu Satırlar Bir Sevgiliye Yazıldı

Emretti başkomutan sürünsün erler
İnan bakışlarım bile değmedi yere
Memlekete dönünce hepimize asker derler
Yalnızca kendimle nasıl geçer bir sene

Sınırda nöbetteyim başkomutan izinde
Ölsem duymazlar öyle bir yerler
Sigaram elimde silahım dizimde
Kuşatma bitmiş sönmüş ferler

Söyle başkomutan sen mi verdin vatanı
He eğer suçlu bensem sıkayım burada kafama
Olmaz ya sen de masumsan söyle bari satanı
Birazcık saygın olsun kalbimde yatana

Yeter gözünü kaçırdığın bak artık mezarıma
Korkma solduramazsın onlar yapay çiçekler
Belki söner cehennemi bir tas su dök kafama
Ölsen dolduramazsın sonsuzdur makberler

Ne erilmez rütbeymiş hangi kıtayı katlettin
Mahfol silahınla merminle savaşsız kal
Allahualem kaç çocuğun hayatını setrettin
Bazan çalı çırpı bazan büsbütün işgal

Esra Kuş

Gücenik Yaşam Döngüsü

Açılı, acılı, kaçılmış yerlerden sonra birbirine
döndün Döndüğünde kaş, göz, kirpik sana,,,
Kirpiklerine raf da yapsınlar,
Acısız yerlerden baksınlar sevdiklerin
sana. Ufuğu geçen her barajın,
uyduğun her toyluğun bir adı var.
Karnının doyduğunu kardan adamlara sorma!
Teninden çekilirse barajlar, gücenik yaşamın dönmez!
Döndüğünde el, ayak, yüz sana,,,
Yüzüne bir poşet süt de
dökülsün, Örtülsün yüzün,
ay sığınsın sana,
İpek ipek dokunan bir tırtılın geçtiği çam sakızları da var
Gücenmezsin ki yaşama,
inci gibi dişlerini yerden toplandığında
İyi ki, şükür ki, oh ki, mis ki göğün
yüzü
Göğünde sarılı, sanrılı uykularını da geçtin sen
Aferin sana,
Benim de çocuğum büyür
Yüzük ona, küpe ona, ben ona,,,
Göğsünde açık nefesin, kartlarında sesin var
Seli bulanmış, çamura doymuş izlerinin adı var.
Gücenmezsin ki yaşama,
Sesini sular arıttığında
İyi ki,

Ali Havan

Yelkovan Yorulunca Ölünür

Ölümün kucağına düşer doğunca insan
Faniliğini sallar zaman beşiklerinde
Bohçasını hazırlar her şeyden biraz noksan
Vedaya hazırlanır kapı eşiklerinde

Dökülmeye meyilli tükenen izmaritler
Tek başına yolcuyum iki kapılı handa
Bütün odunlar ıslak yırtık kavlı kibritler
Nar gibi pişiyorum yanmayan bu külhanda

Keyfince sürgün vermez gönül dalımda perçin
Budanır heveslerim hep yersiz uzamaktan
Sevginin kantarında eksik kaldığım için
Ayrılıklarım yakın sevmelerim uzaktan

Tüm yollar engebeli ayaklarım kötürüm
Çiçekler yorgun açar bahar yokuşlarında
Bu yalancı hayatı ne kadar götürürüm
Müebbet mahkûmuyum ölüm koğuşlarında

Güvelenmesin diye sakladım naftalinle
Çocukluğum annemin fermuarlı hurcunda
Dudak tiryakisiyim zamanı nikotinle
İçime çekiyorum soğuk oğlak burcunda

Aynada görünmeyen ayıplar biriktirdim
Duyurmadım kimseye boğduğum sükûtları
Hüzün kumaşlarından elbiseler diktirdim
Acıyla iğneledim kederli çaputları

Bıraktım sarmıyorum artık yaralarımı
Yük oluyor gönlüme tüm eczalar giderek
Gözümü kapatarak bütün kuralarımı
Ölüme çekiyorum talihim kör diyerek

Kefenleyip tabuta koydum hayallerimi
İçimdeki sızıyı gidermedi ağıtlar
Kimsesizler yanına hazırladım yerimi
Mirasım ödenmemiş borç yazılı kâğıtlar

Bakışlar donuklaşır saatin perçeminde
Zembereğin bir anlık titreyişidir ömür
Sayılı dakikalar tükenir son deminde
Akrep durup yelkovan yorulunca ölünür

İlknur Oral

Bir Ses

evrildiğin seni düşünüyor herkes
şimdin ve öncen hakkında söyleniyorken
biri bile vermeyecek es
yüzümüzü bürümüşken yas, ele geçirmişken duvarlarımızı bu is
seçtiğinin sendeki karşılığının ne olduğunu anlat bana buradan uzakta

bu film bana bir yerden tanıdık,
bu döngü kırılamayacak kadar sağlam
ola ki değilse
durup düşünelim sonunda
kayıp hayatlar hakkında

rüzgâr uğultusuyla eşlik ederken sesine
süpürsün bir yandan kapı önündeki çöpleri gözümüz önünde
sonra durulsun sular, ben bile tanımazken beni
sen bile konuşamazken kendi adına
ikimiz de bilmezken kulağımıza fısıldananı
düşünelim adımıza edilmiş tüm yeminler üzerine

durgun suları bulandıran
eskiden bir taş
ta orta yerinde benlerin
gelin hepiniz bu sudan için
gösterişli bir tastan değil
ellerinizle, suya muhtaç ellerinizle
kana kana bu sudan için
seninse suyun sesine karışıyor şimdi fısıltın

sırtında taşıdıklarından öte bir yük gönlündeki
tanınamayan bir senden ibaret artık aynadaki
bu sular da değişti
taştıkça taştı
hangisi hangi sene yeminler etti
kulağımıza fısıldanan neydi
bilmiyorum
ve susuyorum
ama

sen de duyuyor musun
bir ses
bir ses yükseliyor sanki sînemden

Yunus Karakoyun

Lahit

kendimi mumyaladım
çünkü kokuyor dünya
ve hiçbir şey almadım yanıma
sadece gece açıyorum gözlerimi

lahit küçük ve dar
ama rahat uyuyor ruhum
kalabalıklardan epey uzak
olsun ben yine mutluyum burada

Zafer Acar

Tevbe Suresi 111

Bir taksi benden daha çok kazanıyor düüüüüüt düüüüüüt düüüüüüt
bir kamyon bir tır benden daha çok dooooooot dooooooot dooooooot
-genç şairleri uyandırmak için basıyorum kornaya-
Cihangirde bir ev benden daha çok kazanıyor
bir tekel bayi bir meyhane-bar benden daha çok kazanıyor
şu orospu şu pezevenk şu nutuk çeken adam şu hırsız benden daha çok
matematiğe göre hepsi benden daha değerli

saf saf şiir yazmayı bırakıp
bu şiir üstüne azıcık düşünmeli

II
evet, satın alabilirsin beni
bir cennetin varsa tabii
metafizik değerim bu
Allah yapıştırmıştır barkodumu

Üzeyir İlbak

İSLAM COĞRAFYASININ MÜTEFEKKİR ŞAİRİ: SEZAİ KARAKOÇ

Aynı çağda yaşama onurunu yaşadığımız ve 1979 yılından itibaren Diriliş Yayınları'nın taşındığı her noktada fırsat buldukça ziyaret ettiğimiz Cumhuriyet dönemi Türk şiirinin en büyük Müslüman-mütefekkir şairi Sezai Karakoç'u ebediyet âlemine çekilişinin yıl dönümünde şükran ve minnetle anıyoruz. Bu hatırlayış öylesine bir hatırlayış değil; çünkü o, öylesine yaşamadı. Tefekkür ve yazma sorumluluğunu idrak ettiği tarihten itibaren yazdığı her kelimenin, her cümlenin, her metnin, şiir ve kitabın bir mükellefiyet/sorumluluk yüklediğinin şuurundaydı. Gerek Diriliş dergisinde gerekse köşe yazısı yazdığı gazetelerde başta Müslümanlar olmak üzere dünyada gadre uğrayan her bir insan için yazdı ve yazarken de ne tür risklerle karşı karşıya olduğunun şuurundaydı.

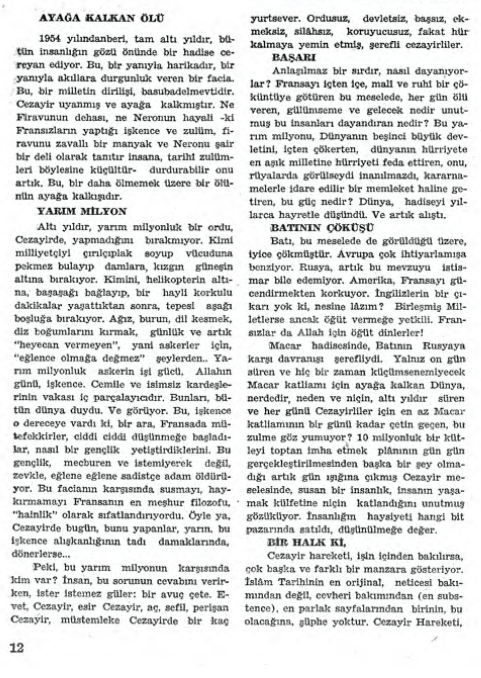
Bu hatırlayış öylesine bir hatırlayış değil; çünkü o, tevarüs ettiği ve emanet aldığı birikimi kalbinde ve zihin dünyasında yeniden inşa ederek, güncelleyerek, çağının sesine dönüştürerek ve yeniden yorumlayarak sorumluluk bilinciyle yaşadığı çağa yeni bir dille yeniden söyledi. Ekim 1969 tarihli *Diriliş* dergisinde "*İnsan, Allah'a inancını yenilemeli, tazelemelidir. Bir alışkanlık gibi değil. Bir töre gibi bile değil. Bir mirastır bu ama bir miras gibi de değil. Sanki, ilk ve son insan kendisiymiş gibi Allah'a inancını tazelemelidir insan.*" diyordu.

Diriliş dergisinin Mart 1966 tarihli birinci sayısında "*Ayasofya'nın Anlamı"* başlıklı yazısında *"Hristiyanların yanlış inançlarının tersine, çarmıha gerilen Hz. İsa değil, bu hâliyle çarmıha gerili olan Ayasofya'dır. Müslüman Ayasofya! Canlı ve diri insan çarmıha öldürülmek için çekilir. Canlı, diri ve müminler topluluğuyla kaynaşmış, alışverişte, yüzünden sıhhat akan bir caminin müze olması, onun çarmıha gerilmesi değil midir? Çarmıha çekilen insan birkaç saat orada kalır; can verdikten sonra indirilir. Ayasofya, çarmıha çekilerek öldürülmüş değildir. Daha kötü bir durumda; çarmıhtadır. Çarmıhta olma hâli sürdürülmektedir. Ayasofya ölü bile değildir. Öyle olsaydı eski günlerini anar, avunurduk. Ayasofya müzedir. Yani ölü bile değil de ölü şeylerin mahfazası, zarfı. Ayasofya, içinde ölü ve ölüm bile bulunmayan bir ölüm zarfı, ölüm kabuğu ve ölüm kabı durumundadır."* diye yazan merhum Karakoç; iç dinamikleri harekete geçirecek neslin yeniden inşası yolculuğunda yaslanacağı değerlere işaret ediyordu. Bu yazı yazıldıktan 54 yıl sonra Ayasofya yeniden Fetih Günü kimliğini kuşanırken bir metnin vakti geldiğinde nasıl da gazete, dergi ve/veya kitap sayfalarından ete kemiğe büründüğünün mesajını taşıyordu çağa. Ancak bu açılışın taşıdığı anlamı siyasî/politik argümanlar ve söylemler arasında sislere gömen retorik; meselenin sarih bir şekilde anlaşılmasının da üstünü örtüyordu. Oysa merhum Üstat, Ayasofya'ya Hanif Sami din anlayışı üzerinden bir anlam yüklüyordu: *"Ve Peygamber doğmadan az bir müddet önce Ayasofya yapıldı. Bu demektir ki, İslâm İstanbul'u içine alacak ve Ayasofya cami olacaktır. Nitekim öyle oldu. (...) Ayasofya yapılışıyla bir haberdi: Doğunun dinde Batıyı aştığını, Doğunun yeni bir din hareketine gebe olduğunu muştuluyordu! Meryem gibi bakire ve O'nun gibi hamileydi. / Ayasofya'yı yapanlar, gizli veya açık bu şuurda mıydılar, bilinemez. Bu şuurda olduklarını gösteren olaylar da olmuştur, göstermeyen olaylar da. (...) Bu yıllar, karanlıkla ışığın mücadele yıllarıdır. Işık sonradan gelecek, bütün kavgayı ortadan kaldıracaktır. İşte, Ayasofya, gecenin bittiği ve henüz güneşin doğmadığı*

bir vaktin eseri bir fecr-i sadıktır. Şimdi siz, fecr-i sadıkı geceye ait mi sayarsınız, henüz gün doğmadığı için, yoksa güneşe ait mi? Elbet güneşe ait. /Evet, Ayasofya, bütün anlamıyla İslam'a aitti. Hz. Peygamberin gelişinin haber halindeki en büyük anıtı oldu. Ölüler için bir anıt değil. Gelecekler için, ebedî sağlar ve sağlıklar, diriler ve dirilişler için bir anıt."

Ayasofya'nın Roma-Bizans-Pagan geleneğinden İsevî dindarlığının merkezlerinden biri olarak inşası ve bu inşa eyleminin idrak alanlarını yeniden inşasının aracı olacak anlayışı temsil etmesi bakımından önemliydi. Ellili-altmışlı yıllarda doğmuş bizim neslin Ayasofya'ya bakışını adı geçen yazıdan dikkatle okumak gerek. *"Peygamberin mucizesi önünde zaman nedir ki? Belki de Fatih'in İstanbul'a o muhteşem girişindeki vekar, bizzat Hz. Peygamberin önünde yapılan bir resmi geçit şuurundan ileri geliyordu. Tarihin tribününde Hz. Peygamber vardı. Ve törenin bittiği nokta Ayasofya'ydı. Hz. Peygamberin küngünü vurduğu kaya, Ayasofya'nın taşlarının çıkarıldığı ilk kayadan başka bir şey değildi. Ve böylece gerçek mimarı da Hz. Peygamber oluyordu. Şimdi neden bin yıl boyunca İslâm ordularının İstanbul'a aktığı ve Ayasofya'ya hilâli dikmek için Hz. Eba Eyyub'tan Ulubatlı Hasan'a kadar sayısız Müslümanın şehit olduğu daha iyi anlaşılıyor. Hz. Peygamberin, İstanbul'a bu kadar önem vermesi, onun Doğunun sözcüsü, Batıya karşı Doğu Kürsüsü olmasındandı. Orada Ayasofya'nın bulunmasındandı. Ayasofya'nın cami olması, dinin cihanşümulleştiğinin tescili olacağındandı. Ayasofya'yı kölelikten kurtarmak, hürriyetine kavuşturmak isteğindendi."* Bu tespit üzerinden Fatih Sultan Mehmed'in madalyon bastırmasını okuduğumda; olayın basit bir madalyon yaptırmak olmadığını, Pagan-Roma-Hıristiyanlık geleneğinin tarihe emanet edilişi olarak anlıyorum. Ruhbanların itiraf ve günah çıkarma seremonileri karşılı-

Bir Milletin

AYAĞA KALKAN ÖLÜ

1954 yılındanberi, tam altı yıldır, bütün insanlığın gözü önünde bir hadise cereyan ediyor. Bu, bir yanıyla harikadır, bir yanıyla akıllara durgunluk veren bir facia. Bu, bir milletin dirilişi, basubadelmevtidir. Cezayir uyanmış ve ayağa kalkmıştır. Ne Firavunun dehası, ne Neronun hayali -ki Fransızların yaptığı işkence ve zulüm, firavunu zavallı bir manyak ve Neronu şair bir deli olarak tanıtır insana, tarihî zulümleri böylesine küçültür- durdurabilir onu artık. Bu, bir daha ölmemek üzere bir ölünün ayağa kalkışıdır.

YARIM MİLYON

Altı yıldır, yarım milyonluk bir ordu, Cezayirde, yapmadığını bırakmıyor. Kimi milliyetçiyi çırılçıplak soyup vücuduna pekmez bulayıp damlara, kızgın güneşin altına bırakıyor. Kimini, helikopterin altına, başaşağı bağlayıp, bir hayli korkulu dakikalar yaşattıktan sonra, tepesi aşağı boşluğa bırakıyor. Ağız, burun, dil kesmek, diz boğumlarını kırmak, günlük ve artık "heyecan vermeyen", yani askerler için, "eğlence olmağa değmez" şeylerden.. Yarım milyonluk askerin işi gücü, Allahın günü, işkence. Cemile ve isimsiz kardeşlerinin vakası iç parçalayıcıdır. Bunları, bütün dünya duydu. Ve görüyor. Bu, işkence o dereceye vardı ki, bir ara, Fransada müfettekkirler, ciddi ciddi düşünmeğe başladılar, nasıl bir gençlik yetiştirdiklerini. Bu gençlik, mecburen ve istemiyerek değil, zevkle, eğlene eğlene sadistçe adam öldürüyor. Bu faciaının karşısında susmayı, haykırmamayı Fransanın en meşhur filozofu, "hainlik" olarak sıfatlandırıyordu. Öyle ya, Cezayirde bugün, bunu yapanlar, yarın, bu işkence alışkanlığının tadı damaklarında, dönerlerse...

Peki, bu yarım milyonun karşısında kim var? İnsan, bu sorunun cevabını verirken, ister istemez güler: bir avuç çete. Evet, Cezayir, esir Cezayir, aç, sefil, perişan Cezayir, müstemleke Cezayirde bir kaç yurtsever. Ordusuz, devletsiz, başsız, ekmeksiz, silâhsız, koruyucusuz, fakat hür kalmaya yemin etmiş, şerefli cezayirliler.

BAŞARI

Anlaşılmaz bir sırdır, nasıl dayanıyorlar? Fransayı içten içe, mali ve ruhi bir çöküntüye götüren bu meselede, her gün ölü veren, gülümseme ve gelecek nedir unutmuş bu insanları dayandıran nedir? Bu yarım milyonu, Dünyanın beşinci büyük devletini, içten çökerten, dünyanın hürriyete en aşık milletine hürriyeti feda ettiren, onu, rüyalarda görülseydi inanılmazdı, kararmalerle idare edilir bir memleket haline getiren, bu güç nedir? Dünya, hadiseyi yıllarca hayretle düşündü. Ve artık alıştı.

BATININ ÇÖKÜŞÜ

Batı, bu meselede de görüldüğü üzere, iyice çökmüştür. Avrupa çok ihtiyarlamışa benziyor. Rusya, artık bu mevzuyu istismar bile edemiyor. Amerika, Fransayı güçendirmekten korkuyor. İngilizlerin bir çıkarı yok ki, nesine lâzım? Birleşmiş Milletlerse ancak öğüt vermeğe yetkili. Fransızlar da Allah için öğüt dinlerler!

Macar hadisesinde, Batının Rusyaya karşı davranışı şerefliydi. Yalnız on gün süren ve hiç bir zaman küçümseneniyecek Macar katliamı için ayağa kalkan Dünya, nerdedir, neden ve niçin, altı yıldır süren ve her günü Cezayirliler için en az Macar katliamının bir günü kadar çetin geçen, bu zulme göz yumuyor? 10 milyonluk bir kütleyi toptan imha etmek plânının gün gün gerçekleştirilmesinden başka bir şey olmadığı artık gün ışığına çıkmış Cezayir meselesinde, susan bir insanlık, insanın yaşamak külfetine niçin katlandığını unutmuş gözükülyor. İnsanlığın hayaiyeti hangi bit pazarında satıldı, düşünülmeğe değer.

BİR HALK KI,

Cezayir hareketi, işin içinden bakılırsa, çok başka ve farklı bir manzara gösteriyor. İslâm Tarihinin en orijinal, neticesi bakımından değil, cevheri bakımından (en substence), en parlak sayfalarından birinin, bu olacağına, şüphe yoktur. Cezayir Hareketi,

12

Basubadelmevti

hürriyete kavuşan öbür islâm ülkelerinin istiklâl hareketlerinden daha fazla bir şahsiyet belirtir. Diğer islâm ülkelerinin hürriyet dileğinde, batıdan gelme sathi fikirlerin de rolü vardı. Onlar, kurtulmayı, sadece kurtulmayı düşünüyorlar, kurtulduktan sonra kendilerini bekleyenden habersiz bir plândan öteye geçemiyorlardı. Bu yüzden, istiklâline kavuşan bu çeşit doğu ülkeleri, kendi öz kaynaklarına bir daha dönememecesine, batıyı taklide girişiyorlar, bunda âdeta yarışıyorlardı. Bunun son örneği, Habip Burgibanın Tunusudur. Batı bile, bu ülkelerin kendinden ve kendi tarihinden böylesine ayrılışına, gören gözleriyle parmak ısırmaktadır.

Cezayirin hareketi, bu batıdan bulaşmış, sun'i bir hürriyet iddiası, fikrin refahat etmediği bir taklit hareketi değil, iç yapının gerektirdiği, kaçınılmaz, şuuraltıyla basil, entellektüellerin, tarihi ve içtimaî şartlarını hazırlamağa çalıştıkları bir harekettir. Cezayir bir yandan savaşırken, bir yandan da yarınını soğukkanlılıkla ve tam bir fikir sağlamlığı ve kafa istikrâliyle tartışıyor. Silâh ve kitap, çarpışan cezayirlinin, anlaşılan, ekmek yerine, koyduğu iki dost. Bunca kan ve sefalet içinde, garip tir, Cezayirde, bir fikir hareketi vardır. Malik Bennabi, Kâtip Yasin ve arkadaşları, şimdiden, yarınki hür Cezayirin rönesansını, fikri ve içtimaî şartlarını düşünüyorlar. Ve düşündükleri Cemiyet, bol örneklerini gördüğümüz körükörüne batılılaşmış ülkeler olmıyor. Bir yapı kurmak istiyorlar, önce ve sonra kendisi olan, yine de çevre şartlarını inkâr etmemiş şahsiyetli bir topluluk.

Aydın oğul, derin ana... İşte Cezayiri özetleyen tablo. Aç kalıyor, yüksek tahsilli oğlunun fransızlarca ödenecek emeğine acıyor, oğlunun bir asker olması ona yetiyor. Bu tek övünçü. Ana, oğlunu bu yola, adanmış görmekle övünüyor. Ve oğul anasının bu kara bahtından içi yanmış, annenin bu yüksek feragatini anlamış, ona layık olmak için çırpınıyor.

YİNE O HALK

Bu halktaki şuur ve ondan daha önemlisi, sezgi müthiştir. Fransızların yıkıcılığı tek taraflı, yalnız maddi değildir. Manevidirde. Korkunç bir moral, bir propoganda savaşı da açmışlardır. Her Allahın günü, mahalli Cezayir vericileri, hile ve yalanın enval türlüsüne başvuruyorlar. Milliyetçi liderlerin teslim olmadığı mı kalır, fransız ordusunun bütün milliyetçileri teslim olmadıkları mı? Pek iftihar edilecek bir şeymiş gibi, şişirerek, her gün, öldürülen milliyetçi sayısı resmî tebliğlerle yayınlanır. Fakat hayret! Ne büyük ve ne her şeyi derinden bilen bir halk! Tek başına bir orduyu dağıtacak kıratta olan bu haberler, Cezayir halkını tirkitmiyor bile, küçücük bir tereddüde bile düşürmüyor. De Gaulle başa geçtiği zaman ne propagandalar yapmamışlardı. Cezayir halkı, kendisini ebedî olarak hürriyetten mahrum etmek isteyen bir hareketin son umudu olduğunu o eşsiz bilgiyle derhal farkettiği De Gaulle'ün, Cezayirdeki nutkunu, tarihin en sessiz, fakat en asil şövaleresk efendiliğiyle, kadınlı erkekli bütün meydanları doldurarak dinlemiş, bir takım milliyetini unutmuşların fransızlarla kardeşçe birlikte yaşama türkülerini çağırmalarını bir orta oyununu seyreder gibi seyretmiş, sonra sessizce, gerisinde bütün dünyanın ve en başta fransızların şaşkınlığını bırakarak dağılmış, kimse onun o anda verdiği kararın ne olduğunu anlıyamamıştır. Fakat bir kaç saat sonra, onun yine silâha sarıldığını görenler, Cezayirlilerin nasıl bir halk ve Cezayirde nasıl bir hareket olduğunu iyice farketmişlerdir artık.

NETİCE

Cezayir aslını henüz ayaktadır, Fakat, maalesef bir mum gibi eriyor. Fransanın Cezayirde hiç bir ahlâk kaidesi, geçtik ahlâk kaidesinden, hattâ bir harp kaidesi tanımsayan yarım milyonluk ordusu, hile ve yalanın en görülmemişleriyle donanmış bir moral yıkıcı ağzı ve kafası yetmiyormuş gibi, Amerikanın, sırf hürriyetlerin ve in-

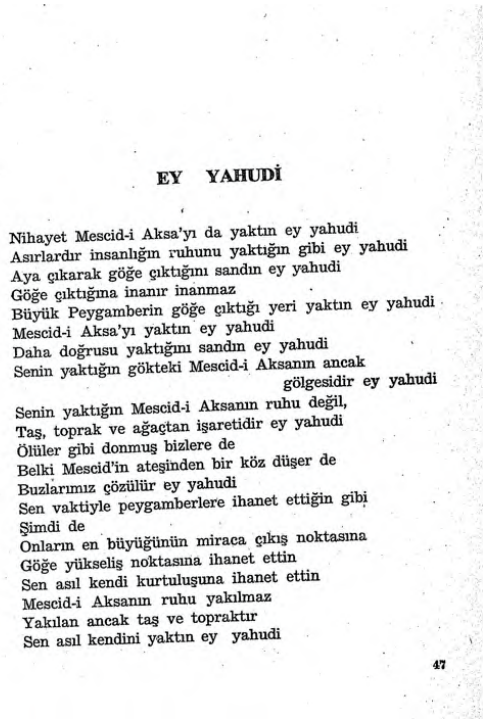
13

ğında cennet hayali pazarladıkları mekânın Allah ile kul arasında aracısız bir iletişim alanına dönüştürülmesi, insanlık tarihinin yeni bir evreye geçmesini temin etmiştir.

"Bugün de İslâm dünyası, Toynbee'nin de dediği gibi tam bir kıskaç içine alınmıştır. Tam bir Hendek savaşının şartlarını yaşıyoruz. Hatta yalnız dıştan çevrili değiliz. İçten de çevrilmişiz. İç düşman Medine Yahudileri gibi anî bir baskınla, bir gece baskınıyla İslam'ı yok etmek istiyor. İşte anlaşılıyor ki, Ayasofya yalnız Peygamberin gelişini müjdeleyen İslâm öncesi bir mucize değil, bugünlere de işaret eden, geleceğe ait de bir mucizeydi. O kapanacaktı. Böylece İslâm, hâkimiyetinin sona erdiğinin şuuruna varacaktı. Ve o açılacaktı. Böylece İstanbul ve Doğu fethedilecekti. İslâm yeniden eski üstünlüğüne, hatta daha yükseğine erecekti." Ayasofya açılırken ABD, AB ve yerli iş birlikçilerinin kopardıkları fırtınaları hatırlayan var mı? Ayasofya, kapalı tutulduğu yıllarda taşıdığı mesajla yeniden açıldığında yüklendiği mesajın yükü altında eziliyor. Çünkü Ayasofya'nın açılması, sadece bir ibadet mekânının açılması değildi. Üstat yazıyı *"Ayasofya'yı açmak, çağın kördüğümünü, İskender'in kılıcı gibi biçmek olacaktır."* diye bitiriyordu. Gerçekten öyle miydi?

Sezai Karakoç Müslümanca düşünüşün ve yeniden mümin oluşunun idraki ve şuurunda olan öncü isimlerdendi. 20. yüzyıl İslam düşünce dünyasının Türkiye coğrafyasında yaşayan nesli uyaran ve zihin dünyasını sistematize eden ***Diriliş*** kavramını ilk kez 1954 yılında kullandı. Karakoç, Fransa işgalindeki Tunus ve Cezayir'deki bağımsızlık mücadelesini gündeme taşıyan "**Bir Milletin Basübadelmevti**" yazısının yer aldığı ilk dergi girişimi Yeni Ay, savcılığın talimatıyla toplatılsa da yazı daha sonra Nisan 1960 tarihli ***Diriliş*** dergisinde yayımlanarak zihin dünyamızdaki yerini alacaktır.

Karakoç, Müslümanların gönül coğrafyası olarak bilinen Filistin, Kudüs, Afrika, Afganistan, İran, Eritre ve daha pek çok yerde yaşatılan zulüm ve haksızlıklara tepki veren şiir ve yazılar kaleme alan öncü ve inşacı bir isimdi. Tunus ve Cezayir yazısının yayınlanmasından kısa bir süre sonra 1969'da Mescid-i Aksa'nın Siyonistler tarafından yakılması üzerine, Diriliş Dergisi'nde "***Ey Yahudi***" başlıklı şiirini yayınlayacak ve Kudüs'ü Modern Türk edebiyatına taşıyan ilk isim olarak literatüre geçecektir (*Şiir* ***Gün Doğmadan*** *ve diğer metinlerinde yer almaz*). Karakoç, bu şiirinde Yahudilerin asırlardır insanlığın ruhunu yaktığını, tıpkı bunun gibi Mescid-i Aksa'yı yaktığını; ancak o yaktığı şeyin aslında Mescid-i Aksa'nın ruhunun taş, toprak ve ağaç biçimindeki işaretleri olabileceğini haykırır: *"Nihayet Mescid-i Aksa'yı da yaktın ey Yahudi/ Asırlardır insanlığın ru-*

EY YAHUDİ

Nihayet Mescid-i Aksa'yı da yaktın ey yahudi
Asırlardır insanlığın ruhunu yaktığın gibi ey yahudi
Aya çıkarak göğe çıktığını sandın ey yahudi
Göğe çıktığına inanır inanmaz
Büyük Peygamberin göğe çıktığı yeri yaktın ey yahudi
Mescid-i Aksa'yı yaktın ey yahudi
Daha doğrusu yaktığını sandın ey yahudi
Senin yaktığın gökteki Mescid-i Aksanın ancak
gölgesidir ey yahudi
Senin yaktığın Mescid-i Aksanın ruhu değil,
Taş, toprak ve ağaçtan işaretidir ey yahudi
Ölüler gibi donmuş bizlere de
Belki Mescid'in ateşinden bir köz düşer de
Buzlarımız çözülür ey yahudi
Sen vaktiyle peygamberlere ihanet ettiğin gibi
Şimdi de
Onların en büyüğünün miraca çıkış noktasına
Göğe yükseliş noktasına ihanet ettin
Sen asıl kendi kurtuluşuna ihanet ettin
Mescid-i Aksanın ruhu yakılmaz
Yakılan ancak taş ve topraktır
Sen asıl kendini yaktın ey yahudi

47

hunu yaktığın gibi ey Yahudi/ (...) Senin yaktığın Mescid-i Aksa'nın ruhu değil,/ Taş, toprak ve ağaçtan işaretidir ey Yahudi/ Ölüler gibi donmuş bizlere de/ (...) Belki Mescid'in ateşinden bir köz düşer de/ Buzlarımız çözülür ey Yahudi (...) Mescid-i Aksa'nın ruhu yakılmaz/ Yakılan ancak taş ve topraktır/ Sen asıl kendini yaktın ey Yahudi/ Sen ancak kendi ruhunu ateşe attın/ Cehennemleştirdin kendini ey Yahudi/ (...) Kudüs'ü aldıktan sonra/ Gazze'de yapmadığın işkence kalmadıktan sonra/ Demek Mescid-i Aksa'yı da yaktın ey Yahudi (...) Sen Süleyman Peygamberin ruhunu incittin ey Yahudi/ Davut Peygamberin ruhunu sarstın ey Yahudi/ Zebur'a ihanet ettin ey Yahudi/ Tevrat'ın ve Zebur'un/ Musa'nın Davut'un Süleyman'ın/ Ve bütün kitapların ve bütün peygamberlerin/ Gelmesini bekledikleri/ Geleceğini haber verdikleri/ Ve bütün kitapların ve bütün peygamberlerin/ Evrene, insana, yere, göğe ışık saçan/ Büyük Peygamberin ayak bastığı yere (...) İhanet ettin, aklınca hakaret ettin ey Yahudi" (Diriliş 1 Ekim 1969).

Sezai Karakoç, yaşadığı çağı en gerçekçi boyutlarıyla kavrayan ve inandığı sabitelere sadık kalıp yorumlayarak çağ insanına sözünü bildiği en doğru sözle söyleyen bir sesti. Müslüman dünyanın acıları, sevinç ve kederleriyle yazı ve metinlerinde yeniden canlanıp inanmış insanların kalplerini tutuşturacak boyutlarda bir söyleyişti her söylediği. *"Neden ağladın bu gece / Ve dün gece/ Ve neden ağladın evvelki gece/ Neden söyle/ Sabah yıldızı Bırak Beyrut'a ben ağlayayım/ Altmış bin ölü verdi/ Daha dün Kardeş kardeşe/ Ve Irak'ın ve İran'ın/ Canım şehirlerine ağlayayım/ Ölen kadınlarına ve çocuklarına ağlayayım/ Avrupa'dan, Rusya'dan, Amerika'dan/ Kan pahasına alınmış/ Ölüm kusan silâhlarla" (G. D.:642). (..)* "Bırak ben ağlayayım/ Esir pazarında satılan Afganistan'a/ Açlıktan milyonları kırılan Afrika'ya/ Filipinler'e/ Habeşistan'a, Eritre'ye, Filistin'e/ Esaret prangasıyla kıvranan/ Kafkaslar, Azerbaycan, Türkistan'a/ Bütün milletlere ülkelere/ Irmaklar gibi ben ağlayayım" (*G. D.:644).*

Ve Sezai Karakoç en başta söylediğimiz gibi kelimesinin, yaşadığı coğrafyadaki sorumluluğunun şuurundaydı. Mart 1966 tarihli *Diriliş*'te yazdığı "Ortadoğu İnsanı" başlıklı yazısında da içine düştüğümüz çaresizliği apaçık bir dille ortaya koyuyordu. *"20. yüzyılın başından, hele birinci dünya savaşından, yani son Ortadoğu büyük devleti olan Osmanlı Türk Devleti'nin yıkılışından bu yana, bu bölgede durmaksızın esaret, küçük savaşlar, çatışmalar, ihtilâller-devrimler, yeni denemeler, kısaca değişme, çok hızlı değişmeler olup duruyor. Ortadoğu bir türlü durulmuyor; bir terkip üzerinde, hiç olmazsa üç nesillik bir deneme vakti geçmesine imkân*

verilmiyor; yapılan daha tam yapılıp bitmeden, kökleşmeden, çok kere daha sıvaları bile kurumadan birden yeni bir hareketle yıkılıyor; hiçbir zaman köklü ve sürekli olarak bir 'insan' üzerinde çalışılmıyor; insan tür ve tipleri bir salgın halinde birbirini kovalıyor; biri daha bitmeden bir yenisine başlanıyor, böylece köklü bir nesil yetiştirmek mümkün olmuyor. İlk olarak denenen Batı romantizmi tipi laik, daha aşırısı dinden uzak, tarihe yabancı bir gençlik karalaması, bir kararda durmayan bulutlar gibi arka arkaya biçimleniyor, sonra bozularak eriyip gidiyor, gerisinde bir ırmak dolusu kan, dram ve zulüm köpüğü bırakarak tarihe mal oluyor. Birçok evler yıkılmış, baba ile oğul birbirine yabancı bir hale getirilmiş, dil bağı kopmuş, nesiller arasına uçurum girmiş, bütün bunların tek özrü maddî kalkınma ise bir türlü önlenemeyen sefalet ve yoksulluğun büsbütün körükleyicisi ve millî kaynak ve enerjilerin boşuna akıtılışı olmuştur. Başarılan birkaç fizikî hareket, yıkıntının yanında bir bardak soğuk sudur. Şimdi de bu tecrübelerden hiç uslanmadığı anlaşılan Ortadoğu aydınlar kadrosu, yeni bir denemenin peşine takılmışlardır: *Sosyalistleşmek."* İhtilal ve askerî müdahalelerle, kültürel erozyonla, eğitimdeki başarısız girişimlerle bir türlü gerçek anlamda doğduğu ve yaşadığı toplumun değerlerine ait kılınamayan bir nesil; harabeye dönen zihni ile yıkıntılar arasında debelenmeye ve yeni arayışların ardında koşmaya devam ediyor. Attığı her yeni adımda da daha büyük yıkımlarla yüzleşmek zorunda kalıyor.

Çağımıza sahici tanıklık eden, medeniyetimizin gelecek nesiller için onurlu bir sütun olarak kalsın diye sözünü, hecesini, kelimesini altın tuğladan üretip Ehram'ın en tepe yerine, Bâbil Asma Bahçeleri'nin en mahrem noktasına, Efes Kütüphanesi'ne, Zeus Altarı'na, Ayasofya'nın kubbeler Şelalesi'ne, Diyarbakır Surları'na, Dicle'ye, Fırat'a, Tâc Mahal'a, Bağdat'a, Medine'de Muhacir Evi Mescid'e, Mekke'de İnanmışların kıblegâhına, insanlığın ortak arınma kenti Kudüs'e, Battal Gazi'nin Roma'nın üzerine yıktığı Malatya Surları'na, Kız Kulesi'ne, Alaeddin Tepesi'ne, dinlerin ve kültürlerin kavşak noktası Mardin'e, Üsküdar'da Şemsi Paşa'ya, Şehzadebaşı'na, Süleymaniye'ye, Sultan Ahmed'e, Selimiye'ye koyan ve koyduğu kelîm tuğlasıyla farklılık şelalelerinde insanlığı arınmaya çağıran Sezai Karakoç bilinciyle çağa tanık olmak gerek ki ona olan minnet borcumuzu ödeyebilelim. Rahmet ve dua ile.

Ekrem Sakar

SADELEŞTİRMEDE GÖRÜLEBİLECEK ACAYİPLİKLER VE GARİPLİKLER

Dili ve üslubu eskiyen metinlerden bazıları, çağdaş okura yeni ve şirin gösterilmek maksadıyla günlük dille yeniden kaleme alınırlar. Adeta "metin güncellemesi" olarak tavsif edebileceğimiz bu ameliye, halk arasında "sadeleştirme", ilmî dünyada "günümüz Türkçesine uyarlama", akademik alanda ise "dil içi çeviri" olarak adlandırılır. İsmi ne olursa olsun; nihayetinde yapılan şey bir metni güncel dile aktarmaktan ibarettir. Ne ki bunu gerçekleştirmek, neredeyse bir dilden başka bir dile çeviri yapmak kadar zorludur. Zira herhangi bir metin, bir dilden başka bir lisana tercüme edilirken, çevirmenin en azından sözcük veya ifade seçiminde bir ölçüde özgürlüğünün varlığından söz edilebilir. Sadeleştirmede ise "yayına hazırlayan" kişi, bir yandan "anlaşılırlık" ilkesine sıkı sıkıya bağ-

lı kalmakla mükellef olması hasebiyle asıl metni en yalın nasıl anlatabileceğinin mücadelesini verirken, diğer yandan asıl metnin büyüsünü yitirmesi karşısında suçluluk duygusuyla boğuşur. Bu kimse, "Keşke insanlar sözlüğe bakmaya üşenmeselerdi, bir miktar çaba harcayıp okusalardı da bu güzellikten mahrum kalmasalardı; böylece ben de bu yükün altına girmeseydim" nevinden temennilerle ve tesellilerle belki bir nebze olsun vicdanını rahatlatabilir.

Bir yazarın yüzyıllar önce kaleme aldığı bir eseri sadeleştirirken karşılaştığı güçlükler, alfabenin ve kelime dağarcığının farklı olmasıyla sınırlı değildir. Osmanlı Türkçesi metinlerini okuyabilen ve sözlüğe bakan herkes her metni doğru ve eksiksiz anlayabilir zannında olanlar, şüphesiz eski eserlerle fazla haşır neşir olmamışlardır. Bundan dolayı derin konulardan bahsedilen, ıstılahlara bolca yer verilen, müsecca sayılabilecek estetik kaygılar eşliğinde inşa edilmiş veya metaforik anlatımın ağır bastığı metinleri doğru anlayabilmenin en gerekli koşulu, benzer metinlerle daha önce muhatap olmak, yani tecrübe sahibi olmaktır. Başka bir ifadeyle; kendine özgü bağlamı ve söz dizimi içinde ilk akla gelenden veya sözlükte karşılığı verilenden bambaşka manaya gelebilecek kelimeleri ve kavramları doğru analiz etme başarısı, benzer metinleri okuma deneyiminin çokluğuyla doğru orantılıdır. Bu tecrübeye, metnin aslına sadık kalmaya hassasiyet gösteren bir bilinç ve anlaşılanı noksansız iletmeyi hedefleyen bir özen eşlik ettiği takdirde, bir metnin sadeleştirilmesinde bir beis yoktur. Ancak sadeleştirme kisvesi altında eserlerin kıyıma uğraması o denli sık yaşanır ki, tarihî metinleri tetkik etmek isteyenler mecbur kalmadıkça, dili ne kadar ağdalı ve girift olursa olsun bir eseri orijinalinden okumayı yeğlerler.

Sadeleştirme, o denli dikkat ve emek isteyen bir çabadır ki yazar bunu bizzat kendi eserlerine tatbik ettiğinde bile sonuç hüsran olabilir. Söz gelimi Suut Kemal Yetkin, yeni nesiller için eserlerini sadeleştirmeye çalışan Halid Ziya Uşaklıgil'e yönelttiği, "Kendimizi sadeleştirilmiş bir eser karşısında değil, sanki başka bir dilden yapılmış kötü bir tercüme karşısında bulduk." şeklindeki eleştirisini, "Romanlarını doğrudan doğruya Osmanlıca tasarladığını, öyle yazdığını; kullandığı kelimelerin, kurduğu terkiplerin, yaratış anındaki solukla düzene girdiğini"[1] iddia ederek temellendirmiştir.[2] Bizde sadeleştirmenin böyle müşkül olmasının altında, Osmanlı devrinde üvey evlat muamelesi görüp gelişmesine imkân sağlanmayan, Cumhuriyet döneminde ise yapay müdahalelerle iğdiş edilen Türkçenin başına gelen musibetleri de hesaba katmak gerekir elbet.

Asıl metnin hakkıyla anlaşılmaması, sadeleştirenin Türkçeye vukufiyetinin yeterince iyi olmaması, meramın anlatılmasıyla yetinilip yapılan işe özen gösterilmemesi, asıl metne sadık kalmak gibi bir kaygı güdülmemesi gibi sadeleştirme işlemi gerçekleştirilirken zuhur eden arızalar türlü türlü olabilir. Sadeleştirmenin kötü olduğunu belirleyen kriter ise biriciktir: Aslına sadık

1 Kemal Yetkin, Denemeler (İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 1972), 126.

2 Halid Ziya, Servet-i Fünun sanat anlayışına özgü, sözlüklerde bulunduğu hâlde kullanılmayan kelimeleri dile kazandırarak sözü kıymetlendirmek anlamına gelen "tervîc-i elfâz"a fazla ağırlık verdiği için, sözcükleri değiştirmekle dilin sadeleşeceğini düşünmüş olmalıdır. Bu minvalde belagat nokta-i nazarından "tervîc" ile "garâbet" arasında ince bir çizgi olduğunu unutmamak gerekir.

kalınmaması. Ortaya konan metin, içeriğiyle doyurucu veya üslubuyla etkileyici dahi olsa, aslıyla örtüşmüyorsa ortada bir problem var demektir. Şöyle de denilebilir: Sadeleştirme iddiasıyla çıkılan yolda muvaffak olmanın en önemli şartı, asıl metne ihanet etmemektedir. Nitekim aslına sadık kalmayı beceremeyen sadeleştirme denemeleri, daha doğrusu sadeleştirme namı altında icra edilen metin tahribatı hem akademik sahada hem de popüler kitap piyasasında çeşitli isimler tarafından zaman zaman eleştirilmiştir. Bu konuda örnek verilebilecek en güncel tenkit yazıları -piyasayı takip edebildiğimiz kadarıyla- rahmetli N. Ahmet Özalp'in *Teknik Okumalar & Bağa Destursuz Girenler* adlı çalışmasında yer bulmuştur.

Şimdi, gelelim bu yazının sebeb-i telifine. İki ay evvel üniversitede verdiğim edebiyat dersinde öğrencilere bir şiiri şerh ederken birkaç unsuru izah etmiştim. Cep telefonları aracılığıyla 15 saniyelik videoları izlemek suretiyle alışık oldukları dopamini salgılayamamalarının üzerine asırlar önce söylenmiş bir şiirin şerhinin ağırlığı da binince, öğrencilerin yarısının göz kapaklarının düştüğünü fark ettim. Ortamı canlandırmak adına, konuyla ilgili olarak İslam mitolojisi literatürüne ait birkaç rivayeti tahkiye ederek anlattım. Beş dakika öncesine kadar mahmur olan gözlerden bazılarının fal taşı gibi açıldığına şahit olunca, hazır dikkatleri üzerime çekmişken bir de kitap önermek istedim. O an aklımdan *Acâibü'l-mahlûkât ve Garâibü'l-mevcûdât* geçti. Bu eserin Türkçeye güzel bir tercümesi olduğunu söyleyip, "Baskısı bittiyse bile Yazma Eserler Kurumu'nun sitesinden pdf olarak indirebilirsiniz." dedim. Bizim nesle nazaran fazla açık sözlü bulduğum yeni kuşak, "Hocam, okusak bile anlamayız ki!" diye karşılık verdiler. Eserin dilinin, dönemine göre gayet sade olmasına rağmen öğrencilerin eski bir metni anlamaya yönelik gayretlerinin olmadığını biliyordum. Bundan ötürü eserin sadeleştirilmişi var mı diye dersten sonra bakmaya karar verdim. Bir de baktım ki varmış! Lakin *Acayip Yaratıklar Sözlüğü* adını taşıyan bu kitabı öğrencilerime tavsiye etmeden önce bir göz atma ihtiyacı duyduğum için evvela kendime sipariş ettim.

Kitabı okumaya başlar başlamaz, sadeleştirilmiş metnin asıl metinle pek uyuşmadığı hemen dikkatimi çekti. İki kitabı da önüme koyarak birtakım notlar aldım. Notlar birikince de sadeleştirmede asıl metne sadakatin önemini vurgulamak adına bu yazıyı yazmaya karar verdim. Kitabın örneklerini, birinci bölümü oluşturan ilk 45 sayfasından seçtim. Çünkü kitabın yüzde on beşine tekabül edecek bu kısım, argümanlarımı destekleyecek malzemeyi fazlasıyla verdi. Bu kitaptan bahsederken, kitabın adını oluşturan sözcüklerin baş harfleriyle oluşturduğum AYS kısaltmasını kullanacağım. Orijinal metin olarak zikrettiğim eser, *Tercüme-i Acâibü'l-mahlûkât* adlı, Yazma Eserler Kurumu'ndan çıkan neşirdir. Bu eser için de TAM kısaltmasından istifade edeceğim. "s." kısaltmaları ise tahmin edeceğiniz üzere "sayfa" anlamına geliyor.

Kitabı sadeleştiren kişiyi tanımıyorum; binaenaleyh tenkidin şahsî olarak algılanmaması ve kimsenin rencide olmaması için hazırlayanın adını zikretmiyorum. Amacım bağcıyı dövmek ya da günah keçisi ilan etmek değil; bağdaki kusurlardan hareketle bağcılık yapılırken dikkat edilmesi gereken şeyleri ele almak.

Atlamalar

Bir eser sadeleştirilirken ilk dikkat edilmesi gereken, metnin tamamının yoksa

seçmece usulü mü aktarılacağıdır. Şayet esas metnin her cümlesini tek tek sadeleştirmek önemsiz veya gereksiz görülüyorsa bu, kitabın başında hatta kapağında belirtilmelidir ki herkes ona göre alsın veya almasın. Bence çoğu kimse eksik sadeleştirilmiş bir kitabı okumak istemez. Zaten bir metin kırpılarak sadeleştiriliyorsa, asıl metne sadakat baştan savılmış demektir.

AYS'de ne yazık ki büyük atlamalar var ve giriş yazısında buna değinilmemiş. Örneğin TAM s. 103-105 arasındaki iki buçuk sayfalık bölüm atlanmış. Başka bir devasa atlama da s. 115, 116 ve 117 arasında. Evet, maalesef koca koca sayfalar sadeleştirilmeden geçilmiş. Nerenin sadeleştirilip nerenin sadeleştirilmeye değer bulunmadığına dair herhangi bir bilgilendirmeden mahrum olduğumuz için neden bu sayfaların atlandığı hakkında yapacağımız yorumlar subjektif kalacaktır. O yüzden yorumsuz olarak devam edelim. Daha küçük çaplı atlamalardan yola çıkarak TAM'de bulunan s. 118 ve s. 119'un niçin tek paragrafla özet geçildiğini; s. 127-128 arasındaki faslın, s. 128'in son ve s. 129'un ilk paragraflarının, s. 130'da tam sayfanın, s. 140'ın yarısının, s. 141'in tümünün ve s. 132'deki el-haber paragrafının niye yok sayıldığını soracak olursanız, bunun da bir yanıtı olduğunu sanmıyorum.

Diğer yandan TAM s.105'deki iki ayetin, s. 109'un sonundaki ayetin, s. 113'deki ayetin atlandığını fark edince bu görmezden gelmelerin Kuran-ı Kerim'den iktibas yapılan kısımlara özgü olup olmadığını düşündüm ve biraz daha dikkatli okuyunca atlamaların kapsamının ayetlerle kalmadığını, İslâmî/dinî öğelerin ayıklandığını anladım. Doğrusunu söylemek gerekirse, TAM s. 106'da kitabın sebeb-i telifinin bir parçası olduğu için ehemmiyet arz eden "tâ ki Hak Teâlâyı bilmek ve tazîm etmeklik, şöyle ki Hak Teâlâ'ya lâyıktır, anun gönlinde âşikâre ola" ifadesinin, s. 107'de ve s. 111'de Hz. Muhammed ile ilgili kısımların, s. 121'de Allah'ın hikmetiyle ilgili paragrafın, s. 122'deki basü bade'l-mevt konusunun ve s. 124'deki ehl-i sünnet itikadıyla ilgili paragrafın atlanması, yüzde yüz dinî literatüre ait olan bu kitabı seküler bir mahiyete bürümüş. En azından kitabın başında, "eseri sadeleştirirken dinî içerikten soyutladık" gibi bir bilgilendirme gerekliydi. Bu sayede TAM s. 122'deki "peygamber aleyhisselâm"ın AYS s. 25'de nasıl 'Muhammet Peygamber'e döndüğüne şaşırmazdık.

Sadeleştirmedeki keyfilik hikâye seçimlerinde de geçerli. Mesela TAM s. 109-110 arasındaki 3. hikâye ve s. 113'deki 6. hikâye sadeleştirilmemişken başka hikâyelere yer verilmesini, eserin ismine gönderme yapıp "acayip" olarak nitelersek herhâlde yanlış anlaşılmış olmayız. s. 110'daki özel isimlerin ve s. 112'de sebeb-i telif mahiyetindeki ifadenin atlanmasını, yine aynı sayfada İsrafil'in iki lakabına değinilip diğerlerinden söz edilmemesini, s. 143'de yıldızların yaratılmasının bir hikmetinin de şeytanların göklere çıkamaması olduğunun sadeleştirmeye gerekli görülmemesini de gariplikler olarak addedebiliriz.

Cümle aralarındaki atlamaları buraya yazmak yazının hacmini lüzumundan fazla uzatacağı için iki örnekle iktifa edelim. (En altta, "doğrusu" karşısında verdiğimiz, tarafımızca yapılan sadeleştirmedir.)

TAM s. 114: Çûn ki dervîş bunı ohudı, bildi bunı, melûl oldı, kakıdı. Ol bitiyi yabana atdı, gerü döndi. Sudan taşra çıhdı. Anda bir

tağ dibine geldi. Dahı eyitdi ki "Bu düşde bana söyleyen şeytan imiş, bârî bir tecribe kılayın" dedi. Taragın çıhardı (...)

AYS s. 20: Derviş bu mektubu okuyunca oraya gittiğine öfkelendi ve yazanları dikkate almadı. Ancak bir süre sonra meraklandı. Tarağını çıkardı (...)

Doğrusu: Derviş bunu okuyunca olayı anladı, üzüldü ve öfkelendi. Mektubu atıp geri döndü. Sudan dışarı çıktı. Orada bir dağ dibine geldikten sonra "Bu düşte benimle konuşan şeytanmış. Dediğini deneyelim bari." dedi. Tarağını çıkardı.

TAM s. 121: Bu bir kelâm-ı heybetdür ve hitâb-ı fikretdür ve nidâ-yı hayretdür ve tarîk-i havf u âkıbetdür.

AYS s. 24: Bu, ulu bir kelamdır.

Doğrusu: Bu, heybetli bir söz, düşündüren bir hitap, hayret uyandırıcı bir sesleniş, başa gelecek olanın ve korkunun nedenidir.

Nüanslar

Günümüz insanı için eski bir metni anlaşılır kılmaya çalışırken metnin aslına sadık kalmanın bir başka yönü de kelime, kavram ve terimlerin özenle seçilmesiyle ilişkilidir. Aksi takdirde tercüme, çeviri programlarının veya yapay zekanın yaptığı, temel olarak ne söylenmek istendiğini tarif eden fakat nüanslara inildiğinde yanlış yerlere varan ve okuması keyifsiz süren çevirilere benzer. Sadeleştiren kişinin titiz davranarak mümkün mertebe müellifin ne demek istediğini anlayan ve anlatan bir pozisyonda durması iktiza eder.

AYS'nin giriş yazısında, yapılan sadeleştirme ile alakalı şöyle bir ifade mevcuttur: "Metni günümüz Türkçesine aktarırken bizim de amacımız metnin dil özelliklerini ortaya koymaktan ziyade günümüz okuruna asırlar öncesinden miras kalan bu eseri, dünya üzerindeki acayiplikleri ulaştırabilmekti. Bu sebepten metni serbest bir şekilde günümüz Türkçesine aktardık." (s. 11). Burada geçen "serbest çeviri"yi, literal ya da motomot adı verilen, metnin kelimesi kelimesine çevirisi yapılmayacağı hakkında bir uyarı olarak telakki ediyoruz. Tabii ki yayına hazırlayan böyle bir tercihte bulunabilir. Dahası, serbestiyetin temin ettiği imkânlarla kimi cümleleri birleştirip ayırabilir; hatta aynı anlama geliyorsa yok bile edebilir. Bu bağlamda eski metinlerde tafsîl ba'de'l-icmâl dedikleri, bir cümlenin diğer cümleyi tafsil ettiği yerlerin veya vâv-ı tefsîrî dedikleri, aynı kavramın yakın anlamlı kelimelerle karşılandıkları kısımların AYS'ye dahil edilmemesi hoş görülebilir. Mamafih metinde anlatılanın tamı tamına aktarılması mümkünken "sonuçta aynı kapıya çıkan" ifadeleri yeğlemeyi serbestiyet değil de "başı buyrukluk" olarak tanımlamak, daha isabetli olacaktır. AYS'de, özensizlikten olsa gerek, bu tip kısımlar bulunmaktadır.

(Nüanslarda hassasiyetin önemiyle irtibatlı örnek teşkil edebilecek birkaç parçayı, yukarıda yaptığımız gibi eserin orijinali -sadeleştirilmişi- kendi sadeleştirmemiz sırasıyla verdik. Ne demek istediğimiz iyice anlaşılsın diye sona bir de açıklama ekledik.)

TAM s. 105: Ve dahı bunlarun fahr etdükleri bilmeklig-idi.

AYS s. 13: Bu insanların övdükleri şey bilgiydi.

Doğrusu: Bunlar, bilmeleriyle övünürlerdi.

Açıklama: Övüncün kaynağı bilginin nesnesi değil, bilgiye sahip olan öznedir.

TAM s. 132: Hükemâ eydürler ki gökler nedendügin kimesne bilmez.

AYS s. 31: Bazı alimler, göğün tam olarak neyden yaratıldığının bilinmediğini söylerler.

Doğrusu: Hikmet sahipleri, göklerin neyden oluştuğunu kimsenin bilmediği söylerler.

Açıklama: Hikmet sahipleri göklerin yapısının bilinmediğini değil, kimsenin bilmediğini söylüyorlar. Birisinin evine gelinmediğini söylemesi ile evine kimsenin gelmediğini söylemesi arasındaki nüans herhâlde aşikârdır. İlkinde gelmenin mümkün olmadığı, ikincisinde ise mümkün olmakla birlikte kimsenin gelmediği anlaşılır. Ayrıca "tam olarak" diye bir ifade geçmiyor; bu da demek oluyor ki kimsenin "azıcık bile" bilmediğini söylüyorlar.

TAM s. 132: İkinci felek Utâriddür. Üçünci felek Zühredür. Dördünci felek Şemsdür. Beşinci felek Mirrîhdür. Altıncı felek Müşterîdür. Yedinci felek Zuhaldür.

AYS s. 32: İkinci gök cismi Merkür, üçüncüsü Venüs, dördüncüsü Güneş, beşincisi Mars, altıncısı Jüpiter, yedincisi ise Satürn'dür.

Doğrusu: İkinci felek Utarid (Merkür), üçüncü felek Zühre (Venüs), dördüncü felek Şems (Güneş), beşinci felek Mirrih (Mars), altıncı felek Müşteri (Jüpiter) ve yedinci felek Zuhal (Satürn)'dir.

Açıklama: Felek kelimeleri, gök cismi olarak çevrilmemelidir. Felek, gök cisimlerinin hareket ettikleri alandır. Her felek, o alanı temsil eden gezegenle adlandırılmıştır. Bu bilgiyi kitabın kendisi veriyor.

TAM s. 138: Bu kezin ferişteh eydür: İlâhî, ben idrîs'ün hakkında ne hoş eylük eylemişem. İlâhî, beni İdrîs'den şerm-sâr etmegil.

AYS s. 36: Melek: "Allah'ım! İdris bana yardımda bulundu. Beni İdris'e mahcup etme," diye dua etti.

Doğrusu: Bu sefer melek: "İlahi ya Rabbi, ben İdris için ne güzel iyilik yapmıştım, beni İdris karşısında mahcup etme!" dedi.

Açıklama: Olay; İdris'in bir meleğe dua etmesi, bu duayla işinin kolaylaşması, meleğin buna karşılık benden ne istersin demesi, İdris'in isteği üzerine onu Güneş'e çıkarması ve Azrail'in orada İdris'in canını almasından ibarettir. Dolayısıyla melek, İdris'e iyilik yapıp onun isteğini yerine getirmesinden ama bunun İdris'in ölümüne neden olmasından dolayı mahcup hissediyor. "İdris bana yardımca bulundu" çevirisi olmaz; çünkü İdris'in yardımda bulunması olsa olsa hikâyenin başında meleğin işlerini kolaylaştırması için dua etmesidir. Olaylar, meleğin İdris'e iyilikte bulunması akabinde gelişiyor ve melek de İdris ona yardımda bulunduğu için değil, bu yardımın karşılığı olarak onu dördüncü kat göğe çıkardığı ve ölümüne neden olduğu için sorumlu hissediyor. Son olarak da dua ettiğine dair bir beyan yok ortada. Bunu inşa isnadı dairesinde olsa olsa ricaya, iltimasa yahut temenniye yorabiliriz.

TAM s. 147: Hükemâ bu on iki burûca sûretler komışlardır. Birisi hamel sûretindedir. Ve birisi sevr sûretindedir.

AYS s. 41: Alimler bu burçların her birine bir ad, bir şekil vermişlerdir. Bu burçlar koç, boğa, akrep veya yay gibi şekillerdedir.

Doğrusu: Hikmet sahipleri bu on iki burcu şekillerle isimlendirmişlerdir. Birisi koç ve birisi boğa şeklindedir.

Açıklama: Sadece koç ve boğa misalleri verilmişken, AYS'de bunlara akrep ve yay da eklenmiştir. Yazarın yalnızca koç ve bo-

ğayı seçmesinin özel bir sebebi olabilir. Bu nedenle müellifin/mütercimin söylemediğini söylemek de anlam farkı yaratmaktadır.

TAM s. 209: Her kimse ki ana el ursa, ol pâdişâh ile ahd edüp and içmiş olur ki anun emrinden çıkmaya ki ol padişâh dahı anı kullığa kabûl eyleye.

AYS s. 106: Bu taşa padişahın huzurunda dokunan her kişi, padişaha kulluk edeceğine ve onun emrinden çıkmayacağına ant içmiş olur. Padişah da o kişiyi kulluğa kabul eder. Doğrusu: Bir kişi ona (hacerü'l-esvede) elini sürmekle, padişaha (Allah'a) emrinden ayrılmayacağına dair söz vermiş olduğundan padişah da (Allah da) onu kulluğa kabul etmiş olur.

Açıklama: Burada padişah ile Allah kastedilmiş, sadece benzetilen "padişah" zikredilerek açık istiare yapılmıştır. Madem çeviri "serbest" olma iddiasını taşıyor, o hâlde yanlış anlamaya mahâl verecek "padişah"ın yanına en azından parantez içinde "Allah" ilave edilmeliydi.

Yanlış Aktarımlar

Bir sadeleştirmeye en çok zarar veren, şüphesiz metnin yanlış aktarılmasıdır. Metnin yanlış anlaşılmasına ya da hiç anlaşılmamasına sebebiyet verdikleri için bilerek veya bilmeyerek yapılan küçük veya büyük hataların asgari düzeyde olması beklemek, okurun hakkıdır. AYS'de bir takım yanlış aktarımlara tesadüf ettik. Bunların bir kısmını yukarıda takip ettiğimiz şablona uyarak aşağıda veriyoruz. (Aktarımlardaki yanlışlıkların tarafımızca yapılan sadeleştirme ile karşılaştırıldığında açıkça görülebileceğini düşündüğümüzden, bir de açıklama eklemeye ihtiyaç duymadık.)

TAM s. 106: Ve Îsâ peygamber aleyhisselâm ki âlemde gezerdi ol vakit lakabı kelimetullâh idi ve dahı rûhullâh idi ve hem öliyi diri kılur idi Allâhu Teâlâ izniyle zamânun acâibindendi âlemi gezdüginden ötürü adını Mesîh koydılar.

AYS s. 13: İsa peygamber kelimetullah ve ruhullah olarak anılarak dünyayı gezdi. Zamanın garipliğinde dünyayı gezdiği için ona Mesih adını koydular.

Doğrusu: İsa peygamber alemde gezerken lakabı kelimetullah ve ruhullahtı. Allah'ın izniyle ölüyü diriltirdi. Bu yaptığı zamanın acayip olaylarındandı. Alemi gezdiği için ona Mesih adını verdiler.

TAM s. 106: Kendü orta yerde turdı, dahı bunları kendüye okıdı.

AYS s. 14: Kendisi de bu dağların tam ortasında durup "Bunlar kendine gelsin!" dedi.

Doğrusu: Orta yerinde durdu ve bunları kendisine doğru çağırdı.

TAM s. 115: Susuzlığı ve safrâyı keser.

AYS s. 21: Mide bulantısını azaltır, susuzluğu önler.

Doğrusu: Susuzluğu ve açlığı bastırır.

TAM s. 120: Nitekim Hak Teâlâ Kelâm-ı mecîdde buyurur ki: ve kâne arşuhu ale'l-mâi. Allâhu Teâlâ dört firişte yarattı (...) yedi bin yıl dizleri üzerinde götürdiler.

AYS s. 23: Kur'an-ı Kerim'de şöyle geçer: Allah dört melek yarattı. (...) yedi bin diziyle taşırlardı.

Doğrusu: Nitekim Allah Kurân'da buyurur ki "Henüz arş su üstünde iken." Allah dört melek yarattı (...) yedi bin yıl boyunca dizleri üzerinde taşıdılar.

TAM s. 123: Dahı ana kâsımü'l-erzâk derler, zîrâ müvekkeldir kullarun rızkına.

AYS s. 26: Kulların rızkını belirleyen odur.

Doğrusu: Ve ona rızıkları bölen derler, zira kulların rızkı için vekil tayin edilmiştir.

TAM s. 123: Hîçbir oğlancuğa şefâat etmez.

AYS s. 26: Hiçbir insana merhamet göstermez.

Doğrusu: Hiçbir çocuğa canının bağışlanması için aracılık etmez.

TAM s.131: Oda dapıcılar ol od yandurdugı evlerini ve savmaalarını sûretler ile bezerler idi.

AYS s. 31: Eski zamanlarda otacılar, evlerini ve tapınaklarını baştan aşağı suretlerle süslerlerdi.

Doğrusu: Mecusîler (ateşe tapanlar), ateş yaktıkları evlerini ve tapınaklarını tasvirlerle donatırlardı.

TAM s. 135: Âfitâb-perestân ve dehrîler çûn ki gördiler (...)

AYS s. 33: Mecusiler ve Dehriler (...)

Doğrusu: Şemsîler/güneşe tapanlar ve dehriler (...)

TAM s. 136: Zîrâ Hak Teâlâ bunları güzâf yaratmadı.

AYS s. 34: Yani gelişigüzel yaratılmamıştır.

Doğrusu: Çünkü boş yere/iş olsun diye yaratmadı.

TAM s. 137: Gûr tarafında bir dağ vardur ki Güneş toğıcak kapkara görinür. Çünki Güneş batsa ol tağda yüz bin kez bin hûb sûretler gözükür. Şöyle kim herkes görür. Vaktî ki Güneş toğsa nâ-bedîd olur.

AYS s. 35: Gûr'da bir dağ vardır. Güneşin battığı vakitlerde dağda yüz binlerce şekil peyda olur. Güneş doğduğunda ise şekiller gözden kaybolur.

Doğrusu: Gûr tarafında, güneş doğunca kapkara görünen bir dağ vardır. Güneş battığı zaman o dağda yüz binlerce güzel suretli gözükür. Öyle ki herkes görür. Güneş doğduğu zaman görünmez olurlar.

Kitabın sonraki sayfalarını vakit ayırıp inceleseydik, artırabileceğimiz misallerin yanında başka cinsten yanlışlar bulabilmemiz muhtemeldi. Örneğin TAM s. 281'de veba hastalığından bahsedilirken "bunun sebebi buhâr-ı fasîdlerdür kim havâya karışur" ifadesinin AYS. s. 180'de "sebebi ise havaya karışan mikroplu buhardır." diye sadeleştirilmesi, buraya kadar oluşturduğumuz kategorilerden bağımsız, başlı başına eleştiri konusu yapılamaya layık bir parçadır. Takdir edersiniz ki 19. yüzyılda keşfedilen "mikrop"un 15. yüzyılda yazılmış bir eserde bulunması, anlatılan acayipliklerden ve garipliklerden daha acayip ve gariptir.

Yazıyı sonlandırmadan önce, sadeleştirmelere büsbütün karşı olmadığımızın altını çizelim. Ağdalı/âlî üslupla yazılmış bazı eserlerin orijinal metniyle beraber usta eller vasıtasıyla günümüz okuruna takdim edilmesinin gayet faydalı olduğu yadsınamaz. Buna örnek olarak süslü nesrin tipik bir numunesi olan Sinan Paşa'nın *Tazarrunamesi*'ni verebiliriz. Eseri sadeleştiren kişi, işini ihtimam göstererek yaptığı bariz olan Mertol Tulum'dur. Başarılı bir sadeleştirme görmek adına, asıl metnin çeviri yazısını ve sadeleştirilmişini art arda basarak neşreden Yazma Eserler Kurumu'nun sitesinden bu çalışmayı indirip göz atmanızı naçizane tavsiye ederim.

Ertuğrul Aydın

İÇTENLİK VE ÜRPERTİ

"Kimi zaman her şey nasıl da imkânsızlaşır."

Moris Blonşo (Maurice Blanchot)

Olgular nesne düzenlemeleridir. Delile dayanan belli bir yapıyı teşkil etmesi gerekir. Zorunlu doğrular alanı yani. Bu noktada, Traktatus'un yazılış biçiminin taklidi öne çıksa gerek. Dilin anlamlı olma ve görevini yerine getirmesi dâhilinde dünya üzerine oluşturulan olguların tanımlanması mümkündür. Böylece, önermelerle dünya arasındaki ilişki hep sıcak kalabilir.

Kuşku, nefret ve kahkaha, karşımıza çıkacak olan üçlü zorluktur. Sonrası ve fazlası var (haklı olarak). Mantık, haksızlığa isyan ve kıvrak zekâ. Bütün bunların arkasına eklenecek üç dalga, üç tebessüm: Alkış, sevgi, hüküm. İşte karşısında hesap sorulması gerekenler: Ümit burnu, narha dayalı düzlem mülk, iktidar, emanetçi, ontolojik karmaşa, mal ve sembol trafiği. Dahası var. Gözden kaçmayan, unutulacak gibi olan

ama damgasını yitirmeyenler. Bir çırpıda hepsini sayalım: Modernleşme, görselleştirilenler, Fernan Burodel (Fernand Braudel), aşkın kaynak ve hiyerarşi.

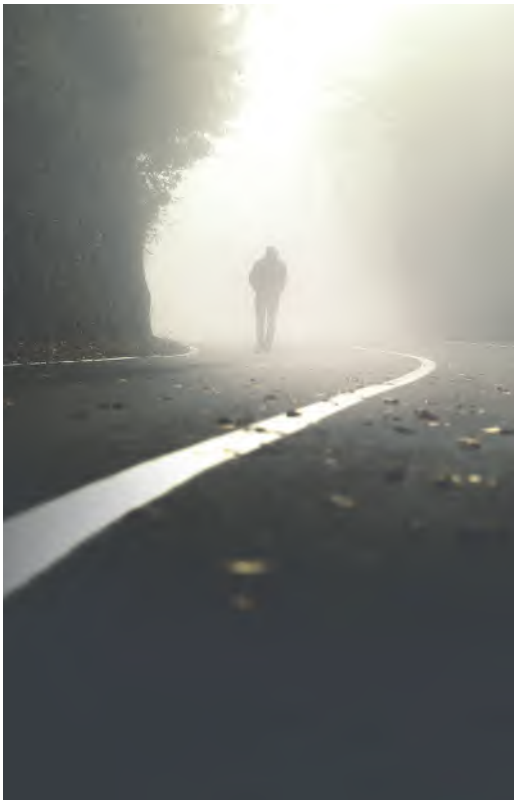
Hayatın içinde ve Hans Selye'nin gözünde, organizmanın her türlü değişime karşı yaygın bir tepkisi olan stres, memnuniyet verici olup olmadığına bakılmadan bütün isteklere karşı vücudun uyum sağlamak amacıyla gösterdiği yaygın bir tepkidir. İnsanlar üzerinde etkisini sürdüren ve onların davranış, verimlilik ve ilişkilerini etkileyen bu kavram, bizlerde sıkıntı oluşturan durumlar karşısında yaşanılabilecek bir tepkinin süreci olarak da karşımızda durmaktadır. Bu yüzden de kaygı, huzursuzluk ve gerilim gibi psikolojik tepkileri beraberinde getirmektedir.

Hasmın denetim ve hareket alanının yanı başında yükselen yargılar çıkmazı işaretlemektedir. Çıkmazın kendi uç benliği sahanın genişliğini daraltmaktadır otomatik olarak. Uzun upuzun bir süre sonrasında aranılma kimliğine işleyen Akdeniz'in yansıması mı? Zihni dar kalıplara sokan, kurgusu tamamıyla istemimiz dışında gerçekleşen dünyamız, soluk alışlarımızı da kuru bilgisayar tıkırtılarıyla çevrelemekte. Egonun sarmalamak istediği hayatımızda yazılmamış bir sayfa düşlerken de egoyla hareket etmek hesapta. Söylenişinde ekşimtırak bir alay ve dudak büküş olan sevgi ve hayali ne denli benlikte muhafaza etmek mümkündür. Bana bir vakitler yazdıklarının taslaklarını okumuştun. Bireyin nesnel yansıyışı, kara mizah ve aşırı romantizme bulaşmayan fakat öznel bir kimliğin kotarıldığı yumuşak, pamuk ve toprak sıcaklığında, yerli, seçkin ve katışıksız atmosfere yaslanan satırlarla büyülenmiştim.

Kızgınlığında bile felsefi bir tat olduğu hissedilir. Şimdi biraz susabilirim demeden önce de, beni ekseninde döndürecek birçok hissi taşımıştın masaya. İşte bunlardan akılda kalanlar: "Esneklikten ve estetikten pay almamış çoğu insanın prensip diye övündüğü kurallarla rahat ve huzurlu öleceklerinden eminim. Kupkuru bilgisayar tıkırtılarından daha dehşet verici olan sonunda o tıkırtıların Betovın'ın (Beethowen) senfonilerinden daha ahenkli bulmak değil mi? Neyi nereye koyacağını bilemediği, belki bilinçlenmenin ya da bilmenin rahatsızlığı içinde bocaladığı yahut -basitçe- bıktığı için mi uzaklaşmak ister insan? Yola düşse nereye kadar gidebilir? Gittiği yerde bilen bir varlık olduğunu, tarihselliğini, tavır takınırlığını, toplumsallığını, eksik bir varlık olduğunu unutabilir mi? Bunlar bir ibret vesikasının ötesinde geleceğe düşülen "mim"in yansımasıdır.

Her birini dağarcığa alarak tenha ikindilere yollayacağım. Şair Nef'î, "Hasmın sitemin anlamamak hasma sitemdir" demiş. Öyleyse, hasmı sitemler içinde tutmak en iyisi. Yer yuvarlağının tabiatına aykırı olmayan bir heyecanın dar kalıplar içinde titreşimi elbette ki göz kamaştırıcı olmayacaktır. Kendi içini çepeçevre sarmalayan, bölük börçük yaşanmışlıkları hiçe sayan bir muhayyilenin etrafını görememesi affedilir gibi değil. Elinden yüce fırsatların geçtiği iç kanamaların cirit atacağı düzenekleri daha tam anlamıyla çözememişken fırlayan yürek atışları kıymete binmeliydi. Bir konuşmanda unutulmamışlığı hatırlatmıştın. Orada, insanın unutulmadığını bilmesinin kara kısa erik ağacının coşkusuyla meydan okuyacağı, kışın soğuğuna bahar türküsü söyleyeceğini bildirmiştin. Erik ağacıydı boş vermişliğin kilometre taşlarına mert bir yürekle karşılık veren.

Şeyh Gâlib, "Hoşça bak zatına kim zübde-i âdemsin sen" derken, bir kuru kıstas olmaya yanaşmayan bir hikmet yumağı, şiarı ötelere yansıyan, meyvesi içinde gizli hareket kaynağına işaret etmektedir. Kendisi aşkın dağlar üzerinde bulutlanan, sözde masalımsı, perdeleri iç evreninde kapalı koparılmayı bekleyen, kristalleşmemiş müptela soylu prensiplerin gölgesi, uç melodiler çalan kıvılcımlar kaplı delice çağlayan nice dokunuşlu sırlar kümesidir.

Yanılma payı hiç bırakmayan tutumlar elbette memnuniyet verici değildir. Yanılıyor olmak düzeltileceklerin listesinin biraz daha kabarması demektir. İçinden çıkılmazı düşünmek kaotik olanı sarılacak yılan görmek olacaktır. Biriken sitemleri en kuytu tutkularla mayalayıp açık bir seri(n)lik dokusuyla bürünmek gerekir. Ne gam, ne istihza, ne de pervane olan ucu gözükmez karanlıklar buna engel olabilir. Hiç kılınmış bir netliğe nazaran az belirgin yaşayış caziptir, ürpertilere rağmen.

Sonuç olarak, dışa atılımın öteki insanlardan ayrılan, en zekilikle girişken bir bağımsızlık duygusu, ayrışık, azameti elverişli kılacak iç gerginliği çoğaltmaktadır. Deli-dehaların estetik ve teorik değerleri ve ince düşünülmüş cevaplar karmaşayı yönetecektir. Kendine dönmekten alı konanlar için mutsuzluk ilaç gibidir. Bariz bir batıklık içinde bağlaşık bekleyen aylaklığın kendisi zor aşılacak barikattır. Bilinmeyenden hareket ilgi odağı olanı görmekle kalmayıp yüksek zekânın kontrolü sayesinde kaynağı düzenleyerek sonuca ulaşacaktır.

Ahmet Özdemir

HALK EDEBİYATIMIZDA ERCİŞLİ EMRAH İLE SELVİHAN HİKÂYESİ

[Birin bilir binin bilmez
Bu dünya kimseye kalmaz
Yâr ismini desem gelmez
Düşer dillere dillere]

[Salındı bahçeye girdi
Çiçekler selâma durdu
Mor menevşe boynun burdu
Gül kızardı hicâbından]

Halk edebiyatı ile folklor edebiyatı kavramları zaman zaman karıştırılır. Halk hikâyeleri, halk masalları, halk efsaneleri, halk fıkraları, bilmeceler, atasözleri, maniler, türküler gibi sahibi belli olmayan sözlü halk verimlerine folklor edebiyatı diyoruz. Halk edebiyatı; bilinen halk

şairlerinin, bir başka anlatımla âşıkların dile tele getirdiği edebiyatın adı. Tekke edebiyatını bir yana bırakırsak, âşık edebiyatı, halk edebiyatının temelini oluşturuyor. Türklerin İslâmlığı kabulünden sonra, sözlü şiir geleneğini sürdüren ozanların adı, âşık olmuş.

Halk edebiyatımızda "Emrah" mahlası ile anılan birçok âşık var. Erzurumlu, Artvinli, Ahıskalı Emrahlardan söz edebiliriz. Ama hepsinden eskisi, Ercişli Emrah.

XVI. yüzyılın sonlarında doğduğu ve XVII. yüzyılın ilk yarısında yaşadığı sanılan Ercişli Emrah, Erciş kalesine bağlı bir Karakoyunlu köyü olan Ergans'ta doğmuş. Erciş kalesinin başı Miroğlu'nun sazcısı Âşık Ahmet'in oğlu olarak biliniyor.

Çoğu halk ozanı gibi, Ercişli Emrah'ın da hayat çerçevesine yerleştirilen bir hikâye var: Ercişli Emrah ile Selvihan hikâyesi.

Hayatları hikâye hâlinde anlatılan bütün âşıklarda olduğu gibi, Ercişli Emrah'ın da "Pir dolusu" bir başka adıyla bade içme öyküsü bulunuyor. Emrah, genç yaşta Miroğlu'nun kızı Selvihan'a âşık olmuş. Sevgilisinin ardından İran'ı, Azerbaycan'ı gezmiş. Başına gelenleri ve gördüklerini duru bir Türkçe ile anlatmış. Ercişli Emrah ile Selvihan hikâyesi yüzyıllar boyu sözlü gelenek içinde dilden dile, telden tele anlatıla gelir. Doğu Anadolu'nun yanı sıra Azerbaycan, Türkmenistan ve Ermenistan'da da değişik isimlerle tanınmış ve sevilmiş. "Emrah ile Selvihan"ın hikâyesi İstanbul Devlet Opera ve Balesi tarafından da sahneye konulmuş

Halk hikâyelerini, tarihî bir belge veya gerçek hayat hikâyesi sayamayız. Hikâyeciler, âşıkların hayatından aldıkları olayları aynen anlatmazlar. Anlatıldığı ortama ve o günün anlam ve önemiyle örtüşsün ve kıssadan bir hisse çıkarılabilsin diye, konunun uygun yerine hikâye kahramanının bazen de bir başkasının şiirlerinden ve koşmalarından parçalar serpiştirirler.

Kuşkusuz, halk hikâyeleri yazıya geçirilirken, doğal anlatılışında sürekli yenilenen canlılığını, dil ve anlatım güzelliğini kaybediyor. Anlatıcının vücut dilini yazıya geçirmek imkânı yok. Bir yandan da ağız tadı ile anlatacak, anlatıcılar da kalmadı. Her şeye rağmen, yazıya geçirilmiş halk hikâyelerini şanslı saymak gerekiyor. Bunlardan biri de Ercişli Emrah ve Selvihan hikâyesi.

Yurdun çeşitli yerlerinde anlatılan ağızlardaki varyantları yazıya geçirilmiş, konunun uzmanlarınca bunların karşılaştırmaları yapılmış. Bu uzmanlardan biri de Ali Saraçoğlu. Yaptığı tespitlere göre:

Emrah ile Selvihan'ın aşkı, Erzurum ve Erciş anlatılarında, bir nevruz sabahı başlar. Emrah, Çelebibağı (Erciş'in 5 kilometre batısında, Van gölü sahiline kurulmuş tarihi bir köy) yöresinde Şeker bulağının üstünde, uyurken pir elinden pir dolusu bade içerek Selvihan'a âşık olur.

Erzurum anlatışında sevenler: Emrah, Şah Abbas, Tiflis hâkimi Kuğu Han'ın oğlu Mirze Ali. Sevilen: Selvi. Aldatanlar: Kuğu Han ve Selvi'nin kardeşleri, Yardımcılar: Yağıp Han, Selvi'nin tayası1 Nazlı, Emrah'ın babası Âşık Ahmet olarak gösterilir. Ancak, Erciş anlatışında Selvi'nin kardeşleri yoktur.

Erciş anlatışında "Selvi" adı "Selbihan" olarak geçer.

Öte yandan Ali Rıza Yalgın derlemesi olan Gaziantep anlatışında; Âşık Ahmet Er-

1 Taya: Bir çocuğa süt veren ve bakan câriye, süt nine, dâye

ciş'e hariçten gelir. Selvi, İran padişahının kızıdır. Emrah, Erciş'te bade içerek İran'a Selvi'yi aramaya gider. Hikâyenin kahramanları Emrah, Selvi, Âşık Ahmet, Serverşah, Acemşah, Haramiler başı Ahmet Turan'dır.

Erciş anlatışı ile Gaziantep anlatışının birlik motifi, Emrah'ın esirliğidir. Gaziantep anlatışında Emrah Haramiler başı Ahmet Turan'ın, Erciş anlatışında ise Ağrı dağında bir mağarada Kurtlarının başının elinde uzun zaman esir olarak kalır.

Emrah ile Selbihan hikâyesinin Erciş ağzında şu bölümleri tespit edebiliriz:

Emrah'ın çocukluğu, Babası ile Miroğlu'nun divanında meydanlaşması, Şah Abbas›ın veziri Şah Budak›ın Van kalesini kuşatması, Şah Budak'ın adamlarının Erciş'te, Hayvan bahçesinde Selbihan'ı kaçırarak İran'a götürmeleri, Emrah'ın Selbihan'ı aramaya çıkması ve Şah Abbas'ın yanında bulması, Emrah'ın Şah Abbas'ın âşıkları ile meydanlaşması, Erciş'e dönüş, Kuğu Han'ın oğlunun Selbihan'ı kaçırması, Emrah'ın gördüğü işkenceler, Yağıp Han'ın yardımı ile Emrah'ın zindandan kurtuluşu, ikinci dönüş ve son

Üç hikâyede sözü edilen Van kuşatmasının 1605'te başladığı ve Kuyucu Murat Paşa'nın sadrazam olduğu 1610 tarihine kadar sürdüğü göz önüne alınırsa, o sıralarda 20 yaşlarında olan Ercişli Emrah'ın 1585 civarında doğduğunu söyleyebiliriz.

Ercişli Emrah'ın şiirleri Erzurumlu Emrah'ın şiirleriyle karıştırılmış, ne yazık ki birçok edebiyat kitabında, repertuarlarda Erzurumlu Emrah adına kaydedildiği görülmekte. Türkülerinin yurdun dört bir yanında söylenmesi ve bu yörelerde derlenmesi doğal karşılanabilir. Ama başkalarının adına kaydedilmesi veya mal edilmesi, hoş karşılanacak bir durum olmasa gerek...

"Çığrışır bülbüller gelmiyor bağban
Hoyrat dost bağından gül aldı gitti
Türlü mihnet ile bir bağ bezettim
Yari ben besledim el aldı gitti

Yüz bin mihnet çektim bir daha gerek
Hayli ömür ister bir daha görek
Yari elden aldı o kara felek
Aktı gözüm yaşı sel oldu gitti

Nazlı yardan kem haberler geliyor
Dostlarım ağlıyor düşman gülüyor
Dediler ki sefil Emrah ölüyor
Kimi kazma kürek bel aldı gitti"

TRT Repertuarında 1522 numara ile kayıtlı olan bu türkü, Şarkışla'da derlenmiş. Türküde Sefil Emrah' mahlası kullanılmakta. Halbuki Sefil Emrah mahlasını kullanan 1800'lü yıllarda yaşamış ve Rus işgalinde ölen Ahıskalı bir Emrah var. Ama, şiirin dil ve diğer özellikleri açısından Ercişli Emrah'a yakın olduğu inkâr edilemez

Erzurumlu Emrah'la karıştırılan türkülerden biri şu:

Tutam yar elinden tutam
Çıkam dağlara dağlara
Olam bir yareli bülbül
İnem bağlara bağlara
Birin bilir binin bilmez
Bu dünya kimseye kalmaz
Yâr ismini desem gelmez
Düşer dillere dillere

Emrah der ki bu günümdür
Arşa çıkan tütünümdür
Yare gidecek günümdür
Düşsem yollara yollara

Bu türkü TRT repertuarında 665 numara ile kayıtlı ve Erzurum yöre ekibinden Cemil Demirsipahi tarafından derlenmiş. Türkünün bir başka varyantı 2059 numara ile kayıtlı ve Raci Alkır/ S. Işıklı ve Muharrem Kemertaş'tan derlendiği belirtilmekte.

Öte yandan TRT Türk sanat müziği repertuarında ise, Hüseyni makamında Fehmi Tokay'ın bestesi olarak 10720 numara ile kayıtlı ki, Söz yazarı Erzurumlu Emrah olarak görülmektedir.

Ama Erzurumlu Emrah'ın divanında veya diğer kaynaklarda olan şiirlerine baktığınızda, Karacaoğlan gibi yalın Türkçe ile yazılmış bir şiir göremezsiniz. Diğer 19. Yüzyıl halk şairlerinde olduğu gibi onun şiirlerinde, divan şiiri özentisi bir dil yapısı bulunur. O açıdan bu semainin de Ercişli Emrah'a ait olabileceğini söyleyebiliriz.

Ercişli Emrah'ın bir başka türküsü:

Bir (y)iğit gurbete çıksa
Gör başına neler gelir
Sılası fikrine düşer
Yaş gözüne dolar gelir

Kalemnen çekilmiş kaşlar
Gözümden akıttım yaşlar
Yuvasın terk eden kuşlar
Yuvam diyer döner gelir

Emrah diyer servi boyun
Hürü melek midir soyun
Sürüden ayrılan koyun
Kuzum diyer meler gelir

Bu türkünün repertuarda üç ayrı varyantı var: 647 numara ile kayıtlı olanının Kırıkkale Keskin'de Bahri İlkin'den, 2067 numaralı olanının Erzincanlı Davut Sulari'den, 3040 numaralı olanının da Şavşat'ta Cevri Altuntaş'tan derlendiği belirtilmekte.

Ercişli Emrah'ın bir başka sevilen Türküsünün güftesi şöyle:

Bugün ben bir güzel gördüm
Bakar cennet sarayından
Kamaştı gözümün nuru
Onun hüsn ü cemâlinden

Salındı bahçeye girdi
Çiçekler selâma durdu
Mor menevşe boynun burdu
Gül kızardı hicâbından

Bahçenin kapısın açtım
Sanırsın cennete düştüm
Yâr ile tenha konuştum
Bir gül aldım yanağından

Bahçenin kapısı güldür
Dalında öten bülbüldür
Emrah da bir ednâ kuldur
Bağışla geç günahından

Bu türkü, yıllar önce Tokat yöresinde İbrahim Karataş'tan Mustafa Hoşsu tarafından derlenmiş ve 36 numara ile TRT repertuarına kaydedilmiş. Ancak, 3845 numara ile kayıtlı bir başka notada ise, Turan Engin, annesi Fidan Engin'den derlediği bir Erzincan türküsü olarak yazılmakta. Bu güzel semainin orijinalinde "Mor menevşe boyun burdu" dizesi, "boyun eğdi" haline getirilmiş, düzeltiyorum, sanılarak, diğer dizelerle kafiyesinin bozulduğundan kimsenin haberi yok.

Sözün özü, Ercişli Emrah, halk ozanlarımız içinde en sahipsiz kalanı, şiirleri adeta yağma edileni. Ama her şeyden önce, TRT'nin bir kurul oluşturarak bütün repertuarı elden geçirmesinde yarar var.

Emrah İle Selvihan Hikâyesinden Bir Bölüm:

Van'ın şirin ilçesi Erciş'te doğup büyümüş olan Emrah, gönlünü, güzeller güzeli Selvi Han'a kaptırmıştır. Gözü, Selvi Han'dan özge bir şey görmez olur. Selvi Han'ın da Emrah'tan aşağı kalır tarafı yoktur. Nazları, cevri cefaları çoktur. Birbirlerinden ayrı kalmak ölüm gibidir. Emrah, alır sazı eline, Bastırır sazı sinesine, vurur mızrabı teline. Nazını, sitemini Selviye söyleye durur:

Bir nazenin bana gel gel eyledi
Varmasam incinir varsam incinir
Nazik ellerinden ince belinden
Sarmasam incinir sarsam incinir

Kaşına çekilmiş kudret kalemi
Görmemiş dünyada derdi, elemi
Gelir bin naz ile verir selamı
Almasam incinir alsam incinir
.....
Gördüm yarın yanağından alını
Boşa mı savurdum ömür malını
Emrah diyer dudağının balını
Sormasam incinir sorsam incinir

Gelgelelim, o sıra, Şah Abbas Van'ı kuşatır. Kuşatmanın başladığı günlerde, Van Kalesi dışında bir bağ kurdurur. Yıllar geçer, Van'ı ele geçiremez. Bir gün, bir bilgesi Şah Abbas'a:

- Bu kentte Abdurrahman Gazi varken, sen bu kaleyi alamazsın, der. Şah Abbas:

- Kim ola ki bu Abdurrahman Gazi? diye sorar. Bilge:

- O, ermiş bir kişidir, der.

Şah Abbas; Abdurrahman Gazi›nin ermişliğini sınamaya kalkışır. Bir kuzu ve bir köpek kestirir; ikisinin de kızarttırıp Abdurrahman Gazi'ye armağan olarak yollar. Abdurrahman Gazi, kuzuyu alıkor ve ötekini Abbas'a geri götürmelerini söyler, Şah Abbas'ın adamları:

- Bu yaptığınız hem töreye aykırıdır hem de Şahımız gücenir, diyecek olurlar. Bunun üzerine Şah Abbas, kuzu gibi kızartılmış köpeğe:

- Hoşt köpek, doğru sahibine! der,

Köpek canlanır ve koşa koşa Şah Abbas'ın otağına gider. Bunun üzerine Şah Abbas:

- Ko desinler Şah Abbas'ın bağı var, diyerek kuşatmayı kaldırır. Ancak Ercişli Emrah'ın sevdiceği Selvi Han'ı da kendi rızası olmaksızın İran'a götürür.

Ağalar gurbetten geldim

Geldim ki nazanım gitmiş
Sılam bana hor göründü
Salınıp gezenim gitmiş
.....
Bu dünya böyle kalırsa
Küffardan öç alırsa
Va'de gelüben ölürse
Mezarım kazanım gitmiş
...
Emrah der ki hele hele
Baba kalk gidelim yola
Bir daha saz almam ele
Sazımı düzenim gitmiş

O günden öte, Emrah'a âşıklık görünür; elde saz, yol görünür. Emrah dolaşır da dolaşır... Selvi'nin hayaline türküler yakar.

Uca dağların başından

Perim güle güle gelir
Ondört onbeş nazeninnen
Elin vermiş ele gelir
.....

Aradan yıllar geçer, Selvi Han'ın İran'a götürüldüğü yıl doğan kız çocukları gelinlik çağına geldiklerinde, Emrah da güçten kesilir; yatağa düşer. Son çare olarak hasta yatağında bir name (mektup) yazıp, sabah yeliyle sevdiceğine yollar:

Bad-ı saba, hey Mevla'yı seversen
Eğlen hele biryol dur seher yeli
Bir emanetim var sana vereyim
Götür nazlı yare ver seher yeli
.....

Emrah'ındır kurdurayım sazları
Fikrime düşmüştür Selvi sözleri
Karadır kaşları, ela gözleri
Var murada sen er seheryeli...

Ercişli Emrah; bu nameyi rüzgarla yolladıktan sonra, ‹Şah eğer kendine layık bir Şah'sa son soluğunda olsun Selvi›mi bana getirir. Getirmezse, ben bu dünyada murada ermedim; o da iki cihanda murada ermesin der.

Mektup menzile ulaşınca Şah. Selvi'ye:

- Ey Selvi Han, mademki Emrah ölüm döşeğinde, son dileğini yerine getirelim. Hadi, atla ata. Hem söyle; Emrah'a ne hediye götürelim? diye sorar. Selvi Han:

- Ey Şah'ım; bana yetiştirmiş olduğun bahçeden elma, ayva ile nar; bir de -Yüreği yangındır- Bulgarı dağından kar götürelim, cevabını verir.

Hediyeler alınır, atlara atlanıp, Erciş'in yolu tutulur. Tam Emrah'ın evine yaklaşıldığında Şah, Selvi'ye:

- Emrah eğer gerçek bir âşıksa, biz kapısını çalmadan geldiğimizi anlasın. Hem de kendisine getirdiğimiz hediyeleri bilsin, der.

İşte o sıralarda, ecelle pençeleşmekte olan Emrah, yatağında şöyle bir doğrulup, anasından bağlamasını ister. Anası:

- Ay oğul, gittin gideceksin; bağlamayı n'edeceksin? deyince Emrah:

- Anacığım; gelinin gelmiştir, ver şu sazı hele de onlara bir sesleneyim der ve başlar çalıp çığırmaya:

Yar senin elinden hastayım hasta
Hastayı görmeye yar safa geldin
Elinde ayvası, koynunda narı
Canımın cananı yar safa geldin.

Yar senin kaşların kemendin bendi
Melekler bürümüş, huridir kendi
Bir su ver içeyim, yüreğim yandı
Bulgar dağından kar safa geldin.

Eskiden görürdüm haftada ayda
Artık bundan sonra geldin ne fayda
Azrail göğsümde, canım hayhayda
Gözyaşı dökmeye yar safa geldin.

Emrah'ın sevdiği Selvi sen misin
Sağ eli sinemde gezdiren misin
Ağır cenazemi götüren misin
Namazım kılmaya yar safa geldin.

Şeyma Yemiş

TEMBELLİK: BİR LANET Mİ? BİR LÜTUF MU?

İnsan doğası yaradılışı gereği sahip olduğu enerjiyi idareli kullanmak üzere tasarlanmıştır. Yani insanoğlu mümkün olan her durumda eylemsizliği seçmeye daha meyillidir. İşte bu eylemsizlik hâli tarih boyunca eleştirilmiş, ona tembellik, atalet, aylaklık gibi aşağılayıcı adlar takılmıştır. Tembellik; yapmayı planladığımız ya da yapmak zorunda olduğumuz faaliyetleri gerçekleştirmekte yaşadığımız isteksizliktir. Toplumda çoğu zaman olumsuz bir özellik olarak görülse de aslında bu durumun açıklaması biraz karmaşıktır. Tüm semavi dinlerde tembellik büyük günahlardan sayılır. Buna karşın modern psikoloji ve sosyoloji tembelliğin nedenleri üzerine farklı yaklaşımlar geliştirerek onu bir nevi aklamaktadırlar. Psikoloji bizi bireyin zihinsel süreçlerine, çocukluk travmalarına götürürken sosyoloji, tembelliği sessiz protesto ya da modern dünyaya yabancılaşma olarak değerlendirir.

"İnsanın kendi vücut bütünlüğünü korumadan sonraki ilk ve en güçlü tutkusu hiçbir şey yapmamaktır." der J. J. Ruso (Rousseau). Sinir sistemi, hareket şeklimizi değiştirerek minimum miktarda enerji harcama konusunda oldukça iyi tasarlanmıştır. Tembellik bir nevi aklın bedene hükmedememesidir. O durduğu yerde çalışır, düşünür, üretir ama beden, sanki kişinin zihninde yapılacak her yeni iş bir tatsızlıkla sonuçlanacakmış gibi buna tepki vermemekte direnir.

İlk Tembel Kimdi?

İnsanoğlunun gelişim evrelerine bakarsak ilk insanların herhangi bir konuda tembellik edecek lüksleri olmadığını görebiliriz. Zaten avcı-toplayıcı olarak elde ettiği yemeğini ya da avlanmayı, barınmayı sağlamak için içgüdüleriyle hareket eden ilkel insan, var olan enerjisini o anki ihtiyaçlarını karşılamak için kullanıp daha fazlası için uğraşmazdı. Doğaya baktığımızda da bunun aslında enerjiyi idareli kullanma eğilimi olarak ortaya çıktığını görüyoruz. Aynı durum hayvanlar için de geçerlidir. Sadece doyacakları kadar avlanır, ihtiyaçlarından daha fazlası için enerji harcamazlar. Çoğu hayvan tüm gününü hiçbir şey yapmadan geçirir. Dolayısıyla benzer şekilde davranan ve hayatta kalmaktan başka gayesi olmayan ilk insanların yaptıkları ya da yapmadıkları herhangi bir eylem "tembellik" olarak tanımlanamaz, olsa olsa enerji tasarrufu olarak düşünülebilir. O zaman biz insanoğluna bu yaftayı ne zaman yapıştırmaya başladık? Bu işin miladı nedir? diye düşünecek olursak bence bu soruların cevabı "insanın geleceğe dair plan" yapmaya başlaması olurdu. Ya da tersten bakarsak, gelecekte yapılmayı bekleyen işler yokken yapılan tembellik, tembellik olarak adlandırılmıyordu.

Gelecek için plan yapabilmek bugünü tüm ihtiyaçlar açısından garantiye almakla mümkün olur. Yani insan güvende hissettiği ölçüde bugünü bırakıp yarınını düşünmeye başlar. Sanayi devrimiyle birlikte pek çok alanda seri üretime geçilmesi yiyecek, giyecek ürünlerinin bollaşması, iyileşen hayat koşulları, yaşanan sosyolojik gelişmeler insanın konsantrasyonunu artık bugünden yarına çevirmeye başlamasını sağladı. Artık günümüz insanının geleceğe dair yaptığı pek çok plan var. Okunacak kitaplar, yapılacak sporlar, egzersizler, buluşulacak arkadaşlar, alınacak evler, arabalar, öğrenilecek diller ve daha niceleri. Ama modern insan bu sefer de zihninin hızına bedensel olarak yetişememeye başladı. Tüm bu hedef yağmuru altında zamanla isteksizlik duyması, yapması gerekenleri gözünde büyütmesi ya da alttan alta denerse başarısız olabileceği korkusu gibi durumlar onu hiçbir şey yapmamaya itti. O zaman da herkesin dilinde ve zihninde "sonra yaparım" cümlesi âdeta bir slogan gibi dönmeye başladı. Bu tabloda hedefler hep zihinlerde oluşmaya devam ediyordu ama ifa edecek kişi kullanım dışı gibiydi. Kullanım dışı bireyler yapılacak işleri bir biri ardına ertelemeye başlar. Yapılan ertelemeler işlerin zamanla birikmesine ve aslında var olmayan yapay bir yoğunluk oluşmasına neden olur, bu yapay yoğunluk ise daha çok hayali baskı yaratır. Tabii sosyal medya gibi dikkatimizi çelen illüzyonların da bu kısır döngünün oluşmasında katkısı büyüktür. Bir dönemin fenomen doktoru Mehmet Öz, Kullanım Kılavuzunuz adlı kitabında insanın kafasında yapmayı ertelediği işlerin onu fiziken yaptığı işlere nazaran sekiz kat daha fazla yaşlandırdığını yazar. Yani insan beynindeki yapılacaklar listesinin insan fizyolojisi üzerinde oluşturduğu

ağırlık, işin büyük ya da küçük olmasıyla değil, günümüz terminolojisiyle "beynimizdeki dosyaların açık" olmasıyla ölçülür. Ne kadar basit olursa olsun henüz tamamlanmamış her işe ait dosya kendince büyüktür ve normal şartlarda çocuk oyuncağı sayılabilecek bir olay sırf ertelediğimiz için devasa bir dağa dönüşür. Örneğin arayıp geçmiş olsun diyeceğimiz ya da yeni işi için tebrik edeceğimiz bir arkadaşımızı aramadığımız her gün üzerimizde oluşan baskının arttığını ve gitgide bir telefon tuşuna dokunmanın daha zor hâle geldiğini fark ederiz. Hâlbuki bu, sadece 2-3 dakika sürecek ve hemencecik tamamlanabilecek bir iştir. Ancak gerekli olan o ilk adımı atamamak, zihnimizdeki bu sanal dosyanın enerjimizi sömürmeye devam etmesine neden olur. Bunun gibi onlarcası âdeta kum saatinin kavisli boynundan aşağı düşen zerrecikler gibi haznede tane tane birikmeye başlar. Belki de ne kadar uyusak da ne kadar dinlensek de kendimizi asla tam anlamıyla uyumuş ya da dinlenmiş hissetmememizin nedeni budur. Akıllı telefonda arka planda açık kalan sayfaların bataryayı hızla tüketmesi gibi, zihnimizde açık bıraktığımız düşünceler de enerjimizi hunharca sömürmektedir. Enerjisi sömürülen insan da harekete geçme isteğini kaybeder, bunun yerine pasif kalmayı ve bu hâli sürdürecek meşgaleler bulmayı tercih eder. Mesela günümüzde en yaygın hâliyle bu durumdaki kişi, bir oturuşta bir sezon diziyi bitirir.

Psikolojik Açıdan Tembellik

Son dönemlerde psikoloji bilimi tembellik olarak adlandırdığımız bu olguyu bazı durumlarda haklı çıkaracak çalışmalar yapmaya başlamıştır. Bu noktada "otokastrasyon" yani insanın kendi kendini sabote etmesi terimi gündemimize girer. Peki bir insan neden kendini sabote eder? Uzmanlara göre bu sorunun cevabı çocukluk döneminde yatmaktadır. Çocukların etrafı keşfederek iradelerini kullandıkları, her şeyi kendi yapmak istediği dönemde onun bu eğilimine izin vermeyen, tepki gösteren ya da cezalandıran ebeveynin bu tutumu, çocuğa acı verir. Bir müddet sonra çocuk kendi iradesini kullanmaktan vazgeçer. Çocuğun bilinçaltında irade kullanmak yani kendini gerçekleştirmek, kendi isteğini ortaya koymak ve bunun için çaba sarfetmek acı duygusuyla ilişkilendirilir. Tüm bu sürecin neticesinde karşımıza sadece kendini zorlarsa iş yapabilen, kararsız ve tembel bir birey çıkar. Tembellik yapan herkes bu durumdan muztarip olmasa da başka psikolojik süreçlerin etkisinde kalabilir. Doğan Cüceloğlu "tembellik ve ilgisizlik derin bir öfkenin göstergesidir" der. Bireyde var olan engellenmişlik ve bundan doğan öfke, yapması gereken işi yapmama ya da buna direnme olarak kendini gösterebilir. İstemediği bir okula gönderilen çocuk, içindeki öfke duygusuyla çalışmama refleksi gösterebilir.

Sosyoloji Ne Söyler?

Özellikle Batı kültüründe toplumlar çalışma ahlakı ve üretkenlik üzerine kurulmuştur. Dolayısıyla tembellik etmek küçümsenecek, eleştirilecek bir davranıştır. Ancak dakikliğin çok önemli olmadığı, daha yavaş kanlı toplumlarda tembellik etmek, dinlenmek gibi bir ihtiyaç olarak görülür ve negatif algılanmaz. Mesela İspanyollar her gün öğle yemeğiyle birlikte 12.00-15.00 arasındaki saatlerde "siesta" yaparlar. İspanyolca şekerleme anlamına gelen bu aralık, bir nevi öğle uykusu için verilen bir moladır. Avrupa'nın geri kalanındaki insanlar bu molaya bir türlü anlam veremezken uzaktan uzağa kıskanılan bir durum olduğu da kesindir.

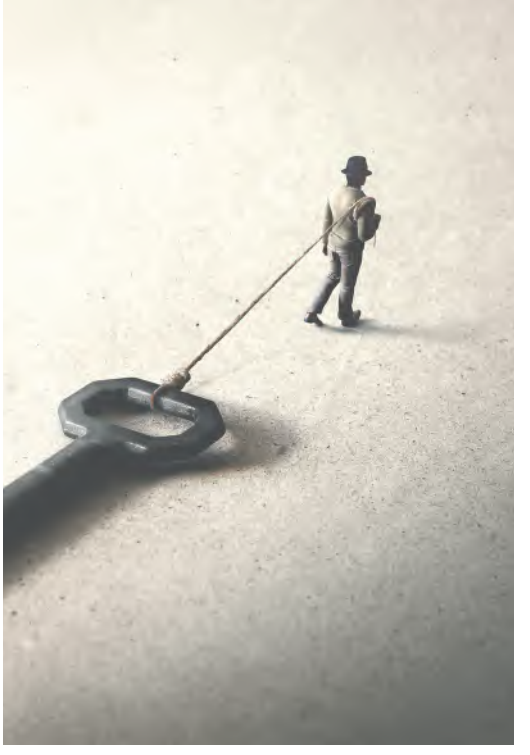
Yoğun çalışma temposuna sahip toplumlarda bireyler bir noktadan sonra çalışma isteğini kaybedebilir. Bunun neticesi olarak da tembellik etmeye başlar. Burada tembellik aslında sessiz bir protestodur, stres ile başa çıkma metodudur. Kendi çevresine mesaj vermenin bir vesilesidir.

Dünya üzerinde çalışma hayatı her zaman, insanların tembellik yaparak kişisel tepkilerini hoş görecek bir çizgide ilerlememiştir şüphesiz. Kapitalizmin yeni palazlanmaya başladığı sanayi devriminin ilk yıllarında insanlar kadın, erkek, çocuk fark etmeksizin 12-17 saat gibi kabul edilemez uzunlukta saatlerde çalışmaktaydılar. Fransız düşünür Paul Lafargue işçi kesimine yapılan bu zorbalığı eleştirmek için "Tembellik Hakkı" adlı tarihi metni kaleme aldı. Her ne kadar bu isim yan gelip yatmak istendiği algısını yaratsa da onun istediği, temelde emek sömürüsüne karşı bir boş zaman talebiydi. Proletaryanın başına ne geliyorsa çalışmaya olan düşkünlüğünden geliyor diyen yazar bu metinde insanların günlük üç saat çalışmaları gerektiğini geri kalan zamanlarda da kendine, yaşamaya zaman ayırması gerektiğini savundu. Henüz 19.yy da yapılan bu ütopik teklifi hâlâ tam anlamıyla gerçekleştirememiş olsak da son dönemin trendi olan uzaktan çalışma ya da bazı ülkelerdeki iş günlerinin dörde kadar düşürülmesi uygulamalarıyla yine de sosyolojik anlamda oldukça yol kat ettik.

Tembellik ve Üretkenlik:

İlginç bir şekilde, tembellik bazen olumlu bir yön de taşıyabilir çünkü çoğu zaman bizi daha verimli çözümler aramaya teşvik eder. Örneğin, üretim hattındaki otomasyon, genellikle tekrar eden ve kişinin katkı sağlamadığı işleri basitleştirme ihtiyacından doğar. "İhtiyaç, icatların anasıdır. (*Necessity is the mother of invention*)" özlü sözündeki gibi tembellik aslında pratik çözüm arayışını tetikler. Az efor sarfetme eğilimi daha önce düşünülmemiş yollar bulmaya iter insanları. Kim bir uzaktan kumandaya hayır diyebilir ki?

Sonuç olarak yüz yıllar sonra da olsa insanlar, kötüledikleri tembellik olgusuna farklı açılardan bakmayı ve onu analiz etmeyi başardılar. Tembellik ettiğimizde hemen kendimizi kötü hissetmeyi bırakıp önce bunun üzerinde -eğer üşenmezsek- düşünerek sıradan insani bir refleks mi yoksa zihnimizi manipüle eden başka olayların bir yansıması mı olduğunu anlamaya çalışmalıyız. Eğer üzerinizdeki tembellik hissi süreklilik arz ediyorsa bunun nedenini anlayabilmek için duygularınızı daha derin ve detaylı analiz etmeniz gerekebilir. Ancak bu ara sıra yaptığınız bir şey ise kendinizi bu konuda suçlamanıza gerek yok. Bu psikolojinizin ve fizyolojinizin ihtiyacı olan kendi kendini tamir yöntemi olabilir.

Elif Tokkal

ÇOCUK EDEBİYATI SOHBETLERİ

"Çocuklar için yazarken konuları ayırmak, seçmek gereksiz. Çocuklara yaşamı anlatmalıyız. Çocuklara yaşamın güçlüğünü, karmaşıklığını, geleceğini yazmalıyız. Çocuklar için yazacaklarımız ilginç olmak zorundadır, yalın olmak zorundadır. Yalın olmayan, ilginç olmayan kitapları çocuklara okutamazsınız; okumazlar."

MAKSİM GORKİ

Başlarken...

Masamda başköşede duran not defterimin ilk cümleleri... İlk ne zaman okuyup not aldığımı tam olarak hatırlamasam bile çocuklarla planladığım, çocuklar için uyguladığım ve uygulamayı düşündüğüm bütün işlerin amaç ve ilkelerini barındıran cümlelerin çocuğun tanımını yapabilmek, üslupta *"çocuğa görelik"* ilkesinin önemini belirtmek ve çocuklara neyi nasıl anlatmamız gerektiği tartışmalarına açıklık getirmek gibi birçok alt metni var.

Çocuk edebiyatı dediğimizde, öncelikle çocuk ve çocukluk kavramlarını düşünce dünyamızda tanımlamak ve içselleştirmek gerekir. Onun hem tarihî gelişimine ışık tutup geçirdiği evreleri bilmek hem de günümüz çocuk edebiyatı eserlerini tanıyarak çocuk edebiyatının geldiği noktayı toplum-çocuk-ebeveyn açısından değerlendirebilmek için birkaç kelam edeceğimiz "Çocuk Edebiyatı Sohbetleri" sadece çocuklar için üretilen metinleri değil, çizgi film, animasyon, sosyal medya içerikleri gibi çocuğu ilgilendiren birçok konu ve konuğa da yer vereceğimiz bir muhtevayla sizlerle olacak. Çocuk edebiyatında işlenen temalar ve önemi, çocuk edebiyatında yaş gruplarına göre dil ve üslup, resimli kitaplar, çocuk edebiyatının eğitici işlevi ve okuma kültürüne katkısı, masal ve halk hikâyeleri, değerler eğitimi ve çocuk, popüler kültür ve çocuk edebiyatı gibi birçok konuyu burada ele alacağız. Ele aldığımız konuyla ilgili çocuk edebiyatına yön veren eser tavsiyeleri verip konuyla ilgili yazar, çizer ve araştırmacıların görüşlerini de sizlerle paylaşacağız.

Çocuğu, "Çocuk ve Edebiyat İlişkisi Bakımından" Tanıma

Çocuk edebiyatının tanımından önce onu oluşturan en önemli unsuru anlamak daha doğru olur. Çünkü çocuğu tanımadan çocuk edebiyatına dair ne söylesek eksik kalır. Türk Dil Kurumuna göre küçük yaştaki oğlan veya kız, gereğince olgunlaşmamış insan olarak tanımlanır. Cüneyt Okay çocuğu, gereğince olgunlaşmamış insan olarak tanımlarken Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda kabul edilen Çocuk Hakları Sözleşmesine göre de on sekiz yaşına kadar her insan çocuktur. Peki nedir çocuk? Doğuştan getirdiği süresiz oyun ihtiyacı, merak duygusu, hayal gücünün sınırsız evreninde dili özgün kelimelerle kullanarak kendini ifade eden dünyanın en masum insanı. Bu özellikleriyle de yetişkinden ayrılıyor. Diyebiliriz ki çocuk edebiyatı da çocuğun ilgilendiği ve çocuğu ilgilendiren ne varsa içine alan bir saha olarak karşımıza çıkar. Fakat bir farkla: *ÜSLUP. Didaktik bir üslupla çocuğa asla ulaşamayız.* Yaşına uygun kelime ve örneklerle çocuğa her türlü zorluğu, ölümü, acıları anlatmak da mümkündür. Fakat mutlaka üslubumuz umut taşıyan, karamsarlıktan uzak ve pozitif düşünceyi destekler nitelikte olmalıdır.

Yetişkin, dağın başına kar yağmış derken, çocuk *"dondurmadan dağ olmuş"* diyor. Yetişkin, karanlık basmadan eve gidelim derken, çocuk *"Aydede bizi görmeden kaçalım"* diyor.

"Çocuğa görelik ilkesi" ile çocuğun diline uygun anlatılan her şey çocuk edebiyatının konuları içine girebilir. Çocuklara, *onları geçiştirmemek koşuluyla* ne varsa anlatılabilir. Yaş gruplarına göre çocuk edebiyatı metinlerinde üslubun nasıl olması gerektiğine ayrıntılı olarak gelecek sayılarda değineceğiz. Ama başlarken dikkat çekmek istediğim önemli bir husus da şudur: Hangi kültürün, hangi paradigmanın veya ideolojinin arkasından gidersek gidelim çocuklar bize bugünlerin emaneti. Yarınını kurtarmak isteyen insan kendini kurtaramadığı, artık kendinden vazgeçtiği için gelecekle ilgili umudunu çocuklarla şekillendirmek zorundadır. Yarınları şekillendirecek olan da şimdiden yetiştirdiğimiz çocuklarımız.

Hz. Ali, çocuklarınızı kendi zamanınıza göre değil yaşayacakları çağa göre yetiştirin, diyor.

Çocuk edebiyatı çocuğa erişmenin, ulaşmanın, varmanın edebi üst dilini yakalamaktır. Bu da çocuğa göre üslubun masal, hikâye, şiir, roman, çizgi roman ve çizgi filmlerle vücut bulması ile mümkün olur. Bu bilinçle çocuklar için üretilen içerik bizi istediğimiz sonuca ulaştırabilir.

Hemen hemen her birimizin eleştirdiği bir duruma da dikkat çekmek istiyorum: *Çocuklarımızla aynı dili konuşmuyoruz.* Çocuklarımız da bizimle aynı dili konuşmuyor. Hz. Ali de sözüyle tam olarak buraya dikkat çekiyor. Çocuklara yaşadığı çağdan seslenmenin önemini vurguluyor. Bizler de dönüştük, etkilendik, hâlden hâle, şekilden şekle girip başka bir şey olduk. Fıtratımızla aramızı hayli açtık. Bir yanımız tüm bunlara rağmen öze dönme mücadelesi verirken bir yanımız da içinde bulunduğumuz zamana ayak uydur(ma)makla cebelleşiyor. İşte tam burada çocuğumuzla da aramızı açtığımız ne varsa fark edip, bu arayı kapatıp onlara ulaşmalıyız.

Biz istiyoruz ki çocuklarımız taze, temiz coşkulu hayatlarını yaşasınlar. Bazen çocukların saflığı temizliği sadeliği bize, onlara çocuklaşarak erişeceğimiz duygusunu veriyor. Hâlbuki çocukların algı dünyasının frekansları çok farklı. Onlara seslenirken emek gerekiyor, özen gerekiyor ve ciddi bir birikim gerekiyor. Çocuk edebiyatı da tam bu esnada önemli bir vazife üstleniyor ve dili, müfredatı ve kesinlikle bir stratejisi olan bir saha olarak karşımıza çıkıyor. Çocuklara dili/üslubu, müfredatı ve stratejisi olmayan bir edebiyatı sunmak, bayat çikolataları dayatmak gibidir ve bu alandaki çabaları anlamsız kılar. Çocuk edebiyatı çocukları, geleceğe dirençli, sağlam, atılımcı ve özgüvenli şekilde dâhil et-

menin müstesna bir formudur. Basmakalıp, şiirsel klişe ve alelacele üretkenliklerle çocuklara erişilemez. *'Bir insanı al onu çöz çöz çocuk olsun'* diyor Sezai Karakoç, Köpük şiirinde. Çocuk edebiyatı sadece çocuklar için değil biz yetişkinler için de bahsettiğimiz açılardan büyük önem arz ediyor.

Çocuk da bir insan olarak estetik duygusuyla doğar ve çevresindeki her şeyi o estetik hislerle algılamaya çalışır. Tüm hislerin ve güzelliklerin en saf hâliyle başlayan dünya macerasında bu estetik bakış, zamanla körelebilir, kirlenebilir ya da daha da gelişebilir. Çocuk hayata ağlayarak başlar, nesneleri algılayarak gelişir; ağacı, kuşu, sesi, gülüşü fark ederek anlamlandırır ve yetişkin yönlendirmesiyle şekillenir. Ninniyle uyuyan, masallarla büyüyen, tekerlemelerle eğlenen, hikâyelerle zenginleşen çocukta edebiyat, tüm güzel hisleri harekete geçiren unsurlardan biridir.

Çocuğa göre ve çocuk için bir edebiyattan söz edeceksek sadece yaş gruplarına göre ayrılan seviyelere göre sınıflandırılan metinler değil; kişiliğin, düşüncenin, inancın, ahlakın, gelecek tasarımının yetişkinlerin doğruları ve idealleri açısından da önemsenip oluşturulmaya çalışılan daha geniş bir yelpazenin söz konusu edilmesi daha doğru olur.

Yukarıda çocuğun birkaç farklı yerdeki tanımından bahsettik. Biz toplum içinde daha farklı anlamlarda da kullanabiliyoruz. "O daha dünkü çocuk, bunları bilmez" gibi tanımlamalar kimi zaman beceriksizliği tarif ederken "Bizim çocuk o" tanımıyla da aynı grup, sülale ya da kendi içinden birini tarif ediyoruz. Elbette halk arasındaki bu söylemleri artırmak mümkün. Ama burada söylemek istediğim bu ve bunun gibi söylemlerin, çocuğu ötekileştirme, normal olanın dışına atma, hayatın akışına dâhil etmeme gibi olumsuz sonuçlarının olmasıdır. Hangimiz "Sen daha çocuksun, çocuklar böyle şeylere karışmaz" gibi telkinlerle karşı karşıya gelmedik? Hangimiz hayatı anlamlandırmaya çalışıp çok soru sorduğumuz dönemlerde "Sen bilmezsin"lerle kendimizi önemsiz, dışlanmış hissetmedik? Her şeyden önce çocuğun toplumun bir ferdi olduğunu kabul etmeliyiz. Bu kabulden sonra da çocuklarımıza gerçekten çocuk oldukları için değer verdiğimizi hissettirmeliyiz. Karşımıza geçip heyecanla bize bir şeyler anlatmaya çalışan çocuğu dinlerken (dinler gibi görünürken!) aynı anda cep telefonumuza gelen mesaja cevap yazma telaşımız aslında çocuğa hayatı boyunca unutamayacağı bir mesaj vermektedir: *"Telefonuma gelen mesaj senden daha önemli."* Bilinçli bir farkındalıkla çocuğu düşünür, onu bir değer olarak kabul edersek birçok sorunu kolaylıkla aşabiliriz.

Postmın (Postman), çocukların bizim artık içinde yer almayacağımız bir zamana gönderilen elçiler olduğunu söyler. Kültür aktarımı açısından da çocuğun çok önemli olduğunu gösteren bu cümle geleneğimizin, alışkanlıklarımızın, tarihimizin, kültürümüzün ve daha birçok unsurun gelecek nesillere çocuklar aracılığıyla aktarılacağını ihtiva eder.

On, on iki yaşına kadar somut düşünen çocuk soyut düşünceye yaklaştığında sembolleri fark eder. Edebiyattaki bu semboller küçük yaşlardan itibaren çocuğun muhatap olduğu hayattaki somut öğelerin karşılığıdır aslında. Henüz yeterli olgunluk seviyesine ulaşmamış bir çocuğa Allah, cennet, cehennem kavramlarını doğrudan

anlatmaya çalışmak henüz soyut kavramları anlayamayan bir zihin için çok yanlış bir yöntemdir. Allah'ın varlığına dair güzellikleri göstermek, çocuğa nasıl iyi ve ahlaklı bir insan olacağını davranışlarla modelleyerek göstermek ilerde dini ve dine bağlı her türlü kavramı anlatmada çocukta çok ciddi bir temel oluşturacaktır. Çocuk edebiyatında kutsalın işlenişini de Batı ile mukayeseli olarak gelecek sayılarda ele alacağız.

Çocuklara nasıl davranacağını telkin etmek yerine siz davranışlarınızı düzeltin, diyor Doğan Cüceloğlu. Somut olarak algılayan çocuk ne görür ne duyarsa dışarıya da onu yansıtıyor. Ebeveyn olarak küfürlü konuşuyorsanız yüksek ihtimalle çocuğunuz da dünyasında bunu normalleştirdiği için, küfürlü konuşmaya meyyal oluyor. Çocukla markette dolaşırken sizi arayan iş arkadaşınıza "Şimdi bitiriyorum, hemen dosyayı göndereceğim" gibi bir cümle kurmak çocuğa doğru konuşma davranışını örnekleyen bir kullanım değil, yalan söylemeyi normalleştiren bir tavırdır. Çocuk yalan söylemeyi de sonradan öğrenir. Görüyoruz ki tutum ve davranışlarımızla ya çocuğa evrensel boyutta iyi insan olma özelliklerini veriyoruz ya da olumsuz hâl ve tavırlarla kötü örnek oluyoruz. Ebeveyn olarak bu bilinci taşıdıktan sonra çocuk yetiştirmenin zor olduğuna dair endişeli bir psikolojiye bürünüp farklı arayışlara girmeye de gerek olmadığını göreceğiz: *Koşulsuz sevgi, örnek davranışlar, o anda mutlu kalma, vakit ayırma...*

Yazar Abdullah Harmancı'ya sorduk:

Çocuklar için bir edebiyat var mıdır, yoksa bu kavram büyüklerin kendi geleceklerini korumak, hayallerini gerçekleştirmek için çocukları yönlendirmek amacıyla oluşturmaya çalıştığı bir sistem mi?

Edebiyat bir bütün şüphesiz. Hangi kategoride yazarsak yazalım sonuçta edebiyatın içinde kalırız. Kalmak zorundayız. Edebiyatın tek kuralı ise masumiyettir. Bir düşünce sistemi veya ticari amaçlara angaje olmak bu masumiyete zarar verir. Çocukların ilgisini çekecek, onları metinde tutacak, yalın ve merak uyandırıcı nitelikte eserler yazmak, -deneme, şiir, kurmaca gibi- elbette çocuk edebiyatı olarak adlandırılabilir. Benim metinlerim okuyucuda zaman zaman "Bunlar büyüklere sesleniyor." duygusu yaratıyor. Bu doğru. Ama çocukların ilgisini çekecek özellikte ve onların takibini engelleyecek bir karmaşıklığa sahip olmaması halinde büyüklere seslenmesinde bir mahzur yok. Yani "çocuğa çocuğu çocukça anlatmak." tanımı çok kısıtlayıcı. Sadece çocuğa anlatmıyoruz. Sadece çocuk merkezli anlatmıyoruz. Yani kahramanımız çocuk olmak zorunda değil. "Çocukça" olmak da yoruma bağlı. Mahrete bağlı.

Çocuklar için üretilen içerikleri değerlendirirken genelde olumsuz bir çerçeve çiziliyor ama birkaç maddede olumlu gelişmeleri sıralamanızı istesek neler söyleyebilirsiniz?

Türkiye'de çocuk yayıncılığı normal yayıncılık havuzunun dörtte birini kapladı. Bu da hem kaliteyi yükseltti. Hem de çöpü artırdı. Yani niteliklileşme ve niteliksizleşme birden oldu. Çocuk gerçekliğinin fark edildiğini ve çocuğa saygı duyulduğunu düşünüyorum. Edebiyata saygı duyuluyor mu? Psikologlara ve pedagoglara verilen önem aynı zamanda edebiyatçılara da veriliyor mu? Cevaplamayayım.

Çocuklara ne(leri), nasıl anlatmalıyız?

Çocuklar için ayrıştırıcı, ayıklayıcı olmaktan ziyade anlatımlarımızın dilini ayıklayabiliriz. Ama çocuğun gözünün önünden bir şeyler kaçırmak olmaz. Ancak süzgeç olabilir. Ayıklama, sadeleştirme olabilir. Şiddeti tepesinden aşağı boca etmek olmaz. Ama şiddet var mı? Var. Sorun var mı? Çok. Bunları gözlerinin önünden kaçırmak yerine onlara uygun dille gündeme getirmek lazım.

En sevdiğiniz çocuk yanınız?

Herkes işinde gücünde çalışırken ben gidip bir dağın tepesindeki yalnız bir ağacın altında oturup düşünüyorum. Çocukluğumun geçtiği mekânlara gidip oralarda yürüyorum. Odamın halısını futbol sahası gibi düşünüp halımın üzerinde hayali parmak futbolculara maç yaptırıyorum.

Ebeveynlere çocuklarla ilgili en önemli tavsiye ya da tavsiyeleriniz?

Avrupa seyahatlerimde çocuğuyla kavga eden bir anneye rastlamadım. Bizim annelerimiz fazla müdahaleci. Fazla çekingen. Fazla steril. Fazla kontrollü. Hayatın kendi doğal sertliğiyle yüz yüze gelmeli çocuklar. Bunu göze almalıyız.

Çocuk Kitapları yazarı Tülin Kozikoğlu'na sorduk:

Çocuklar için bir edebiyat var mıdır, yoksa bu kavram büyüklerin geleceklerini korumak, hayallerini gerçekleştirmek için çocukları meşgul etmek amacıyla oluşturulmaya çalıştıkları bir sistem mi?

"Yetişkinler kitaplara çocukların duymasını istedikleri görüşleri koyuyor ve

böylece çocukları, arzu ettikleri tarafa yönlendiriyor" demek istiyorsunuz sanırım. Sonuçta yetişkin kitabı nedir, gelin onu düşünelim önce. Yazar bir olay örgüsü üzerinden okuruna bir görüş sunar. O görüşü içselleştirip içselleştirmemek okurun inisiyatifinde. Bence çocuk kitabında da durum aynı. Yazar görüşünü sunar, okur alır veya almaz. Ama tabii bunun için ebeveyn ve öğretmenlere önemli bir sorumluluk düşüyor. Çünkü çocuğun buluşacağı kitabı seçip satın alan kişi yetişkin. Satın alma kararını yetişkin veriyor. Çocuklarını sadece kendi görüşlerini içeren kitaplara değil, her türlü görüşü içeren kitaplara maruz bırakma cesaretini göstermeliler ki çocuklar bu farklı görüşler içinden kendi görüşünü seçme, doğruyu yanlışı ayırma pratiğini yaparak büyüsün. Çocuğumuzu koruma içgüdüsüyle sadece kendi görüşümüze maruz bırakırsak çocuğun seçim yapma kası gelişemez

ve gün gelir (özellikle ergenlik çağında) ebeveyninden farklı ve belki ebeveynin hiç istemediği birilerinin görüşünün peşinden gider. Özetle çocuklar için edebiyat vardır ama yetişkinden farklı olarak çocuğun maruz kalacağı edebiyat, yetişkin tarafından seçilir. Tabii tüm bu söylediklerimi çocuk kitaplarının "görüş içerdiği"ne dair iyimser bir varsayım üstüne kuruyorum. Çünkü "görüş içermek" yerine "mesaj kaygısı taşıyan", yani çocuğa söylemek istediğini parmak sallayarak söyleyen, didaktik kitaplara ben "edebiyat" demiyorum.

Çocuklar için üretilen içerikleri değerlendirirken genelde olumsuz bir çerçeve çiziliyor ama birkaç maddede olumlu gelişmeleri sıralamanızı istesek neler söyleyebilirsiniz?

Öncelikle çocukların kitapla buluşması için okumayı sökmesi gerekmiyor. Henüz okumayı sökmemiş, "çocukla birlikte okumak" diye adlandırdığımız, okulöncesi çağındaki çocuklara yetişkinlerin kitap okuması şeklinde bir okuma türü var. Yani "çocuğun kitap okuması" değil, "çocuğa kitap okunması". İşte bundan 15-20 yıl önce memleketimizde bu bilinmiyordu. Son 15-20 yılda bu konudaki bilinç inanılmaz gelişti. Artık birçok aile çocuğuna kitap almak için, kitaba para harcamak için çocuğunun ilkokula başlamasını beklemiyor. Okumayı sökmemiş çocuğuna kitap alıyor, her gece 15 dakika çocuğuna kitap okuyor. Kitap sevgisinin bu şekilde kazandırılacağını, çocuğunun ilkokula başlamasını beklemenin yanlış olduğunu biliyor. İngilizcede bir söz vardır: "Edebiyat okurları ebeveynlerin kucaklarında yetişir." Kucak çocuğunun kitapla buluşması gerektiği bilinci oluştu memleketimizde. Tabii ki bu bilince erişmiş ailelerin sayısını tüm nüfusa oranladığımızda hâlâ düşük bir yüzde çıkacaktır ama yine de bu yüzdenin son 15-20 yılda inanılmaz yükseldiğini biliyoruz. Bundan daha olumlu ne olabilir? Ve elbette bu bilincin yükselmeye başlaması ülkemizdeki resimli kitap sektörünün gelişimiyle paralel yürüdü. Hem diğer ülkelerden dilimize çevrilen hem de yerli yazar-çizerlerle üretilen nitelikli çocuk kitapları arttı. Yayınevleri bu alana daha çok yatırım yapmaya başladı. Tüm bunlar çok ama çok olumlu gelişmeler.

Küçük yaş grubundaki çocuklara herhangi bir konuyu anlatırken dikkat ettiğiniz en önemli şey nedir?

Kitabımın metnini yazarken en çok dikkat ettiğim şey "onların göz hizasına inmek". Okurumun muhakeme seviyesine uygun yazmamak başka bir dilde yazmak gibi olur çünkü. Yazdığım metni kitaplaştırırken en çok dikkat ettiğim şey ise "doğru çizeri seçmek." Ben istediğim kadar iyi bir metin yazayım, doğru çizerle buluşmazsa amacıma ulaşamam.

En sevdiğiniz çocuk yanınız?

Merakım. Çünkü hayatımı çok eğlenceli hale getiriyor. Bana sürekli "Takıl bana, hayatını yaşa!" diyor. Üşenmediğim, onun çağrısına her daim kulak vererek peşinden gittiğim için çok memnunum. Ve tabii onun çağrısının peşinden gidecek sağlık ve enerjiye sahip olduğum için de sürekli şükrediyorum.

Ebeveynlere çocuklarla ilgili en önemli tavsiye ya da tavsiyeleriniz?

Acele etmeyin! Hiçbir konuda!

Ayşe Kasap

KAYBOLAN SOKAK SESLERİ: SEYYAR SATICILAR

Mahalleden sitelere, şehirden kente doğru, sözde modernlik getirerek yön değiştiren hayat şekli, birçok değeri, kültürü, geleneği unutturmaktadır. Kültürel ve insani değerlerimizin modernleşme ile verdiği sınav maalesef zorlayıcı olmaktadır.

Mahalle yaşantısının tarihi, kültürel ve değer merkezli, doğal yaşanmışlıklarına tanıklık ederek medeniyet biriktiren şehir hayatından; nüfus ve trafik hareketliliğine kapılmış, tüketim merkezli modern kent hayatının yapay ihtişamına olan yönelim, şehir hayatı içinde yer alan birçok değeri, geleneği, sesi kaybolma noktasına getirdi.

Kapitalizmin hayat biçiminin göstergesi "Tüketim Hastalığı"na yakalanan modern dünya insanı, doğallığı, doğayı, değerleri, kültür ve kültürsüzlüğü hiçe sayıp yarattığı kültür erozyonu tahribatıyla, önüne çı-

kan bütün güzellikleri, yaşanmışlıkları, renkleri, sesleri tarihte bir anı olarak kalmaya sürüklüyor. Direnen, kökleşmiş, toprağına, kültürüne sıkı sıkıya bağlı değerleri yaşatmaya çalışmak en önemli mücadelemiz ve görevimiz olmalıdır.

Eski İstanbul şehir hayatı ve gündelik hayat denilince aklımıza gelen şeylerden biri sokakların yürüyen sesi olan seyyar satıcılardır. Kendilerine özgü sedaları, edaları, kılık kıyafetleriyle, sattıkları ürünün, verdikleri hizmetin içeriğini anlatmak için kullandıkları kafiyeli sözlerle dillimize renk katmışlardır.

Osmanlı'dan günümüze kadar seyyar satıcı esnaf olarak kayda geçenleri kısaca hatırlamakta fayda var: *turşucu, kestaneci, macuncu, kâğıt helvacı, salepçi, bozacı, dondurmacı, leblebici, şekerci, misvakçı, muhallebici, ciğerci, simitçi, börekçi, seyyar kasap, kebapçı, dönerci, gazete satıcısı, kahveci, yumurtacı, kürdancı, süngerci, kurabiyeci, tatlıcı, çaycı, peynirci, süpürgeci, meyveci, sepetçi, ekmekçi, sütçü, çörekçi, soğancı, kürkçü, saka, sebilci, mumcu, oyuncakçı, tespihçi, çiçekçi, şerbetçi, elekçi, ayakkabıcı, arzuhalci, helvacı, sebzeci, berber, çömlekçi, yazmacı, kokucu, mendilci, gazozcu, kavurmacı, sandviççi, yoğurtçu, kokoreççi ve midyeciler...*

Kültür ve edebiyat dünyamızda pek çok kitaba, şiire konu olan seyyar satıcılar, seslerini bu şekilde ebedileştirmiş ve günümüze kadar yazılı metinlerde de varlıklarını belgelemişler.

Ahmet Hamdi Tanpınar kültürümüzün ve edebiyatımızın köşe taşı olan eseri "Beş Şehir"in İstanbul bölümünde mahalle kültürünü ve sosyal hayatı anlatırken, satıcıları, onların seslerini, insan ruhunda bıraktığı izleri, anıları, hatırlattıklarını sosyolojik ve psikolojik yönlerden inceleyerek şöyle yazmıştır:

"Eski İstanbul mahallelerinde dolaşıp da bu zamanı duymamak, onun tılsımlı kuyusuna düşmemek imkânsızdı. Bu elle dokunulacak kadar kesif, ruhani renklere bürünmüş, her karşılaştığını bir rahmaniliğin sınırlarına kadar götüren, en basit şeylere bile içlenme, bir mağfiret edası veren, dua ve tevekkül yüklü, dünya ile ahretin arasında aralık bir kapı gibi duran garip bir zamandı... Bu mahallelerde gün beş ezanın beş tonozundan geçerek ilerleyen, sırasına göre renkli, heybetli, zaman zaman eğlenceli bir alaya benzerdi. Onun, hiçbir törenin kaydetmediği, buna rağmen hiç değişmeyen bir sürü merasimi vardı.

Satıcı sesleri bunlardan biriydi. Eski İstanbul mahallelerinde bu sesler bütün bir günü baştan başa idare eder, saatlerin rengini verirdi... Bazen iki üç satıcı birden karşılaşır, küçük bir ses ormanı teşekkül ederdi...

Artık ne lamba ve lamba şişesi satan ihtiyar ne simitçi ne de sürahi, bardak, tabak satanlar kalmadı. Simitçi geceleri fener taşımıyor, hele mâni düzmesini hiç bilmiyor; macuncunun yerini karamelâ satan çocukların kirli çekirge sürüsü aldı. Yalnız yoğurtçu, bazı eski köşk bahçelerini bekleyen ihtiyar çınarlar ve çamlar gibi duruyor. Fakat bilmem, çocukluğumda olduğu gibi, sesi gene bir mevsim fikriyle beraber yürüyor mu? Eski İstanbullu için Silivri yoğurdu kışın sonu idi. Değneğe sarılmış kiraz ile yazın, salepçi ve bozacının adımlarıyla kışın başlaması gibi. Bu ses sokak aralarında, peşinde sürüklediği taze çimen kokusu, kuzu meleyişi hayaliyle mayalanır mayalanmaz şehir hayatında o zaman büyük bir yeri olan uçurtma mevsimi başlardı."[1]

1 TANPINAR, Ahmet Hamdi. Beş Şehir, Dergâh Yayınları, 24. Bs, 2008.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın romanlarında ve Ahmet Rasim'in özellikle Şehir Mektupları adlı eserinde çok anılır Seyyar

Satıcılar. Yine Ahmet Rasim'in Eşkâl-i Zaman adlı eserinde: "*Meğer bizim satıcılar arasında da zıpçıktı şairler varmış. Bakın bir küfesine domates diğerine patates yüklettiği, bilinen yoğurtçu terazisi omzunda sabahtan akşama kadar:*

"Üç kuruşa domates

Dört kuruşa patates" diyerek türlü türlü beyitleri mırıldanarak dolaşıyor. Lahana satıcısı da

"Lahanam dürüm dürüm

Ayrılık gerçek ölüm"[2]

Oktay Rifat'ın "Nerede o eski sokak satıcıları" söyleminde bir özlemle ve onların yok olmasına yakılmış adeta bir ağıt olarak kaleme aldığı şiiri:

Uludağ Sokak Satıcıları

Girin satıcılar evimin bülbülleri
Girin girin aydınlık bahçemden içeri
Üzüm satın armut satın nar satın bize

2 Ahmet Rasim. Eşkal-i Zaman. Efil Yayınevi, 2004.

İndirin tüy gibi küfeyi sırtınızdan
Dağlar görünürken kapıda ardınızdan
Bir elmada bir mevsim dolsun evimize

Ya sen ey karınca taciri gazeteci
Ağzının ucunda bir sap ebe gümeci
Kaşlarında macera gözlerinde oyun
Şeytan gibi kaçan yollu bisikletinle
Yırtık çizmelerin kadife kasketinle
Getir o eski sevincini çocukluğun

Akşamla bacada mavileşince duman
Biten türkü gibi uzaklaşan kapımdan
Kayın ağır ağır gündüzden gecenize
Ey İstanbul ağzıyla mal satan simitçi
Çocukları eşeğine bindiren sütçü
Halil İbrahim bereketi kesenize[3]

1 Ağustos 1983 tarihli fotoğraf: Kastamonulu Yoğurtçu Mustafa Efendi

2024 yılının İstanbul'unda ise omuzlarına aldığı ağaç çubuğun iki yanına astığı sepetlerin içinde poşetlenmiş kurabiye satan Tokatlı Süleyman Dursun gibi. Her sabah Beşiktaş vapur iskelesinden motora binip Üsküdar'a geçerek, orada satışını yapmaya çalışıyor. 1985 yılından bu yana yaklaşık 40 yıldır çok fazla bağırmadan, sessiz bir şekilde sadece görüntüsü ile sattığı ürünü göstererek...

Tokatlı Süleyman Dursun (40 yıldır seyyar satıcı)

3 RİFAT, Oktay (2014), Bütün Şiirleri I, Yapı Kredi Yay., İstanbul s. 105 * Uludağ Sokağı: Ankara'da Maltepe semtinde bir sokağın adı.

Ahmet Feyzi

OSMANLI DÖNEMİ TÜRK MÛSİKÎSİNDE ESTETİK VE GÜZELLİK ÜZERİNE MÜLAHAZALAR –II

Osmanlı dönemi mûsikîsinde estetik ve güzellik kavramlarının tecessüm ettiği önemli bir süreç bileşeni sunum safhası ve bu safhanın ön hazırlığıdır. Bestelenen muhteşem eserlerin dinleyiciye ulaştırılması ve dinleyici üzerinde eşsiz bir etki bırakması için yapılan sunum çalışmalarıdır. Bu ikinci safha asıl itibariyle besteleme fiiliyatının bir tamamlayanı olarak düşünülür ve eserin hayatiyet bulduğu besteleme sürecinde benimsenen titiz yaklaşım ve tutum bu safhada da aktif olarak etkin olur. Besteleme safhasında gösterilen hassasiyet ve sarraf benzeri işçilik ortaya çıkan bestenin sunumuna kadar kendini gösterir.

Bir mûsîki eserinin bestelenmesiyle başlanan uzun yolculuk büyük ölçüde bu bestenin dinleyiciye ulaşmasıyla nihayete erer ki bestelenen eser asıl itibariyle bestelenene kadar sahibine aittir. Yani; besteci sadece birtakım sesleri, ritimleri ve güfteleri ince bir işçilikle kompozisyon haline getiren kişidir ve beninde var olan mesajı nağmelere yüklemekle mükelleftir. Mûsîki cümlelerinin artalanına yüklenen mesaj asıl itibariyle bestecinin iletmek istediği değil dinleyicinin alabildiğidir ve bestecinin yükleyebildiği kadar değil dinleyici yani tüketicinin alabildiği kadardır. Dolayısıyla besteyi var eden asıl itibariyle besteci değil o besteyi dinleyen ve mesajı kabul eden kamudur. Öyle ki bestenin estetik değerini ve güzelliğini belirleyen aslında besteci değil dinleyicidir. Kimi yaklaşım açılarıyla "anonimleşme" diye de adlandırılan bu süreç kamunun eserden veya eserlerden haberdar edildiği andan itibaren başlar ve bestelerle en doğru ortamda en doğru anda ve en doğru biçimde yüz yüze geldiği âna kadar devam eder. Bu süreç mûsîki eserinin hayatının ikinci safhasıdır ve bu safhada da estetik ve güzellik kaygısı kısmi de olsa devreye girer.

Bir mûsîki eserinin dinleyiciyle buluşmasında ilk yapılan şey dinleyicinin eser sunumundan haberdar edilmesidir ve sürecin bu parçası her tarih diliminde farklı şekillerde yürütülmüştür. Tarihî bilgilere şöyle kısaca bir göz atıldığında bu bilgilendirme şeklinin her tarih diliminde farklı şekilde yapıldığı görülmektedir. En temelde herkesin bu sunumdan haberdar olmaması bu beste sunumunun özel bir durum olduğuna işaret ederken belli zümrelerin bu sunuma katılması sürecin yürütülmesinde benimsenen hassasiyeti göstermektedir. Bu hassasiyete dair birçok tarihî bilgi bulunmaktadır ve bu bilgilerin birçoğunda mûsîki sunumlarının yapıldığı mekânların özel olarak seçildiğine dair bulgular bulunmaktadır ayrıca bu sunumlara herkesin davet edilmediği de vurgulanmaktadır. Mûsîki sunumunun yani meşkin yapılacağı mekânın çoğunlukla bu sunumun estetiğine değer katacak nitelikteki yerler olduğu görülmektedir. Zengin konakları, bürokrat evleri ve benzer ekâbir sarayları bu mekânların en başta gelenleridir. Bu mekân seçimi sığ bir bakışla ele alındığında sadece sunumu sahiplenen kişiye ait zenginlikle özdeşleştirilebilmekte fakat derinlemesine düşünüldüğünde bu seçimin yapılan işin niteliğiyle de eşgüdümlü olduğu ve yapılan işin estetik gerekliliği olarak belirlendiği anlaşılmaktadır. Nitekim sanatçının hayatiyete getirdiği eserini sunmaktaki estetik kaygılarından dolayı, kendini himaye

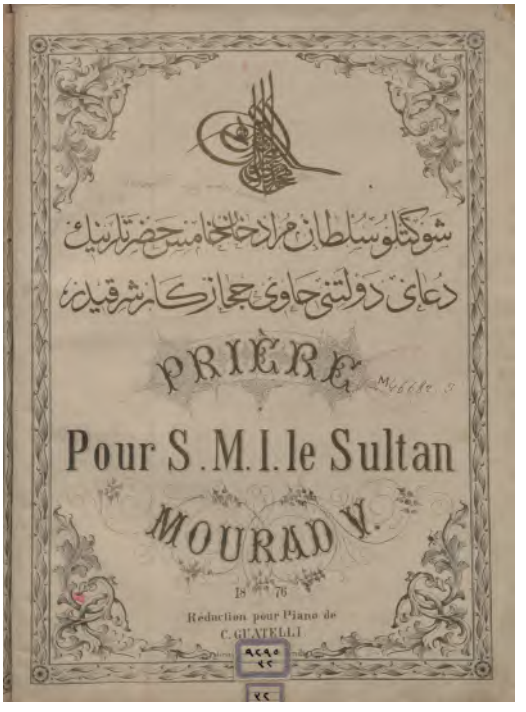

edecek ve sanatını en iyi şekilde icra edebilmesini sağlayacak bir hâmiye ihtiyaç duyması tarih boyunca görülen doğal bir durumdur.

Sanat eserlerinin icra edildiği meclise katılacak kişilerin kimler olduğu ve bu kişilerin kimlik özelliklerinin neler olduğu da yine mûsîki eserinin estetik ve güzellik tarafı düşünülerek planlanmıştır. Bu meclislere sıradan insanlar değil sanat ve estetik bakış açısı taşıyan, mûsîki sanatını bilen hatta kimi zamanlar bu sanatı değişik düzeylerde icra eden insanlar kabul edilmişlerdir. Öyle ki bu estetik kaygı ve seçimler Osmanlı imparatorluğu döneminde belli bir takım kural ve kaidelere göre yapılmış ve bu kaide ve kuralları bilmek iyi düzeyde yöneticilerin özellikleri arasında sayılmıştır. Hatta şeyhü'l-müverrihin Halil İnalcık Hoca tarafından neşredilen "Has-Bağçede 'Ayş u Tarab" adlı eser, konusunu tamamen idarecilerin bu tip mûsîki ve eğlence meclislerinde nasıl davranılması gerektiğini işleyen eser türleri ile oluşturmuştur. Bu tip yazılı eserlerin içeriğinin analizi bir yana, sadece bu meclislerin adabı hakkında eser yazılması bile Osmanlı İmparatorluğu döneminde mûsîki sanatının sunum aşamasındaki estetik kurallara ne derece riayet edildiğinin birer kanıtı olarak görülmektedir. İşretnâme, nasihatnâme, siyasetnâme ve benzeri tipteki bu eserler bir mûsîki meclisinin adâbının nasıl olması gerektiği ile birlikte bu mecliste terennüm edilen eserlerin estetik değerinin nasıl anlaşılması gerektiği konusuna da değinmektedir. Nitekim bu meclislerin oluşturulmasında benimsenen tavır "mazrûfa göre zarf oluşturma" yaklaşımını da ortaya koymaktadır.

Mûsîki kültüründe estetik ve güzellik kavramının sunumdaki tek uygulama elbette ki sadece dinleyici tarafının oluşturulması olmamıştır. Eser sunumuna ait bileşenlerin önemli bir parçası da bu mûsîkiyi icra eden hanende ve sazendeler konusu olmuştur. Osmanlı dönemi Türk müziğinde mûsîki meclislerinin hanende ve sazendeleri dönemlerinin en önemli icracıları olmuşlardır. Hânende ve sâzendelikte asıl olan, bestelenmiş eserin estetik ve güzelliğine icra esnasında yeni değerler katma olduğundan, bu kişiler genellikle döneminin icra ustaları olarak bilinmiş ve icraları, bestecinin zaten estetik ve güzelliği yeterince nakşettiği esere yeni estetik ve güzellik katmıştır. Öyle ki Türk mûsîkisinin en eski yazılı eserlerinden başlayıp günümüze kadar gelen literatür, bu icracıların terennümleriyle bütün kâinatı etkilediklerine dair onlarca rivayete rastlamak mümkündür.

Osmanlı imparatorluğunun son dönemi, mûsîki eserlerinin sunum aşamaların-

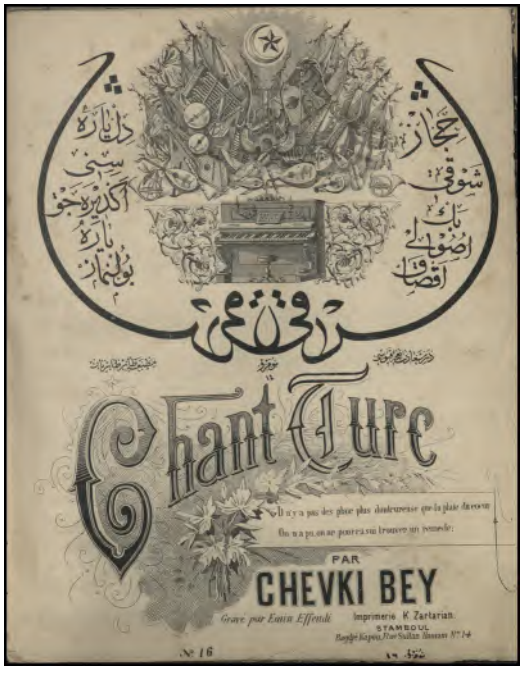

daki değişimlerin de görülmeye başlandığı bir dönem olarak tarih içerisindeki yerini almıştır. XIX. yüzyılla birlikte Osmanlı toplumunun kamu alanlarında yaşanan kökten değişim, kültür ve sanat alanını da derinden etkilemiş, yüzyıllar boyunca süregelen sanatın gösterim şekilleri de bu değişimden fazlasıyla nasibini almıştır. İlber Ortaylı'nın da vurguladığı üzere bu dönem "düalist" bir yapı taşıyan, gelenekle yeniliğin bir arada yaşadığı yapının da görülmeye başladığı bir zaman dilimidir. Bu iç içe geçiş genelde sanat özelde ise mûsîki alanında da tecessüm etmiş, nitekim geçmişten gelen davranış biçimleri ile XIX. yüzyıl yenileşme düşüncesinin getirdiği yeni kavrayış bu alanı da derinden etkilemiştir.

Tanzimat dönemi sonrasındaki mûsîki sunum bileşenleri, bu dönemle birlikte gelen yeni bakış açısı ve yeni kavrayışın etkisi altında elbette ki estetik değişimler yaşamıştır. Yaşanan bu değişimlerin en başında bestelenen eserin kamuya tanıtımı ve sunumunda yaşanan değişimdir. Bu kapsamda görülen ilk değişimler eser notasyonlarının basılı hale getirilmesi ve bu basılı kaynaklarda ortaya konan estetik ve güzellik anlayışıdır.

Bu dönemle birlikte görülmeye başlanan partitürler öncelikli olarak mûsîki kültürünün kalıcı hale gelmesini sağlamıştır ki bu kalıcılık mûsîki döneminin estetik kavrayışının sonraki kuşaklara aktarımının da yoğunlaşmasını beraberinde getirmiştir. Mûsîki yoluyla ortaya çıkan bu yerel estetik anlayışı bu yolla kalıcılığını sağlayarak Türk'e özgü estetik ve güzellik olgularının sanat dünyasında yer edinmesini sağlamıştır. Bu yer edinme kaygısı ve dış dünyaya sunulmaya çalışılan estetik kavrayış tamamen bu partitürlerin kapak sayfalarına yansımıştır. Bu partitürlerde hâkim olan konulara ve bu konuların işleniş şekline bir göz atalım:

Partitürlerde hâkim olan ve göze ilk çarpan husus ihtişam göstergesi olan unsurlardır. Burada resmedilen unsurlar dış dünyaya verilen mesaj içerisinde yaşanı-

lan imparatorluğun ihtişamı gibi görünse de asıl itibariyle resmedilen unsur bu ihtişamlı imparatorluğun sahip olduğu mûsîki kültürünün de ihtişamıdır. Daha açık bir anlatımla yaklaşık 600 yıllık bir mûsîki geleneğine sahip olan imparatorluğun resimsel anlatımıdır. Bir semboller dizinini kullanan bu partitürler imparatorluğa ait estetiği ve özelde ise mûsîki kültürünün estetik ve güzelliğini sembollerle anlatmaktadır. Çeşitlilik açısından tam bir membaa olan bu partitürlerde genelde kullanılan Osmanlı tuğrası ve benzer semboller hem imparatorluğu hem de imparatorluğa ait kadim mûsîki geleneğinin sahip olduğu estetik ve güzelliği ortaya koymaktadır. Bu nedenledir ki birçok partitürün kapak sayfasında imparatorluk sembolü olan tuğraya yer verilmesi bir dönem boyunca yaygın bir gelenek halini almıştır.

Elbette ki Osmanlı tuğrası haricinde bazı sembol ve resimler de bu kadim estetik zevki resmetmekte kullanılmıştır. Bu sembollerden yaygın olarak kullanılan bir diğeri ise yine imparatorluk sembolü olan sancaklarla birlikte iç içe resmedilen mûsîki aletleridir. Bu partitürlerde sancak ve bayrakların özellikle seçilmiş olması gerçekten manidardır. Meşruiyet sembolü olarak kullanılan sancak ve bayrakların mûsîki alet edevatıyla yan yana resmedilmesi imparatorluk musikisinin de meşruiyetini ve ihtişamını ortaya koymaktadır.

Bu tip partitürlerdeki resimler dikkatlice incelendiğinde en göze çarpıcı unsur, bu partitülerin zaman içerisinde gösterdiği kompozisyon değişikliğidir ki ilk partitülerde genellikle sancak ve bayraklarla birlikte Türk mûsîkisi çalgılarının resmedilmesi sonraki yıllarda ise genellikle batı çalgılarının tercih edilmesidir. Bu değişim asıl itibariyle zamanla farklılaşan estetik ve güzellik anlayışının yanı sıra değişen tercihleri de somut olarak örneklendirmektedir.

Osmanlı imparatorluğunun XIX. yüzyıl ortalarından sonra benimsemeye başladığı batılılaşma ve yenileşme anlayışı estetik ve güzellik bağlamındaki algıyı da doğrudan etkilemiş yüzlerce yıllık geleneksel bakış açısı "Batı" kavramıyla tanışmayla birlikte yepyeni bir anlam kazanmıştır. Geçmişte olduğu gibi o gün de gelenekle yeniliğin iç içe yaşadığı fakat estetik ve güzellikten ödün verilmeyen yepyeni bir dönem idrak edilmiştir.

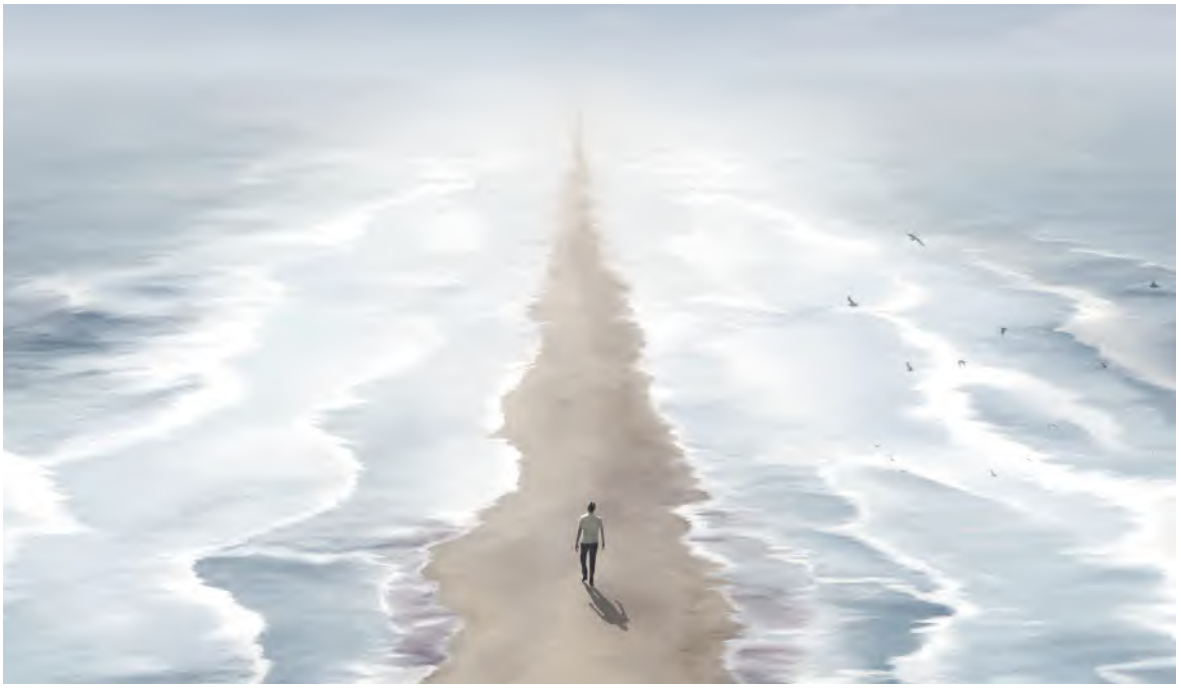
Bu dönem içerisinde mûsîkinin sunum şekillerinde de çok önemli bir değişme yaşanmıştır. Bu anlamda yaşanan en büyük değişim mûsîki icralarının konaklardan, ekâbir saraylarından salonlara taşınmasıdır. Mûsîki estetik ve güzelliğinin en önemli teşhir merkezleri artık büyük salonlar olmaya başlamıştır ki bu salonların tasarlanış şekillerinde de derin anlamlar yüklüdür. Yüksek tavanlar ve geniş mekânlar bu mûsîkinin anlam ve estetiğinin birer tamamlayıcısı olmakla kalmamış bu sanat dalını ziyadesiyle idrak eden kişilerin de uğrak yeri haline gelmiştir.

Geçmiş dönemlerde şahsi olarak mûsîki meclislerine seçilerek çağrılan dinleyiciler bu dönemle birlikte konser davetiyeleriyle tanışmaya başlamıştır. Bu davetiyelerin verildiği kişilerin mûsîki kültürü açısından ne seviyede olduğunu belirlemek pek mümkün olmasa da yeni nesil davet şeklinin de estetikten pek uzak olmadığını söylemek mümkündür.

Osmanlı dönemi musiki kültüründe estetik ve güzelliğin kısaca ele alındığı bu makale dizisinde sadece bu sanat dalının belirli yönleri ele alınmış çok fazla derinlemesine teknik detaylara inilmemiştir. Sadece bu mûsîki kültürünün bazı yönleri estetik ve güzellik açısından işlenmiştir. Elbette ki estetik ve güzelliğin asıl hissedileceği yer mûsîki dünyasının seslerden oluşturulmuş olan büyülü iç dünyasıdır. Elbette ki ruhu dinginleştiren ve manevi hazzı besleyen asıl gıda nağmelerden örülü o ihtişamlı yapıdır ve asıl sindirilmesi, idrak edilmesi gereken ruh bu ihtişamlı benliktir. Bunun yanı sıra mûsîki dünyasının etrafını çerçeveleyen ve kısmi de olsa içeriğini oluşturan somut bileşenlerden yukarıda bahsedilenler de estetik ve güzelliği taşıyan ana kolonlardır. Bu taşıyıcıların neler olduğunu görmek ve tarih içerisinde yaşadığı değişimleri anlamak Türk'e ait olan bu estetik alanın ihtişam ve büyüklüğünü korumaya yeterli olacaktır.

Sena Yığcı

KARANLIKTAN SON ÇIKIŞ: "DENİZE AÇILAN KAPI"

Bir günde kırk defa parçalanan, kentin karmaşasında bütün uzuvlarına yabancılaşan ve böylelikle hayatı âdeta postmodern bir anlatıya dönüşen modern insanın uçsuz bir maviye bakan son çıkış kapısıdır Denize Açılan Kapı. Rasim Özdenören'in beşinci hikâye kitabı olan Denize Açılan Kapı'da kendi çalkantılarında boğulan insanın arayışını, farkına varışını ve vardığı yerde dingin bir nehir gibi açık kapıdan denize akışını anlatır. Deniz, ontolojik olarak iç huzuru, dinginliği, sonsuzu simgeler ve tasavvufî bir sembol olarak da sıkça kullanılır: "İnsan kendisini bir kere denizin ortasında, sularla çevrilmiş görmedikçe dünya hakkında bir fikri olamaz ve dünya ile münasebetini kavrayamaz." Goethe'nin söyleminden de anlaşıldığı gibi deniz bir temsil olarak etrafında var oluşu, düşünceyi ve maddeden ziyade manevî bir benlik algısını oluşturur. Bu bağlamda denize açılan bir kapının ardındaki kişi, var oluşunu dünyaya geliş amacıyla anlamlandırmış, dağların ve taşların taşıyamadığı bu emaneti kabul

etmiş ve yükünü sırtlanmış olmasıyla orada bulunmaktadır. Hikâyelerinde, her daim kendini arayan, bu arayışın neticesinde zaman zaman bulan zaman zaman da ucu açık bir sual gibi sonrası belirsiz kalan karakterler oluşturan Özdenören; Denize Açılan Kapı'da uhrevî olanın, mananın, "Bir"in kapısına dayanan karakterler kurgular. Karakterlerin, cismani varlıklarından uzaklaşmak isteyip metafizik dürtüleriyle içten içe kurdukları bağı apaçık şekilde okumasak da madde ile mana arasındaki gerilim, ipte yürüyen cambaz misali kitap boyunca okura kendini hissettirir. Madde ile mana, tıpkı köy ve şehir, baba ile oğul, aşık ile maşuk gibi güçlü bir gerilimi ve çatışmayı içerisinde taşır. Bunun yanında bütün bu ikilemleri bağlamı içerisine alan ve kapsayabilen bir derinliktedir. Hikâyelerin çoğunluğunda, bu gerilimden sağ çıkan manadır ya da sonunda varılan nokta okuru manaya sürükler.

Yazarın hemen bütün kitaplarında olduğu gibi Denize Açılan Kapı'da da kahramanlar, modern zamanın çaresiz, yalnız ve buhranlı insanlarıdır. Farkında olmadan içerisinde bulundukları arayış onları bir çıkış kapısına götürür. Bu noktada okur, kahramanların iç muhasebesine şahit olur ve çeşitli olaylar sonucu onlardan değişim sinyalleri almaya başlar. Varoluşu ve bu zemindeki bütün kaygıları kendine yabancılaşmayla içlerinde taşıyan karakterleri bu yabancılaşmaya götüren birtakım etkenler söz konusudur. Anne-baba ilişkileri, köyden şehre göç, manevîyattan kopmuş bir iç dünya bu etkenlere örnek olarak verilebilir.

Ocak isimli hikâyede kısa ama etkileyici tasvirlerle, kahramanın içinde bulunduğu dünyayı, adeta yeni gelmiş gibi garipsediğini görürüz. Bu bir eve dönüş hikayesidir fakat kahramanın nereden döndüğünü hikâyenin sonlarına geldiğimizde anlarız. Yazar kahramanın yaşadığı yabancılığı ve etrafında hissettiği değişimi şu satırlarında vurucu şekilde anlatır: "Kapının halkasına vuruyorum, halkanın vurulduğu yer oyulmuş, erimiş. Aslında kapıyı omuzlayıp açabilirim ama bunca ayrılıktan sonra içime sinen o garipliği, yabansılığı, kendi evime, babama, anama, evdeki herkese karşı gelişmiş o tuhaf utangaçlığı silkip atamıyorum." Hikâyenin sonlarına doğru yazar okura, kahramanın hapishaneden çıktığına dair ipuçları sunar. Kahraman eve geldikten sonra annesi, babası, kardeşi hatta eşi ile bile arasında kesik konuşmalar geçer. Duygular bastırılmıştır ve kelimelerin çoğu boşlukta asılı kalır. Hapishaneden eve dönüşü okuduğumuz bu hikâye, modern dünyanın hızlı değişimine dışarıdan bakan gözü ve nereye varılırsa varılsın dünyada hissedilen ayrıksılığı da ele alır bir bakıma.

Yazar, Sabahın Seher Vaktinde Aman adlı hikâyede "denizin bilinmediği, kimsenin deniz görmediği bir yer" olarak muhtemelen şehirleşmiş bir kasabayı tasvir eder. Bu hikâyede mekân betonlarla çevrili, soğuk hisler uyandıran bir yerdir. Buna paralel olarak kahramanın da iç dünyası çevrilidir ve yaptıkları okurda soğuk hisler uyandırır. Kahraman, hiç tanımadığı bir kızı görebilmek için olur olmadık zamanlarda kızın evini gözetlemektedir. Bu davranış, geleneksel değerlere ve ahlakî sisteme oldukça aykırı bir davranıştır. Bu bağlamda kentleşme, geleneksel değerlerin zamanla çözülmesine kapı aralar. Çünkü herkesin iç içe yaşamak zorunda kaldığı bir ortamda mahremiyet kavramının yabancı gözler karşısında erimesi söz konusudur. "Bu evin sahipleri balkonda oturmazdı, o, gene de acaba bu gece

balkona çıkarlar mı diye umutla karışık bir düşünceye kaptırırdı kendini, dalıp giderdi. Kız hiç olmazsa bir peçete silkmek, bir kül tablası dökmek için olsun çıkmaz mıydı balkona?" Yazar hikâyede, modern dünyanın önemli simgelerinden biri olan "balkon" simgesini kullanmıştır. Bu simge bize Sezai Karakoç'un Balkon şiirini hatırlatır:

Çocuk düşerse ölür çünkü balkon
Ölümün cesur körfezidir evlerde
Yüzünde son gülümseme kaybolurken çocukların
Anneler anneler elleri balkonların demirinde
...
Bana sormayın böyle nereye
Koşa koşa gidiyorum
Alnından öpmeye gidiyorum
Evleri balkonsuz yapan mimarların.

Bir Adam hikâyesinde kahramanın, derviş bir zatın peşine takılmasının ardından geçmişiyle yüzleşme serüvenine tanık oluruz. "...Başımın üzerinde ışıktan bir bulutun heybetle çöreklendiğini çok nesnel bir biçimde hissettim. Ağırlıksız varlığı her yanımı sarmış gibiydi." Okur hikâye boyunca hatta kitabın geri kalanında da bunun gibi tasavvufî ve uhrevî öğelerle sık sık karşılaşacaktır.

Karşılaşma, doymaz bir nefsin pençesine takılmış günahkâr insanın yaşadığı tatminsizliği ve boşluk hissini anlatır. Bu hikâyede kahramanın iç dünyası adeta çırılçıplak bir şekilde ele alınmıştır. Yazar şu paragrafta modern insanın içerisinde bulunduğu tekdüzeliği ve tüketim girdabını vurucu bir yerden anlatır. "...Gidiliyordu, sonra geri dönülüyordu, yeniden yürünüyordu, durup bakınılıyordu, yemek yeniyordu, sonra gene acıkılıyordu, uyanılıyor ve uyunuyordu. Bu muydu? Bunlar için mi soluk tüketiyordu? Hırpalanıyor ve yaşıyordu? Hayır, aradığını söyleyemezdi, hiçbir şey aramamıştı, aç bir köpek gibiydi: yerleri koklaya koklaya dolanıp duruyordu ortalıkta, o kadar." Dünyadaki bu hali aç bir köpek benzetmesi üzerinden anlatılan kahramanın, bir dervişin rabıtasına girmesinin ardından nefsini yani idi öldürmesi de şu şekilde anlatılmıştır: "...Şimdi, dizleri onun dizlerine değecek biçimde daha önce hiç tatmadığı bir mahviyet duygusuyla kendini onun önünde diz çökmüş otururken görüyordu."

İt hikâyesinde yazar, kahramanın bir kadına karşı sürdürdüğü saplantılı sapıklık üzerinden nefs-i emmare'yi anlatır. Bütün zamanını tanımadığı genç bir kadını penceresinden seyretmek ve ona dair hayaller kurmakla geçiren kahramanın içerisindeki bu kötücül dürtü "it" sembolü üzerinden anlatılmıştır: "O zaman it'i kusmak isterdi. İti kustuğunu, kendinden kopup ayrıldığını düşleyebiliyordu. Ne ki o nadir anlarında bile kusmuğunu yeniden yalayıp yutması gerektiğini bilirdi. Çünkü kendisinin ne denli azgın olursa olsun itle birlikteyken sevildiğini biliyordu, çünkü beceri itten kopmakta değil fakat onun tasmasını sürekli elinde bulundurabilmektedir demişlerdi." Yazar burada, İt'in tıpkı gerçek bir hayvan gibi eğitilebilen, kendisinden kopup ayrılabilen bir şey olduğunu vurgulasa da aslında nefsten yani idden bütünüyle uzaklaşmanın mümkün olmadığını asıl başarının da bu istemsiz gücü kontrol edebilmek ve yatıştırabilmek olduğunu anlatır. Kahramanların iç çatışmalarından, kentlerden ve modern dünyanın insanı sürüklediği yalnızlıktan yükselen uğultunun hatırlamakla dindiği bir noktada sonlanır kitap. Bütün çarpıklıkların sonunda Allah'ı hatırlamaktır asıl olan. Okur hepsine şahit olmasa da kahramanlar içlerindeki karanlıktan sıyrılıp Denize Açılan o Kapı'ya varırlar sonunda.

Nihâl Ateş Taşcı

YOLDA OLMANIN BİLGELİĞİ: SEYYAHIN RUHU

İyi bir seyyahın kati planları yoktur ve bir yere varma endişesi gütmez. Bu cümle, hayatın ve hayatı anlamlı kılan yolculukların özünü bilgelikle anlatan bir sözdür. Zira bir seyyah, yalnızca bir yerden bir yere gitmekle yetinmez; o, her adımında yeni bir kapının eşiğinden farklı coğrafyalara geçer. Yollara, kalbinin ve ruhunun izinden gider. Planların ve rotaların çizilmediği, belirsizliğin hâkim olduğu bu yolculuk, aslında hayatın ta kendisidir.

Bir seyyah, katı planlar yapmaz çünkü her durak, her köşe başı, her yeni yüz ve her yeni mekânın ona öğreteceği bir şeyler vardır. Yolculuk sırasında karşılaştığı beklenmedik anlar, ona hayata dair yeni deneyimler sunar.

Planlar bozulur, yollar değişir, ama seyyahın ruhu her zaman hazır ve nazırdır. O, varış noktasına değil, yolculuğa odaklanır.

Bab Aziz filminde dedenin torununa: "Hedefi olmayan bir yolcu asla kaybolmaz." Seyyahın yolu, yaşamın kendiliğindenliğine yani akışına bırakılmış bir yolculuktur. Bir ağacın gölgesinde soluklanır, bir derenin kenarında düşüncelere dalar. Yolculuk boyunca şahit olduğu anlar, zihninde ve kalbinde bir hazineye dönüşür. Her adımda yeni bir hikâye yazar, her karşılaşmada yeni bir dost edinir.

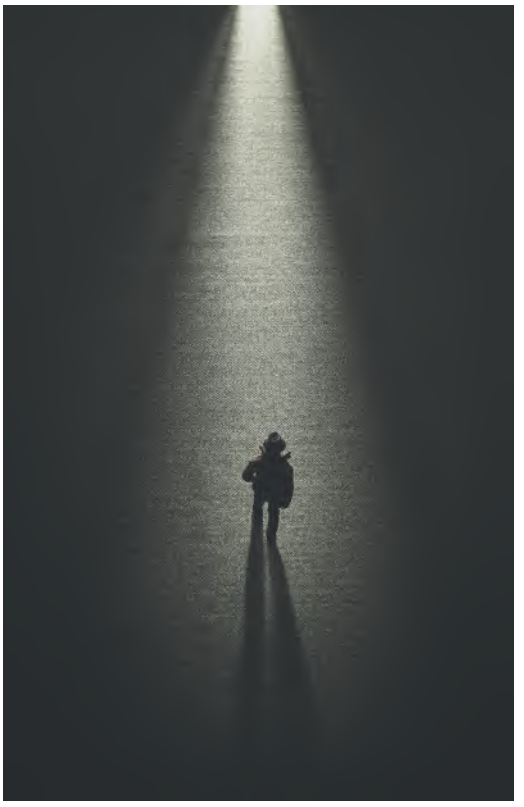
Bir yere varma endişesi gütmez seyyah. Çünkü bilir ki, varmak değil, yolda olmak önemlidir. Hayat da böyledir; hedeflere ulaşmak kadar, o hedeflere giden yolda yaşananlar kıymetlidir. Her an, her deneyim, her nefes, dünya denen gölgeliğin büyük bir mozaik parçasıdır. Bir yere ulaşma telaşı içinde, etrafında olup biten güzellikleri kaçırmamak gerektiğini anlar seyyah. Bab Aziz'in dediği gibi: "Kalbinde sırları saklayanlar, sadece onların peşinden gidenlerdir."

Yolculuğun sonunda varacağı yerin, başlangıç noktasından çok da farklı olmadığını fark eder belki. Ama bu sefer, o yer ona daha farklı, daha anlamlı gelir. Çünkü yolda öğrendikleri, gördükleri, hissettikleri onu değiştirmiştir. Artık o, aynı insan değildir; yollar uzamış, yolcu büyümüştür.

İyi bir seyyah, hayatın kendisinin de bir yolculuk olduğunu bilir. Her gün, her an yeni bir keşif, yeni bir sabahtır. Belirsizliklerin, sürprizlerin, bilinmeyenin büyüsüne kapılmıştır. Kati planların, katı kuralların ötesinde, yolun ve yolculuğun gizemini içselleştirmiş bir ruhla yolculuğuna devam eder. İşte bu yüzden, iyi bir seyyahın yolu, her zaman aydınlık ve umut doludur.

Bab Aziz filminde, "Yolcu ile yolu birbirinden ayıran bir sır vardır." derler. Bu sır, yolculuğun kendisinde gizlidir; seyyahın adımlarında, gördüklerinde, hissettiklerinde... Yol, yolcunun ruhuna işler, onu dönüştürür ve olgunlaştırır. Ve seyyah, yolda olmanın bilgelik dolu güzelliğini keşfeder.

Son söz olarak yine aynı kaynaktan ve farklı bir nefesten, Rumî'nin dediği gibi: "Asıl maksat varmak değil, yol almaktır. Çünkü varmak, sona ermektir; yol almak ise her an yeni bir başlangıçtır."

Emel Karagedik

KİBRİT OYUNU BİTTİ, TACETTİN ABİ GİTTİ

Hemşehrimiz Tacettin Ayaz vefat etmiştir. (II) Cenazesi bugün ikindi namazını müteakiben köyümüzün camisinden kaldırılacaktır. (III) Allah rahmet eylesin. *"İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi raciun... Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah'a aitiz ve şüphesiz O'na döneceğiz."* Tacettin abi! Tacettin abi diye birini tanıyordum evet. Yıllardır görmediğim doğrudur. Akrabalığımızın yakından mı uzaktan mı olduğunu bilmediğimi fark ettim şimdi. Tacettin abi benim neyim oluyordu? Buna kolay bir cevabım olmadığına göre o benim uzaktan akrabamdı. Bir zamanlar o bizim hayatımızdaydı biz de onun hayatındaydık. Sonra nedense bağlar koptu. Hayat, bizleri birbirimizden koparmak için mi bir araya getiriyordu? Yutkunurken bazen zorlanmamız ondan mıydı? Gözlerimizin buğulanması hem de durduk yere hem de sabah sabah.

Bak Tacettin abi! Beni hatıralarıma götürdün bu cumartesi sabahı. Senin ölüm haberini alacağım hele de bugün alacağım hiç aklıma gelmezdi. Çocukluğum biterken sen benim hayatımdan çıkmıştın. Görüşemez olmuştuk. Ben önce

okul icabı sonra da iş icabı başka başka şehirlere gitmek zorunda kalmıştım. Senin ölüm haberine; senden bin kilometre uzaktaki evimin bulunduğu şehirde, güneşli bir cumartesi sabahı, kahvaltı masasından kalkıp da gazetemi okumaya başlamadan önce sosyal medyamda bir gezineyim derken aile sohbet grubumuzda rastladım. Senin adının geçtiği mesajda "öldüğün" yazıyordu. Okur okumaz bir ah çektim ve düşüncelere daldım. Seni en son ne zaman gördüğümü düşündüm ama kesin bir zamana gidemedim. Sonra gülüşün geldi aklıma, o bembeyaz dişlerin... Çocukluğumda dişlerine hayran olduğum tek insandın sen. İnci gibi dişlerin vardı, inci gibi! Dişlerin çok güzel olduğu için mi bilmem çok güler yüzlüydün. Ağzını açа açа kahkaha atar, kocaman gülümserdin. Henüz baba olmamıştın. Ben sizin evde niçin bir çocuk olmadığını hiç sorgulamamıştım bile. Beni çok severdin bir de kibrit oyununu. Ben dolu kibrit kutusunu boş bardağın içine her isabet ettirişimde hayret ederdin. Kahkahalarınla ortalığı inletirdin. Sen benim oyun arkadaşımdın, puan kâğıdına yazdığım Tacettin abimdin.

Bazı akşamlar müsaadenizle size geldiğimizde önce biraz muhabbet edilir, arkasından büyük kare sehpa ortaya çekilir, tam ortasına neredeyse mezurayla ölçülerek bütün oyunculara aynı mesafede olacak şekilde ağzı geniş bir su bardağı konulur sonra da dolu bir kibrit kutusu ile oyuna başlanırdı. Ben hariç bütün oyuncular yetişkindi. Ben kibrit kutusunu sehpanın kenarına öyle hizalı koyardım ki orta parmağımı yuvarlayarak baş parmağımın iç tarafına getirir ve hızlı bir şekilde parmağımı oradan sıyırıp kibrit kutusunun boşta kalan kısmına vurur ve kutuyu cup diye bardağın içine girdirirdim. Kibrit kutusunu atışım ben kaybedene kadar devam ederdi. Kaybetmem kolay olmazdı, bir daha bir daha bir daha derken bütün sayıları neredeyse ben alırdım. İşte o an Tacettin ağabeyciğim senin dolu dolu kahkahaların doldururdu odayı. Bembeyaz gülüşün bana dişinden ışık çıkan çizgi kahramanlarını hatırlatırdı. Bakakalırdım. Ben senin dişlerine hayran kalırdım sen benim kabiliyetime şaşakalırdın. Ben sizin evde başarmanın tadını çıkarırdım. Aferinler, bravolar, maşallahlar, alkışlar...Kendimi göklerde hissederdim. Eşin Hatice abla bir zaman sonra çayları getirir, çocuğum diye beni kale almamazlık etmez, bana hem çay hem de bisküvi ikram ederdi. Hatice ablamı dayımın eşinden daha çok severdim. Çünkü yengem bana çay vermek istemezdi. Annemi dürtüp istetince de çaya benzeyen sıcak bir su verirdi. Fakat ben onu asla içmezdim, çocuk aklımla gurur yapardım üstüne bir de azar yerdim. İçmeyecektin niye istedin? derdi yengem küçük gözlerini belerterek. Korkumdan anneme sokulurdum aklımdan geçen öfkeli kelimelerle. Yengem beni önemsemezdi fakat Hatice ablam -hiç çocuğu olmadığı için mi bilemiyorum- bana kendi çocuğuymuşum gibi özenirdi. Onun genç yaşta diyalize girip ilerleyen hastalığı neticesinde hayata erken veda edeceğini bilemezdik hiçbirimiz. Hastalığıyla baş edemediği yıllarda daha da neşeli olmuş Tacettin abimle çarşıda, pazarda her karşılaşmamızda kol kola karşımıza geçip gülümsemenin hakkını vermişler ve bana hep sevgiyle bakmışlardı. Hatice ablam diyaliz makinesine bağlandığı dönemlerde evde ne kadar altını varsa takmış takıştırmıştı. Kalın altın zincirini boynundan göbeğine kadar indirmişti. Onu o hâlde görenler kafayı üşüttüğünü aralarında fısıldaşmışlar ama o asla çevresine aldırış etmeyip ölümü dibinde hissetmenin verdiği elden bir şey gelmeyişi hayatı takmayışıyla dengelemişti. Böyle davranarak çok iyi yaptığını anladığım yaşa geldiğimde onu çoktan kaybetmiştik. Ölümün yarım bıraktığı evliliklerden biri daha yeryüzünde yaşanmış oldu. Tacettin abim, tüp bebek tedavisiyle dünyaya gelen iki küçük oğluyla kalakaldı. Sonra

birbirimizden koptuk. Tacettin abimin yeniden evlendiğini duyduğumuzda hem sevinci hem hüznü aynı anda yaşadık. Evlendiği kişinin tanıdık olması bizi karmakarışık etti. Hatice ablamdan sonra Tacettin abimin kolunda, ilk evliliğinde yüzü gülmeyen Kiraz ablayı görenlerin konuştukları bizim kulaklarımıza da geliyordu. "Tacettin takmış koluna Kiraz'ı çarşı pazar geziyor.", "Kiraz'ın yüzü gülmüştür inşallah, ilk kocasında gün görmedi kızcağız." , "Tacettin onu el üstünde tutacaktır.", "Tacettin hem varlıklı hem iyi adamdır; Kiraz'ı üzeceğini sanmam.", "İkisinin de ikinci evliliği, yaşları olgun, geçinmeyi bilmeleri lazım." , "Kiraz, Hatice'nin bulmak için ömrünü verdiği iki oğluna analık eder muhakkak.", "Oğlanlar büyümüş; biri askerî okulda okumak için Ankara'ya gitmiş öbürü de üniversite sınavına hazırlanıyormuş", "Tacettin'in ağzı kulaklarında, pişmiş kelle gibi sırıtıyor yine." Bunlar konuşulduğu zaman Hatice abla öleli çok olmuştu. Ben ne Tacettin abiyi ne de Kiraz ablayı bir arada gördüm. Onların evlendiğini duydum sadece. Kafamda yan yana getirmeye çalışsam da getiremiyordum. Yan yana, kol kola gözümün önüne getirmeye çok çalıştım ama olmadı. İnsana ilk eşi yakışır gibi gelir hep bana. Yadırgamak fiili böyle zamanlarda kullanılabilir gibi ama yanılıyorum elbette. Hayatın getirdikleri, insanın elinde olmayan değişiklikler, kaderde yazılanlar yeni kararlara mecbur bırakabiliyor insanı. Yarıda kalan sevgiler, sevinçler, şarkılar, evlilikler bir başka gönülde, bir başka bedende tamamlanıyor. Kiraz ablanın ve Tacettin abinin ikinci evlilikleri, ikinci evleri oldu yeniden. Senden sonra, ondan sonra, bundan sonra demenin onlar için şimdi zamanıydı artık. "Senden sonra yayla çorbası pirinçli değil buğdaylı pişiyor ama ona da alıştım." "Ondan sonra mutluluğu buldum.", "Bundan sonra birbirimiz için varız!"

Bu cumartesi sabahı gazetemi alıp incelemeden önce telefonuma bakınca aile sohbet gurubumuzda paylaşılan acı bir habere rast geldim. Çocukluğumun kahramanı Tacettin abimin ölümü üç cümleyle özetlenmişti sadece üç cümleyle. Onun sıcak bir hatıra olarak kalan gülüşünü ve evlerinde bulduğum huzuru düşündüm. Çocukken koşa koşa gittiğim evlerden biri olmasını iyilikle andım bugün. Bana cömert davranmaları, yaramazlıklarıma aldırmayışları, hiç kaş eğmeyişleri, kendi çocuklarıymışım gibi beni sevmeleri, bana değer vermeleri geldi aklıma. Tacettin abim bugün öldü, içim cız etti. Gülen bir yüz eksildi dünyadan diye üzülürken evlerindeki sehpanın kenarında bir yere çarpma sonucu oluşan yara geldi aklıma. Kibrit oynarken o kısım bana geldiğinde oradaki tahta parçasını kopardığım ve sehpaya zarar verdiğimi hatırladım. Fark ettiler mi acaba diye o günlerde yaşadığım tedirginliğe, utangaçlığa tebessüm ettim. Bizi birleştiren o sehpadaki keyifli zamanlara gitmeyi ve dolu kibrit kutusunu sallamayı, kibrit çöplerinin çıkardığı sesten zevk almayı yeniden çok istedim. Hiçbiri yoktu! Sehpanın etrafında oyuna katılan o dört kişiden sadece ben vardım. Kederli bir cumartesi sabahı benim için böyle başladı. Şimdi elimde dolu bir kibrit kutusuyla Tacettin abimin toprakla kavuşacağı ikindi vaktini bekliyorum. Evde çakmak varken kibrite ne gerek var diyen iç sesime aldırmayıp yine de almıştım bu kibrit kutusunu sebebini bilmediğim kuvvetli bir dürtüyle. Bugün ikindi vaktinde "Güle güle Tacettin abi!" demek için elimi değil bu kibrit kutusunu sallayacağım. Çıkır çıkır kibrit çöplerinin sesi Tacettin abimin diriliğini kaybetmiş kulaklarına belki değecek. Belki hissedecek. Üzüntüm o vakit hafifleyecek. Onu mutlak yolculuğuna uzaktaki evimden kalbimle ve bu dolu kibrit kutusuyla uğurlayacağım.

Bugün oradayım, o evde. Karanlığı sevinçle yararak hoplaya zıplaya kibrit oyunu oynamaya gidiyorum. Babam her seferinde yanıma dolu bir kibrit kutusu alıp almadığımı soruyor ve ben gereksiz bir soruyla karşılaştığımı belli eden bir serzenişle "Almaz olur muyum baba!" diyorum. Ayaz Apartmanının birinci katına çıkıyoruz. Zile ben basıyorum. Kapıyı daima Tacettin abi açıyor. "Kibrit getirdin mi?" diyor bana doğru hafif eğilerek. Elimdeki kutuyu yüzüne doğru yaklaştırarak sallıyorum bugün olduğu gibi. Dünyanın bir oyundan ibaret olduğunu yaşadıkça anlıyorum. Bu oyunda kim kaybetti kim kazandı merak ediyorum.

Musa Yaşaroğlu

UÇAĞIN ALTINDA MI ÜSTÜNDE Mİ

Tüm gurbetçilerimize...

Makbule Hanım'ın feri iyice azalmış gözleri, zoraki kaldırdığı göz kapaklarının altında bir anlık canlanıverdi. İyice küçülmüş, zayıflamış bedenini oturduğu koltuktan güçlükle doğrultup pencereden dışarı baktı. O bakışlar, üzerinde yılların yüküyle çok uzaklardan çıkıp gelmiş bir yolcu gibi aheste aheste içeri döndü: "Servet gördün mü Gülümserler de tuttular göçlerini. Birazdan çıkacaklar yola."

Yirmili yaşların ortasındaki delikanlı, kavisli burnunun üzerine oturan gözlüğünü kaldırarak baktı muhatabına.

"Evet evet Makbule Hanım. Allah yollarını açık etsin."

Seksenine merdiven dayamış yaşlı kadının kırışık yüzünde yine çok eskilerden kalan sitem dolu bir rüzgâr esiverdi. İyice belirginleşen gözaltı torbalarının üzerine birkaç damla yaş süzüldü. Sonra da bir cümlenin içe işleyen tınısı duyuldu salonda: "Ben de hazır ettim valizimizi merak etme sen Servet Bey. Yarın sabah erkenden biz de düşeriz vatan yoluna. Nasıl olsa iki yılımızı doldurduk artık." O yorgun ve titrek dudaklarından öyle içten öyle dokunaklı bir edayla döküldü ki bu

sözler, köşedeki koltukta haber dinleyen oğlu Eşref Bey onu teselli için yerinden kalkıp yanına kadar gelmek zorunda hissetti kendini. Gözlerini annesinin ıslak yanaklarına dikince de her zamanki gibi yarısı dökülmüş ak saçlı başını annesinin dizine koyup koltuğunun önünde diz çöktü. Sonra da anacığının titrek ve buruşuk ellerini avuçlarına alıp öptü.

"Anne, bizi burada bırakıp gidecek misin gerçekten de? Ağabeyimi, beni, gelinlerini, torunlarını bırakıp gidecek misin yani?"

"Olur mu oğlum öyle şey! Hep beraber gideceğiz. Hele baban akşam işten gelsin, sonra hep beraber toparlanıp sabah yola çıkarız inşallah!"

Eşref Bey'in ela gözlerinde hüzün dolu bulutlar birikiverdi anında. Kafasını yana döndürürken gözlerinden süzülen bir iki damlayı elinin tersiyle sildi. Mazinin derinliklerinden kopup gelen koca bir ağırlık dudaklarından "of" olup döküldü. Birkaç saniye süren sessizliği buruk bir sesle böldü:

"Anne elli yıldır hep bunu istedin. Hiç mi vazgeçmedin sen bu isteğinden?"

"Oğul vatandan, topraktan vazgeçilir mi hiç? Hem anam orda babam orda, kardeşlerim, bacılarım orda. Hepsi yolumuzu bekliyorlar. Bak iki yılımız doldu işte. Baban öyle demişti ya."

Eşref Bey'in iri siyah gözlerinde bu kez daha da kara bulutlar birikiverdi. Yutkundu, kızardı ama bu kez hiçbir şey söyleyemedi. Annesinin ellerine biraz daha sıkı sarıldı sadece. Oturdukları pencere önünden dışarıyı seyreden zayıf ve bitkin vücudun küçüklüğünü yeni fark ediyormuşçasına kahırlandı iyice. Uzunca salonun kapı girişinin solunda asılı olan siyah beyaz fotoğrafa baktı bir süre. Farkına varmadan ağlamaklı bir sesle mırıldandı:

"Babam da aynı bekleyişle göçeli yirmi yıl oldu anacığım. Kim bilir bir gün belki bize nasip olur o dönüş. Uçağın üstünde mi yoksa altında mı bilinmez ama."

Televizyonun karşısından içi geçmiş olan Servet, biraz bıkkın bir tavırla söylendi bu kez:

"Baba şu muhabbetten sıkılmadınız mı Allah aşkına ya!"

"Ne muhabbetinden?"

"Şu babaannemin vatana dönüş muhabbetinden... Her zaman aynı sözler. Gerçekten çok sıkıcısınız. Bir gurbet muhabbetidir gidiyor. Annem iyi ki sizin gibi değil. İçimizi bayıyorsunuz artık!"

Servet, son cümlesini salonun kapısından çıkarken söyledi. O yüzden babasının çatılan kaşlarını, sıkılan yumruklarını ve içinden onlarca öfkeyi dökmek için açılan dudaklarını görmedi. Belki de görmediği için bu kadar atarlanabildi Eşref Bey. Zira artık babaların çocuklarına her istediğini söyleyebildiği ve evlatların da ana ya da babalarına saygıdan ötürü karşılık vermediği günlerin çok gerilerde kalmıştı. Tıpkı hemen yanı başında üzgün gözlerle kendisini süzen annesinin unutkan zihni gibi...

Sevgili eşinin adını yaşatsın ve onun gibi kadirşinas birisi olsun diye Servet ismini verdiği torununun, saygısızlığa kaçan sözlerine hiçbir şey diyemeden öfkesini içine atan

oğlunun çökmüş avurtlarında gördüğü hakikat tam da buydu Makbule Hanım'ın. Onların zamanı geçmişti artık belli ki. Birer biblo niyetine köşede bir yerde beklemekten başka çareleri yoktu anlaşılan.

Eşref Bey ile kısa bir süreliğine göz göze geldiklerinde lisan-ı hâl ile anladılar birbirlerini. Zamanın yıprattığı çehrelerinde ve nice kırılganlıklar yeşerttiği yüreklerinde dünyalarına çekildiler. İkisi de ait oldukları yalnızlığın yazgısını kabullenerek gözlerini kaçırdılar birbirlerinden. İnsanoğlunun hep tekerrür eden hikâyesinde hangi rolün sahibi olduklarını gönüllerine bir mıh gibi işleyen sızıyla sıvadılar.

O gün olduğu gibi neredeyse her Cuma Makbule Hanım'ın kocası Servet Bey'i kapıda bekleyişi hiç bitmedi. Ne vakit bir korna sesi duysa ağrıyan dizlerini, yanında bir külçe gibi taşımak pahasına pencereye koştu. Yaz tatili için arabalarına valizlerini yükleyen gerek Alman gerek Rus gerekse de Türk komşularının her birinin ardından hayır dualar etti. Her birini kendi toprağına gidenler olarak uğurlayıp onlar adına sevindi. Artık hareket ettirmekte epeyce zorlandığı kollarını kaldıramadı yerinden ama hayallerinde tüm yolcuların ardından bidonlar dolusu sular serpti.

Kış geçip de bahar tüm güzelliğiyle gurbet topraklarını yeşile boğduğunda Eşref Bey'in nicedir hülyalarını süsleyen düşünce ete kemiğe bürünüverdi. En son on beş yıl önce vatan topraklarına gidip gelen anacığını belki de son kez götürmek için doktorundan rapor çıkarttı. Uçak biletlerini aldı. Evde yaşanan her şeye kayıtsız kalmayı becerebilen torun Servet ile evin hanımı Gülizar bile "hadi hayırlısı" demekten alamadılar kendilerini. Kim bilir belki de Makbule Hanım'ın duası dillerini bağlayıvermişti de bir şey demeye takatleri olmamıştı. Zira Eşref Bey'den değil Gülizar Hanım'dan çıkardı bu evde kararlar. Servet ile o ne derse onun üstüne bir şey söylenmezdi.

Nisan yağmurlarının ardı ardına yağmaya başladığı üçüncü Cuma geldiğinde Makbule Hanım dışında herkes her şeye hazırdı. Eşref Bey hazırdı, valizler hazırdı, memlekketteki akrabaların hediyeleri hazırdı. Sadece Makbule Hanım habersizdi olanlardan. Eşref Bey yolculuk yapacakları günün sabahında verecekti ona müjdeyi. Çünkü çok çabuk unutuyordu anacığı. O yüzden de istiyordu ki yıllardır taşıdığı hasretin tadını bol bol çıkarsın. Gece yatmadan önce içindeki çocukça heyecan ile Makbule Hanım'ın yatağına uzandı Eşref Bey. Annesine sarılıp pamuk gibi yumuşak yanaklarından öptü. Oğlunun bu hali bir garip geldi ona. Hiçbir şey demeksizin hayatını adadığı evladına gülümseyip uykusuna daldı.

Eşref Bey'in ezan okuyan saatinde sabah ezanları okunurken Makbule Hanım'ın cansız bedeni yatağından alınıp memleket için yola çıkarken hemen salonun ortasında duran valizlere herkes ağlayarak baktı. Eşref Bey, uçağın altında vatan toprağına dönecek olan anacığını son kez öptüğünde ise çok uzaklardan gelen soğuk bir rüzgâr hissetti yanaklarında. Nereden nasıl gelmişti o serinlik anlayamadı. Anlamak için de çabalamadı. İçinde kopan fırtınaların üzerini örtüp valizlere yöneldi. Annesi uçağın altında, o ise üstünde dönecekleri vatana. Takdir-i ezel yine hakikati belirlemişti işte. Belli ki gurbetlik hiç bitmeyecekti.

Kadir Kakçı

ARAP DOKTOR

Kış geliyor hanım kış geliyor. Namussuz dizler yine ağrımaya başladı. Sobayı kurmalı. Eeee! Okutcem evlatları, dedin. İyi halt ettin. Üç evladımız var, şükür. Gel gelelim biri bari kalaydı ya yanımızda. Hepsi amir memur oldu, yaban ellere gittiler. Emin'in Şükrü akıllı adam valla. Tekne kazıntısı Cemal'ini okutmadı. Yanına sakladı. Bak, sobasını kuruyor, odununu kırıyor, kırık kıççığını, öteberisini alıp getiriyor babasının. Geçende kahvede Şükrü Ağa yere göğe sığdıramıyor evladını. Ahh! Akılsız kafam ahh... N'olurdu birini yanıma saklasam.

Deli deli konuşma herif! Yüce Rabbim nasip etti de okuttuk üçünü. Hepsinin rahatı yerinde hamdolsun. Evleri, ocakları, binecek arabaları var. Devletin kazanına kepçeyi soktular. Sağ olsunlar ana baba gelin yaz kış bizde kalın, deyip dururlar. Hem Şükrü Ağa'nın emekli maaşının yarısı kime gidiyor biliyon mu? Cemal yiyormuş maaşının yarısını..."

Nazmi Çavuş, elindeki kehribar tespihini bileğine geçirip dizlerini ovuştura ovuştura yerinden kalktı. Hanıma içini dökemeyince penguen misali paytak paytak yürüyerek duvara dayalı değneğini alıp kahvenin yolunu tuttu.

Ayodele Pumza'nın son on yıldır yaşadıkları çılgıncaydı. Açıkçası bir başarı hikayesi denilebilirdi. Sağ olsun kuzeni vesile olmuştu Türkiye'de eğitim görmesine. Taaa Uganda'dan Türkiye'ye tıp okumak için gelmiş, okulunu zamanında bitirmişti. Okul bittikten sonra çalışma izni, vatandaşlık, dil sınavı derken işte devlet tarafından ataması yapılmıştı. Dil sınavından B almak hiç de kolay olmamıştı doğrusu. Türkçe çok güzel ama gerçekten bir o kadar da zor bir dildi. Ayodele, Türkiye'yi çok sevmişti. Hele İstanbul'a aşıktı. Türk insanının misafirperverliğine, samimiyetine hayrandı. Batı ülkelerinde okuyan ve çalışan arkadaşlarının ırkçılığa maruz kaldığını çok iyi biliyordu. On yıldır Türkiye'de böyle olumsuz bir durumla asla karşılaşmamış bilakis okulunda ve çevresinde herkes tarafından rengine, ırkına bakılmaksızın sevilen bir kişi olmuştu.

Son zamanlarda bazı Türk doktorların yurt dışına gitmelerine bir türlü anlam veremiyordu. Nasıl diyorlardı Türkler: Taşı toprağı altın... Gerçekten de öyleydi. Bu güzel ülkeyi bırakıp niye gidiyorlardı ki? Evet, maddi olarak belki tam emeklerinin karşılığını alamıyorlardı ama yine de bu gitmek için sebep değildi. Neden sonra kendisinin de aynı durumda olduğunu fark etti. Peki kendisi okumak için ülkesini niçin terk etmişti? Daha iyi bir eğitim ve kariyer, daha müreffeh bir yaşam için taaa Ugandalardan buralara gelmişti. Herkesin kendisine göre sebepleri vardır, diye düşündü. Saygı duymak gerekti. Uganda'da yaşadığı hayattan sonra burası onun için cennetti. Ayodele'ye göre hiçbir şey olmasa Türk yemekleri için yine kalınırdı Türkiye'de.

Nazmi Çavuş, kahveye girince orta yerde sobanın güp güp yandığını gördü. Yüzünde istemsiz bir gülümseme oluştu. İskemleyi sobanın yakınındaki masaya çekip oturdu. Ellerini sobaya uzatıp aldığı sıcaklığı şifa olacakmışçasına dizlerine götürdü. Bir güzel sıvazladı. Az sonra Emin'in Şükrü selam verip masasına oturdu:

-Nasılsın Nazmi Çavuş? Ne var ne yok?

- Napalım Şükrü Ağa iyiyim demek âdet olmuş, iyiyim şükür. Şu canına yandığımın dizleri çok zorluyor. Bir ağrı bir ağrı sorma gitsin. Geceleri uyutmuyor kahrolmayasıca dizler... Memeeeet, bize iki çay!

- Bizim ilçenin suyundan oluyor bu işler sadeç. Havamız güzel, toprağımız verimkâr, gelgelelim suyumuz çok kireçli. Yaş kırk dedi mi kırk değneği misali adamında karısında başlıyor diz ağrıları.

-Seninki laf mı Şükrü? Ben kırkımda pire gibiydim inan olsun. O tarla senin şu bahçe benim deli gibi çalışırdım. Haa, keşke o kadar çalışmayaydım o ayrı mesele. Şimdiki gençler piyyyyy avara. İki iş yapınca yok belim yok başım başlıyorlar sızlanmaya. Hazıra alışmışlar keratalar...

-Doğru diyon Nazmi Çavuş, gençliğimizde çok çalıştık çoook...

Kahveci Mehmet az sonra tepsisindeki çayları masaya bıraktı. Soluklanıp iki laf etmek için Nazmi Çavuş'un ve Şükrü Ağa'nın yanına oturdu:

-Eeee ağalar anlatın bakalım, ne var ne yok?

-İyiyiz Memet, napalım uğraşıp dururuz. Öğleden sonra Cemal odunları dama yerleştirecek, onu beklerim.

-Sen nasılsın Nazmi Çavuş, dizler başlamış yine seni zorlamaya...

Nazmi Çavuş, Cemal lafzını duyunca Şükrü'ye ters ters bakıp:

-Sorma Memet, yaşlılık işte. Vilayette bir doktor varmış çok methediyorlar. Bir de ona görüncem, benim Yusuf randevu ayarlayacak bakalım.

Nazmi Çavuş'un aklına birden son zamanlarda ilçeyi kasıp kavuran şu hırsızlık vakaları geliverdi:

Sahi Memet noldu şu hırsız? Yakalanmış mı?

Yok be Nazmi Çavuş. Ne yakalanması, üç gün önce de Kuyumcu Selim'in dükkânını yoklamış. Allah vere alarm çalmış da kepengin kilidinin kırılmasıyla kalmış. Hemencecik kaybolmuş ortalıktan.

Deme yaa! İşi büyüttü demek.

Öyle valla, zeytinyağları, cevizler, bademler derken şimdi de kuyumcuya dadanmış. Yüzünde kara bir maske varmış namussuzun. Bi de öyle hızlı koşuyormuş ki atlet sanki şerefsiz.

Emin'in Şükrü:

Allah'tan oğlum Cemalim var. Hele bir gelsin bizim eve. Aldı mı eline çift kırmayı talaşını deşer, evelallah.

Nazmi Çavuş bu söze iyice dellenmişti:

Nazmi Çavuş deyiverirler bana sağdıcım. Öyle oğluma filan da güvenmem, gördüğüm anda boğazına bir yapışırım ki elimden cümle âlem alamaz adi hırsızı.

Yaşşa len Nazmi Çavuş! Sen varken bize korku ne hâcet.

Bu Nazmi benim asker arkadaşımdı, sen bunu askerde bi görecektin. Erler korkudan ip gibi dizilirdi karşısında...

Nazmi Çavuş iltifatların da etkisiyle şöyle bir şişinip çayını höpürdete höpürdete yudumladı. Bir anlığına dizlerinin ağrısını bile unutmuştu.

Ayodele, çantasına eşyalarını özenle yerleştirdi. En üst kısma bembeyaz önlüğünü ve stetoskopunu koydu. Ataması M... vilayetinin D... ilçesine yapılmıştı. Zorunlu hizmetini bitirip yine âşık olduğu İstanbul'a dönmek burada görev yapmak istiyordu. Sonrasında belki evlenirdi. Neden olmasın, diye düşündü. İçi kıpır kıpırdı. İstanbul'dan bu ilçeye sadece haftada bir otobüs kalkıyordu. Gece onda binecek sabah altı gibi D... ilçesine varacaktı. Yol boyunca vardığında neler yapacağını tekrar düşündü. Öncelikle bir süre otelde kalacaktı. Sonrasında bir ev kiralayıp, kendine göre ev için gerekli eşyaları alacaktı. Belki bir kedi, birkaç çiçek ona evinde soluk arkadaşı olacaktı. Bunları düşünürken yavaş yavaş göz kapakları ağırlaştı. Kara kıtadan kara bir adam Anadolu'nun orta yerinde bir ilçe otobüsünde karanlık gecenin koynuna kendini bırakıvermişti. Ayodele uyuyordu.

Hemşerim geldik, uyan! Abi uyansana. Ne derin uykusu varmış adamın ya..

Ayodele muavinin dürttükleriyle nihayet uyandı. Biraz kırık Türkçesiyle:

Geldık mı, diye sordu muavine.

Geldik ya, inebilirsin abi. Otobüste bir sen kaldın.

Ayodele, otobüsün camından dışarı baktı. Hava hâlâ aydınlanmamıştı. Ceketini giyip aşağı indi. Sabahın zehirli soğuğu adamı ısırıyordu. Muavinin üzerinde sadece beyaz bir gömlek vardı. Daha fazla üşümemek için hemen bagajdan Ayodele'ye çantasını uzatıp kendini içeri attı. Otobüsün kapısından kaptana otele nasıl gidebileceğini sordu. Kaptan: camiyi geçince sağa dön. Vatan Otel, üç katlı. Görürsün zaten, diyerek yolu tarif etti. Ayodele gördüğü minareye doğru yürümeye başladı. Biraz sonra camiyi de gördü. Işıkları yanıyordu. Belli ki sabah namazı vaktiydi. Açıkçası tam uyanamamıştı. Sahi ne tatlı uyumuştu öyle. Anadolu beni bağrına bastı, diye içinden geçirip gülümsedi. Camiyi geçince sağa mı dönecekti sola mı? Bir türlü ayrımsayamadı? Neden sonra sola dönmeye karar verdi.

Nazmi Çavuş, abdestini almış namaza gitmeye hazırlanıyordu. Hanımı çoktan sünnete durmuştu. Ceketini sırtına geçirip değneğiyle paytak paytak camiye doğru yürümeye başladı. Evden çıkıp daha birkaç adım atmıştı ki karşısında bir karaltı gördü. Aman Yarabbi! Karşısında gelen adamın yüzü kapkaraydı. Bu ne zamandır ilçeyi soyup soğana çeviren hırsız olmalıydı. Belli ki yüzünde bermutat taktığı kara maske vardı. Beli iki büklüm olmuş, diz ağrısından paytak paytak yürüyen o dede gitmiş yerine emrindeki askerleri sabah beş- yedi nöbetine götüren Nazmi Çavuş gelmişti. Başparmağı ile işaret parmağını birleştirip ağzıyla sabahın sessizliğini delen üst üste kuvvetli ıslıklar çaldı. Bir yandan da paytak paytak hırsıza doğru yürüyordu. Ayodele sürekli ıslık çalarak acayip bir yürüyüşle üzerine doğru gelen bu adama bir anlam veremedi. Neler oluyor demeye kalmadan kafasından değneği yedi. Nazmi Çavuş, bir yandan değneği hırsıza yapıştırırken bir yandan da: Arkedeşleeeeeeer yetişiiiiin yakaladım deyyusu, diye bağırıyordu. Bağrışmaları duyan cami cemaati eline ne bulduysa alıp sese doğru koşmaya başladı. Kiminin elinde kürek sapı (Allah'tan plastik) kiminin takunya hırsıza var güçleriyle vuruyorlardı. Zavallı Ayodele... Kırık Türkçesiyle boyuna durun abiler, ben doktorum, buraya atandım, diyerek derdini anlatmaya çalışıyordu. Bu arada cami imamı hemen polisi aramıştı. Az sonra polis arabası olay yerine geldi. Kavgayı ayırdı. Nazmi Çavuş muzaffer bir komutan edasıyla gerine gerine yakaladık deyyusu amirim, diyerek bağırıyordu. Polis amiri Adil Komiser:

Durun arkadaşlar, öğrenelim bakalım kimmiş bu adam neyin nesiymiş, deyip Ayodele'yi arbededen çıkarıp kenara çekti.

Kimsin sen kardeşim, bu saatte ne arıyorsun buralarda?

Abi ben doktorum, ilçeye yeni atandım. İşte belgeler burda... Bakın!

Adil Komiser belgeleri inceledi. Adamın kimliği, çalışma izni, doktor kartı hepsi nizamiydi. Cami cemaatini teker teker süzdü: Beyler adam doktor. İlçemize yeni atanmış. Aferin size. İlçemize gelen doktoru dövdünüz, dağılın şimdi, diyerek cemaatini sert bir şekilde dağıttı.

Bizim Nazmi Çavuş takkesini öne doğru iyice çekti. Ulen bak sen Allah'ın işine. Hırsız diye doktoru dövdük iyi mi, deyip paytak ve mahcup bir şekilde evinin yolunu tuttu.

Birkaç hafta sonra mahallede köy ahalisi oturmuş sohbet ediyordu:

Valla ağalar ben böyle doktor görmedim, yemin ediyom benim hanım yürüyemiyordu. Vilayet doktoruna kadar gittik ne çare. Allah yüz bin kere razı olsun. Arap doktor kadını iki günde ayağa kaldırdı. İnanmazsınız dün bahçedeki ayvaları beraber topladık. Benim Topal Naciye gitti, yerine keklik gibi seken Naciye geldi.

Sorma Ömer Emmi. Bizim kızı biliyon. Dizlere ameliyat dediydi giden doktor. Bu Arap doktora gittik. Bir ilaç yazdı. Bizim kız bildiğin ayağa kalktı. Bir nimet oldu ilçeye sağ olsun.

Geçende komşu ilçeye araba parçası bakmaya gittim. Sıraya girmişler muayene olmak için bizim Arap doktora. Arap doktor aşağı Arap doktor yukarı, diyor herkes. Yere göğe sığdıramıyorlar. Öyle bir nam salmış ki sormayın.

Ulen o değil de adam Allah'tan küsüp gitmedi. Sağ olsun insan evladıymış.

Bizim Nazmi Çavuş, kahvede söylenenleri dinliyor, takkesi önünde elleriyle boyuna dizlerini sıvazlıyordu. Arap doktorun karşına çıkmaya bir gram yüzü yoktu. Neden sonra ayağa kalkıp kahvenin orta yerinde kuru elleriyle dizlerine vura vura "Kendim Ettim, Kendim Buldum" türküsünü çığırmaya başladı.

Hayati Özgür

BİR İFADENİN AZAMETİ

Giderebildin mi ontolojik kaygını?

...

İçeride eksilen öğrenciler ders saatinin yaklaştığını haber veriyor. Hava kararmaya başladı. Ezana var daha. Dışarıda çoklaşan kalabalığın koridorlarda yankılanan gürültüsü, her açıldığında sertçe kapanan kapıda yeni bir azamet kazanıyor. Ses ve azamet, her an yeniden büyüyor genç dimağlar ülkesinin bu umut vaat eden yerleşkesinde. Önündeki kitapların açık sayfalarında azametine bir anlam arayan Nihat, öylece hareketsiz oturuyor. En son ne zaman hareketsiz kaldı böyle? Hatırlamıyor!

Hafızası iyiydi oysa. Eskimiş şeyleri hatırlatmayı çok severdi! *Böyle böyle yaşlanıyorsun* demişti bir keresinde Abla'sı da, hayret etmişti buna, bakmıştı bir müddet arkasından; *eskiyen yerlerinden dökülüyorsun Nihat!* Ne kadar da cezp etmişti onu bu cümle. Kardeşini yeteri kadar tanımadığını anlamıştı o an ilk kez.

Eskiden olsa, masasında bulunan bir anahtarlıktan bile bazı mânâlar çıkarmak mümkün olurdu Nihat'ın; böyledir, bazen bir anahtarlık çok fazla şey söyleyebilir, hani eşyasına gözü gibi bakan takıntılı insanlar vardır, kıyamaz titrer üzerine, olur olmaz yerlerde beliriverir bu hassasiyet, muhatabında istemsizce

bir *bu kadarı da fazla* gibisinden bir serzenişe neden olur. İşte Nihat da böylelerindendi, otobüste valizini yere koymadığı anlarda görseydiniz onu, bedenine ettiği işkenceden ötürü merhamet eder, yine de ayıplamadan duramazdınız, *amma kıymetli valizin varmış be*... belki de oturuş şekline bakmak gerek, insanın nasıl oturduğu kimi zaman niyetini yahut ruh halini açık edermiş. Hem o zaman bu bekleyişin, bu hareketsizliğin hikmeti hali de kendiliğinden çözülüverir! Olur mu ki?..

Nihat'ın içinde kopan fırtınaların ne söylediğini kestirmek güç. Kapıda biriken kalabalığın söylediklerinden Nihat'a sıra gelmediği için kahırlanan birileri olsaydı, belki durum değişirdi ama hâlihazırda zaman, son merak kırıntılarını da alıp götürdü. Bir kütüphanede sessizce oturan birine, böyle bir beklentinin lükse kaçtığını söylemek, keşke mümkün olsa. Merak edenlerin sonunu getiren aynı zaman, mistik öğretilere de yaşama imkânı bırakmadığından, Nihat'ı gizemli güçlerden medet umarak uyarmanın da bir yolu yok üstelik. Nihat için, tek tesellimiz, umut vadeden duvarların ardına sığınması!

Ve nihayet, yalnız! Gündüz olsaydı, başkaları da olurdu masasını paylaşan. Ama hava kararıp da gün akşama kavuştuğunda, ilk terk edilen yer masası oluyor. *Cahit bak, yeni bir masa aldım, epeyce büyük, sana da yer var arkadaşlarına da beklerim...* Kütüphanenin uzun masalarında birikmiş yaşanmışlıklar dışında bir hareket belirtisi yok. Gürültülü kalabalığın çekilmesiyle açılıp kapanan bozuk kapıdan da kesti umudunu. İçeride görevli bayan, bir de kendisi.

Duyulacak mı Nihat'ın da sesi? Dile gelecek mi bu sessizlik?

....

Henüz değil Hocam!

Hoca'sının sorduğu sorudan çok tebessüm edişindeki babacan tavrıydı dikkatini çeken. Çünkü tam da böyle bir tavırda bulacağına inanıyordu aradığı şeyi. Hep böyledir. Tebessümleri çok önemsemiştir Nihat. Belki kendi çok tebessüm ettiğinden, belki her tebessümün ardında kucaklayıcı bir sevginin sıcaklığını duyumsadığı için... son günlerde durum değişmişti oysa, onu gören insanlar daha somurtkan bir suratla karşılaştıklarında, sebebini sormak istemişlerse de alacakları cevabın yararsızlığı karşısında vazgeçmişlerdi bundan. Belki de bu, Nihat'ın zihninde kurguladığı bir şeydi de, beklentisiyle yanıp tutuşuyordu; bir tür düşsel gerçeklik gibi mi; galiba evet... Öfkeliydi, otobüste insanlarla yüz yüze geldiğinde kaşlarını çatıyor, okulda çoğu kez yere bakarak yürüyordu. Annesinin söylediğini anımsardı böyle anlarda, çok kambursun, biraz dik *yürü*... yere bakarak yürüdüğünde, kamburdan olma o yük, daha bir büyüyordu tepesinde... En son askerden döndüğünde yaşamıştı bu duyguyu. Altı aylık sürenin sonunda geldiği yer, insanlara güvenmenin yanlış olduğuydu. İlk zamanlar babasıyla girdiği tartışmalarda, olur olmaz verdiği tepkilerde hep bu düşüncenin izleri vardı. Evde, dışarıda, otobüste hep bir kavga halinde olduğunu anlaması çok uzun sürmedi belki ama, bu hâlin hikmetine akıl sır erdiremediği zamanların çok acısını çekti Nihat. İlkin askerliğe bağladı bunu. Öyle ya, asker nihayetinde savaşmak için vardı. Anaerkil bir ailede yetişmenin sayısız nimetiyle mükâfatlandırılan Nihat, askerde en çok bunun ceremesini çekti. Ata mesleği askerlik, anadan olma bünyesine uygun değildi. Acemilikte şartlar onu zorlasa bile önceki hayatından kalma alışkanlıklar canlıydı, eskimemişti henüz. Ancak ne zaman ki acemilik bitti,

kendini mahrumiyetin çetin koşulları içinde buldu, işte ne olduysa o zaman oldu. Tüm dünyanın bakışları arasında, Nihat; kavga etmeye başladı!

....

-O dönemde aydın dediğiniz insanların bir amacı varmış. Devleti kurtarmak istemişler.

-Evet ama zaman şimdi farklı!

-Nasıl? Bugün de tehlikede değil miyiz?

-Olabilir. Yine de bu tehlikeyi duyumsamak artık pek mümkün görünmüyor Nihat. Tehlikeyi bir realite olarak tanısak bile, insanların bu realiteyle münasebetlerini tanımlayamayız.

-İyi de neden Hocam?

-Çünkü o günün devleti ile bugünün devleti aynı değil.

-Ben illa devlet tehlikede demiyorum ki. Devlet olmazsa başka bir şey olur.

-Ne mesela?

...

Garip bir adam! Yazmak istediği romanın birinci bölümüne hayat verecekti bu deyiş. Yıllar önce bir otobüs yolculuğunda karar vermişti. Önce kimliği bilinmeyen bir adamın bazı garipliklerini okuyacaktı okuyucu. Yürürken yahut ders dinlerken resmedilen garipliklerdi bunlar. Oldukça olağan sayılan mekânların, olağan zaman akışlarında görülen, muhatabında *yine de bir gariplik var bu işte!* dedirten gariplikler... *Garip adamın hikâyesiyle* başlayacaktı ikinci bölüm. Kimdi bu adam? Nereden geliyordu? Ne diye taşıyordu bu gariplikleri uzviyetinde ısrarla? Valizi yere koymamasından tut da yürürken önüne çıkan küçük taşları eğilip toplamasına kadar, niye yapıyordu bunları?

Metrodan çıktığında soğuk bir hava karşıladı onu. Hızlı adımlarla otobüs durağına yöneldi. Durakta bekleyen genç bir kadından otobüsün kaç dakikası olduğunu öğrendi, teşekkür ve ricalar arasında durağa yaslanıp, beklemeye koyuldu.

Otobüste. Her zamanki gibi oturmakla oturmamak arasında, tereddütte.

En iyi yol bildiğin yoldur demenin eşiğinde, kalmayı seçti ayakta ve cama bıraktı yansımasını.

Yansıdı, yansıdı; yansıdı yüzündeki ifadeye.

Hareket ettikçe otobüs, yeni yolcular belirdi içinde.

Her yolcuda biraz daha yansıdı o ifade, her yolcu biraz daha yansıdı o ifadeye!

Bir çift göz yakaladı önce, varla yok arasında yitip gidişini izlerken.

Bir yenisini buldu sonra. Çok sürmedi o da. Son bir gayretle, üçüncüsüydü bu, niyet etti.

Büyük bir gürültü koptu o an.

Biriken azametin en haşin sesiyle, irkildi otobüs.

Kırılan camda, canı acıyan bir ifadenin acı dolu inlemesi kapladı ortalığı.

Kan ve ifade yankı buldu ışıltılı karanlıkta, bir çırpıda uzanırken mesafeden bildiği uzaklıklara.

Kimi uykuda, derin hülyaların içinde; kimi sığınak bildiği gölgelerde, siyahlar bürünmüş; duydu, işitti.

Karşılaştığı yüzlerde kendi kavgasından bir iz arayan Nihat, sonunda dile geliyordu.

Bu, Nihat'ın sesiydi.

...

Evde. Aynı anda otobüste ve üniversitenin kütüphanesinde.

Bıraktığı gibi mi her şey?

O dışarıda, o dışında cenk ederken dünya ile her şey yerli yerinde duruyor mu gerçekten?

Cenk edecek bir şeyler bulmak için çıktığı yolculukta, dünden bugüne ne değişti hayatında?

Ne kadarına niyet etti, ne kadarını sahiplendi; ne kadarından sorumlu yaptı kendini?

Necdet olsaydı konuştururdu onu. Bir yol olurdu o zaman bu düşünceler. Ve mutlaka, bir yere çıkardı. Ama Necdet yok artık, olmayacak bundan sonra da... İnsan için hangisi daha zor? Kavgasız yaşamak mı, kavgasına birilerini bulamamak mı? *Böyle söylüyorsun ama, sen de benim kavgama katılmıyorsun! Burası da var.* Haklıydı arkadaşı. Onun da bir kavgası vardı. Var mıydı gerçekten? *Senin sorunun, bulduğun şeyi kendi içsel deneyimine dayandırmış olman, iyi de bunu başkası için nasıl geçerli kılacaksın? Gelin içimdekini siz de deneyimleyin diyerek mi?* Necdet şüpheci. Her şeyden şüphe ediyor o. Oysa Nihat, inanıyor. Kabul ediyor inanarak bulduğu şeyin doğruluğunu. *Bilmeyi değil, inanmayı yeğliyorsun yani?* Susuyor Nihat. Arkadaşı ile eskisi gibi uzun tartışmalara girmek istemiyor. Çoğunlukla yorgun düşüyor bunlardan. Hep aynı yerde tıkanıyor konuşma. *Bulduğun şeyi diğer insanlar nasıl benimseyecek?* Nihat susuyor. Necdet zafer alametinden sayıyor o zaman bunu. *Cevap veremiyorsun* der gibi bakıyor. Bu bakışlar, iki arkadaşın arasında aşılmaz bir duvar oluyor. Başta böyle bakmazdı Necdet. Son günlerde daha bi sıklaştı. Nihat için bundan sonrası sonsuza dek susmak. Necdet kendi dünyasını inşa ediyor. Oysa Nihat başka bir dünyada'n. Kavuşur mu dünyalar? El birliği ederler mi bundan gayrısı için? Yine de o bakışlar*, ben seni alt ettim, bildiklerim senin bildiklerini...*

...

Asker Nihat'ın başına gelenler, sıradan bir askerin başına gelenlerden çok da farklı değil aslında. Komutanlardan zılgıt yemek, can sıkıcı işlerde çalışmak olur olmaz her askerin kaçınılmaz yazgısı. Yine de Nihat için dünyanın başka türlü döndüğünü biliyoruz. Elimizde garip biri olduğuna dair bilgiler var. En dikkat çekeni, okuduğu gazetelerin sayfalarında gezinirken, ölen insanların isimlerini kayda geçirdiği bir ölü defteri tutmuş olması. Bu türden bir garipliği izah etmek hayatına dair daha fazlasını gerektiriyor. Ancak bu konuda Abla'sının tanıklığına başvurmamız mümkün. Abla'sının anlattığına göre, bir gün evlerinde bahar temizliği yapıyorlar, kullanılmayan, işe yaramayan eşyaların ayıklanması ve atılması için babaları dışında tüm aile seferber oluyor. Derken malum deftere ilk Abla ulaşıyor. Defterin ön yüzünde bir etiket, üzerinde de ölü listesi yazıyor. Abla'sı *bu ne?* diye sorduğunda, Nihat'ın malumun ilanından sayılan açıklamasına, yüzüne yayılan koca-

man bir gülümseme eşlik ediyor, öyle sanıyoruz ki muhatabının da benzer bir tepki vereceğini düşündüğünden ilk kendisi gülme gereği duyuyor. Oysa Abla'sının yüzünde büyük bir şaşkınlık belirecektir. Daha garip olan, ölülere yönelen bu niyetin korkunç duyarlılığı karşısında Abla'sının yaşadığı şaşkınlığa kadar Nihat'ın da yaptığının pek farkında olmaması. Abla İkbal, böylece Nihat'ın ölüm kültürüne yönelik bilinen ilk deneyimin de tanığı oluyor.

...

Nihat'ın askerliği, hiç beklemediği bir zamanda başladı. Taşınmak üzereydiler. Abla'sı evlenmişti. Annesiyle babası yalnızdı artık. Para yoktu. Birliğe teslim olmak için gereken otobüs parasını nereden bulacaktı? Komşular yardım etti, mesele çözüldü. Peki ya ev meselesi? Bu zamanda ev bulmak, başlı başına bir meseleydi. Annesiyle babası yaşlı insanlardı sonra. Nasıl ev arayacaklardı bu durumda? Aksi gibi doktora başvurusu da reddedilmişti. Şimdi bekle bir yıl daha. Her şey üst üste geliyordu inadına. Askerliği gelip çatmıştı işte ve tam orta yerinde bir ateş, yanıyordu evi.

...

Ne yapacaktı? Nasıl söndürecekti bu ateşi?

Bu hislerle teslim oldu birliğine. Kalbinde ölüler, aklında evi, başına geleceklerden habersiz atıldı serüvenine. Yaşını duyan garipsedi önce, hassas kalbiyle karşılaştıklarında alay ettiler sonra. Yüksek lisans yaptığını söylediğinde saygı duyanlar oldu, kimi hoca, kimi kaymakam, kimi diplomat yaptı onu. Yine de akşam olup da karanlığa dönünce gün, tek bir şey kaldı geriye. Ev'i. Evinde yanan ateş. Annesiyle babası ne yapmışlardı? Evi bulmuşlar mıydı? Annesi ağlıyordu, *burada olsaydın oğlum* diyordu, *ne çok işe yarardın. Bir baban, bir ben, yok ki başkası...* Bunları duymak canını acıtıyordu Nihat'ın, çaresizliğe mahkûm oluşuna isyan etmek istiyor, ama hassas kalbinden ötürü yapamıyordu bunu. Gündüz komutanlardan yediği zılgıt, akşam yatakta duyumsadığı çaresizlik, bir an olsun rahat bırakmadı onu. Buna bir de sınıra yakın olmaları sebebiyle beliren ölüm endişesi eklendi. Başta yadırgasalar da zamanla alışıyordu askerler bu duruma. Zaten pek bilincinde oldukları da söylenemezdi ya... Burası sınıra yakındı doğru, ama yine de güvenli sayılırdı. *En son dört yıl önce bir baskın olmuş... artık daha korunaklı...* Anlaşılan askerliğin gündelik işleyişinde, ölüme ilişkin düşünceler de zamanla sıradanlaşıyordu. Nihat asla olağandan saymadı bu durumu. Kalbinde ölüler, ölüm düşüncesi hiç çıkmıyordu aklından. Korkudan ziyade, öldüğünde neler olabileceğini düşündüğü için böyleydi bu. Ölmek istemiyordu. Henüz değil diyordu, henüz değil. Yapacakları bitmemişti ki ölsün. Ölmemeliydi. İşte ikinci hayatım dediği bir zamanı duyumsamaya, ilk kez o günlerde başladı. Şayet sağ dönerse, hayatta kalır da yeniden kavuşursa evine, ikinci hayatı olacaktı bu. İkinci kez başlayacaktı hayatına. Hassas kalbiyle bastırdı bu fikri göğsüne Nihat ve aklıyla duyumsadı.

...

Necdet'i düşünüyor. Ne zaman başladı dostlukları, nasıl geldiler bu noktaya? Hep şüpheciydi arkadaşı. Hep şüpheden yana kuşanıyordu silahlarını. Öyleyken ne diye şaşırıyordu ki? Eninde sonunda ayrılacaktı yolları. Yine de bakmasaydı öyle... o bakışlar hiç çıkmıyordu aklından. Yeni bir dünya inşa ediyordu arkadaşı. Henüz çıktığı yolda, aşkla bakıyordu geleceğe. Nihat için böyle bir dünyanın gerçekliği meçhuldü. Antik zaman-

ların varlığını kabul etse de, o günlerin geri geleceğine inanmıyordu. Yine de yanında oldu arkadaşının. Dinledi onu. Akıldan olma yapılarla kurmasına yardım etti dünyasını. *Bilseydim, yapar mıydım?* Biliyordu, bildiğini itiraf etmekten kaçınsa da sıklıkla, biliyordu. Arkadaşı için bekledikleri geleceğin ikisi de farkındaydılar. Necdet araftayım dese de, aklı hep kurmak istediği dünyadaydı. Öyle olsa bile kalabilirdi Nihat, kalmayı seçebilirdi. Ama o bakışlar, ah o bakışlar... *sen korkuyorsun, oysa ben, şüphe edişimin bir sınırı yok!* Doğru, korkuyordu Nihat, olacaklardan en çok, o korkuyordu, arkadaşının susmasını bekliyordu bu yüzden, umutla bakıyordu yüzüne, belki bu sefer... ama küçücük bir ışık belirtisi bile yoktu ufukta. Necdet konuştukça, Nihat korktuğu son'un gelişine biraz daha alıştırdı kendini. Biraz daha yaklaştı yazgıdan bildiği son'a. Asırlık bir çınar nasıl devrilirse öyle hazırlanıyordu kaçınılmaz olana. Nasıl ki kendi içinde, kendisi bulmuştu kavgasını, beklediği sonu da aynı şekilde karşıladı. Necdet sustuğunda her şey bitmişti artık. Bir süre bakıştılar öylece. Arkadaşının son zamanlarda çok fazla sustuğunu hatırlayan Necdet, benzer bir durum karşısında ne yapacağını kestirmeye çalışıyor, yine de beklediğinden kaygılı, bir şeyler söylemesini istiyordu Nihat'ın. O da biliyordu ki uzun yıllara dayanan bu garip adamla olan dostluğu, bu geceden sonra değişecekti. Ama nasıl? Nereye doğru?

Konuşacak mıydı Nihat? Ya konuşmazsa? Ya yine susarsa?

...

Askerde kavgayı öğrendi Nihat. Hiç olmadığı kadar çok kavga etti. Daha önce söylemiştik. Anaerkil yetiştirilme tarzı, duyarlı kalbi, izahı güç gariplikleri başta durumunu güçleştirse de şatlar yine de kavga etmesi için elverişliydi. Hem de oldukça. Evinde yanan o ateş, askerde yaşadığı çaresizlik, mahrumiyetin en hakiki koşullarında onu bulan ölüm düşüncesi, evet, yok olmanın ne demek olduğunu ilk kez doğrudan duyumsuyordu Nihat. Ölüler için tuttuğu defterden sonra, ölüme daha önce hiç bu kadar yakın olmamıştı. O günlerde bunu sağlayan kendilik bilinci dediği bir duyumsama yeteneği olmuştu, askerde ise yok olma dediği şeyi tüm çıplaklığıyla yaşıyordu. Düşünceden de duygudan da önce geliyordu o. Bunu en çok ağlamak isteyip de ağlayamadığı zamanlar için tanımlıyordu Nihat. Annesi ağladığında, o da ağlamak istiyordu, ama ağlayacak bir yer yoktu askerde. Sevgilisinden ayrıldığı için ağlayan Mustafa'yı bile kafasına geçirdiği havluyla gizlemek zorunda kalmışlardı bir keresinde. İçinden, sessice ağlaması için de uyarmışlardı üstelik. Askerdeyken kavga etmek sıradandır. Olur olmaz her yerde kavgaya tutuşmak için can atan birilerini bulursunuz. Ancak kavganın böylesine resmedildiği ender anlarda, durum başkadır. Sıradan bir kavgada, taraflar sözde güçlerini kullanmak adına tüm cephanelerini kullanır. Bazen yumruk, bazen kafa; kimi zaman da küfürlü sözler iş görür. Ancak Mustafa'nın kavgasında, bunların hiçbiri görünmez. Bu türden bir kavga, görünen dünyanın nesneleriyle resmetmez kendisini. Aksine, o görünmeyen bir dünyada, gözle görülemeyen güçlerle yapılır. Mustafa'nın ağlamak isteyip de ağlayamaması, içine bastırdığı duyguların bir ifadesidir. Her bir duygu, dışa vurulmayı beklese de, Mustafa için tüm yollar kapalıdır. İçeride olanca ağırlığıyla biriken baskıdan kurtulmanın imkânsızlığı, var olmak istediği halde yokluğa hükümlü duygular kadar gerçektir. Yokluk, haliyle her duyguda biraz daha büyür. Sonuçta tüm duygular tek bir duyguda nihaî anlamını bulacaktır. Yokluk duygusu, bir virüs gibi yayılır. Her bir uzvu ele geçirir tek tek. Zaman geniş, varlık ise hiç olmadığı kadar yoksundur görüntülerinden. Var olma isteğine yönelen her

duygu, böylece daha başından yok hükmünde sayılır. Mustafa'nın döktüğü gözyaşı ya da acıyla olan inlemeleri, içeride olan biten kavganın sadece bir yansımasıdır. O kadar! Oysa içeride, saklı bir dünyanın en çetin savaşı yaşanmaktadır, bu Mustafa'nın, Nihat'ın ve daha nicelerinin görünmeyen kavgasıdır!

...

Yüzünde garip bir gülümseme, kuşkusuz içinde kopan fırtınayı saklamak isteyişinden, konuşmaya başladı Nihat. Sözcükleri özenle seçmeye çalıştığını belli edercesine yavaş konuşuyor, her cümlede biraz daha düşürüyordu tonunu. Sanki zamanda duygusal bir kopuşun somut hale geldiği an'ı belirginleştirmek istiyordu da buna hazırlıyordu muhatabını... *Sen, bir dünya kuruyorsun kendine. Belki de çoktan kurdun. Bir kısmında ben de vardım, biliyorum. Umarım bu dünya, beklediğin gibi insanlara umut olur. Nihat... Dur da konuşayım. Bunu en az senin kadar istiyorum... Hem belki bir gün ben de o dünyaya sığınırım. Belli mi olur? Ama ben başka bir dünyada yaşıyorum Necdet. Ve onun bir sahibi var. Senin iraden dünyalar kuruyor, benimkiyse; seçim yapabilir ancak, mümkün dünyalardan birini seçme özgürlüğüyle sınırlı o. Anlıyorsun değil mi ne demek istediğimi?* Anlamaktan çok, bir sezişti bu. Başka türlüsü de olamazdı zaten. Necdet arkadaşının söylediklerine bir anlam veremediğinden değil, kendisine yönelen anlamı kabul etmek istemediğinden yadırgıyordu bu ifadeleri. Nihat, aciz bir varlık olduğunu söyleyerek çekiliyordu. Üstelik kendisine söylüyordu bunları. Tanrı karşısında ya da aşkın bir varlığı işaret ederek değil. Doğrudan kendisine yönelikti bu ifadeler. Sen güçlüsün, ben aciz. Bizden arkadaş olmaz Necdet!

...

Nihat, ikinci bir hayat yaşadı mı? İkinci bir hayatı oldu mu gerçekten?

Askerden başına gelenlerden sonra, Nihat'ın hayatında bir şeylerin değişeceğini tahmin etmek güç değil. Dünyaya duyarlı bir kalp ile gelmiş olması kadar, ruhunda beslediği gariplikler de etkili bunda şüphesiz. Ancak askerlik, içinde barındırdığı koşullardan ötürü, yaşadığı deneyimlerin en özeliydi. Kavgasız yaşamıştı yıllarca, kavga nedir bilmeden yitip gitmişti ömrü, döndüğünde ise kavgayla yanıp tutuşuyordu ruhu. Yolda, otobüste yahut mahallede çatacak birilerini arıyor, babasıyla tartışmak istiyor, ablasını azarlıyordu sık sık. Annesine bile yükseliyordu sesi. Başta hoşuna gitti bu durum. Hiç olmadığı kadar güçlü hissediyordu kendisini. Nasıl ki çelikten kınında sahibine sadık, düşmanına keskindir bir kılıç, Nihat'ın öfkesi de inadına bileniyordu muhataplarına. Ancak çok geçmeden başka bir mesele çıktı önüne. Kavgayı askerde öğrenmişti. Nasıl kavga edileceğini biliyorsa da sonuçta askerlikte kazanılmış bir melekeydi bu. Peki ya şehirde, medeni hayatın içinde? Gün geçtikçe, kavganın askerliğe özgü doğasından uzaklaştığını hissediyordu. Medeni hayat, vadettiği imkânlarla yeniden fışkırıyordu topraktan. Üstelik mevcut koşulları da iyileşmişti. Babası emekli olmuş, borçlar ödenmiş, ev meselesi çözülmüştü. Kavgayı başlatan sebepler geride kalmıştı artık. İşte Nihat'ın ontolojik kaygısı böyle başladı. Kavuştuğu imkânlar, yokluk duygusunu hafifletse de kavga etme isteğinden bir şey götürmemişti. Aksine, her geçen gün biraz daha olgunlaşıyordu bu istek. Öyleyse; başka yolu yok, kavga edecekti!

Peki ne için? Nasıl?

...

Sabah güneşini güçlü hislerle karşıladı Nihat. Kötü bir gecenin sabahında ne zaman böyle uyansa, uzviyetinde taşıdığı garipliklere bir yenisini eklediğini düşünür, bir mânâ vermeye çalışırdı yaşadığına. Sanki ruhu içine düştüğü bunalımı kabul etmiyor da iyileşmek için türlü çareler arıyordu ve işte sabah güneşi de bu halin bir tercümesiydi. Ya bedeni? Bedeni de içinde miydi işin? O da çalışıyor muydu ruhuyla birlikte? Hem sonra başka bir mesele daha vardı. Kim sorumluydu bu bunalımdan? Ruhu mu bedeni mi? Aklı mı yoksa kalbi mi? Diyelim ki, kalbinde başlamıştı ilk. O zaman iyileşmek için yine kalbi mi başlıyordu işe önce. Bu durumda diğer uzuvları de eşlik ediyor muydu ona? Peki ya kalbi yeteri kadar güçlü değilse, aklı yetişiyor muydu imdadına o zaman? Güneş yeni bir günü müjdeleyen tüm sıcaklığıyla gülümsedi Nihat'a. Yüzünde o bilindik garip gülümsemelerin en güzeli, günü kucaklamak istercesine doğruldu yataktan. Gözlüğünü buldu, terliklerini giydi. Pencereden içeri süzülen gün ışığını, aynadaki aksini, odasındaki eşyaları; bir solukta göğsüne bastırdı dünyasını. Derken masanın üzerinde yarım bıraktığı romanına geldi sıra. Kaç gün olmuştu? Ne kadar zaman geçmişti üstünden? Sıklıkla tekrar eden bunalımların muhasebesini yapmak, en çok hafızasıyla karşı karşıya getiriyordu onu. Unuttukları kadar, hatırladıklarıyla da yöneldi masaya. Yeni bir gülümseme belirdi yüzünde. İfadesi büyük kalın harflerle yazılmış bir gülümseme. *Türkiye'nin Kavgası!* Kapağı çevirdi, güneş hiç olmadığı kadar yakıcı ve zaman olanca akışından uzak, ölesiye donuktu!

*"...Medeniyetinden bildiği topraklar, nasıl ki beka kaygısıyla yanıp tutu*şmuştu bir zamanlar*, o da evinde yanan ateşte yandı uzun bir süre. Annesinin ağlamalarıyla atalarının can çekişlerini bir tuttu hep. İkinci hayatına kavuşmak için verdiği savaşı, devleti kurtarmaya çalışanların kavgas*ına yakıştırmaya çalıştı mütemadiyen. Gördüklerini, duyduklarını *ve bildiği ne varsa kavgadan saydığı bir geleceğin hazırlayıcısı olarak taşıdı uzviyetinde. Onu bekleyen yazgıyı, sezmişti. Kavga edecekti...!"*

Fatma Ebrar Tuncel

CEVİZ KAVANOZU

Geçen sabahki ceviz olayından sonra iyice kafasını karıştıran ve hatta düşünürken kaşlarını çatacak kadar kafasını karıştıran bir şey oldu. Masasında üzüm buldu. Metal bir tabağın içinde iki salkım kokulu üzüm. Üzümlerin kokusu odayı doldurmuştu. Tabağın yanında az önce odadan çıkarken bıraktığı yarım bardak su vardı. Birkaç gündür misafir olduğu bu evde belki de misafir olduğundan, bu duruma anlam veremiyordu, ona karşı garip şekilde düşünceli davranılıyordu. Gariplik taşındığı ilk gün başlamıştı. Ev iki oda bir salondu. Bir odada ev sahibi kaldığından depo olarak kullanılan küçük odada kalacaktı. Bu odaya içlerine öteberisini koyduğu birkaç koliyle ilk girdiğinde, yerinden oynatabildiği büyük kutuları ve ağızları bağlı iri çuvalları üst üste koyarak yatağına kadar açtığı kısa ve dar koridordan geçerken bu durumu yadırgamamıştı. Aksini beklemiyordu. Eşyalar biraz düzenlenince arkalarında duran yatağın bir kısmı açığa çıkmıştı. Bir odası, kapısı ve yatağına ulaşmasını sağlayacak bir yolu vardı. Ona göre bu eşyaların yanında yaşardı. Oysa beklemediği bir şey oldu. Ev sahibi ona sormadan, ihtiyacı olup olmadığıyla ilgilenmeden eşyaları seçmeye ve gereksizleri atmaya başladı. O, gerek olmadığını ve bu şekilde de gayet rahat olduğunu söylese de ev sahibi odayı elinden geldiğince boşaltmak ve ona yer açmakta ısrar ediyordu. Gelişinin üçüncü günü neredeyse odanın yarısı

tamamen boşalmıştı. Bu, eşyalardan karşı duvara 4 adım demekti. Odanın bu boşalmış haliyle yatağının ayakucu eşyaların arkasında kalıyor ve yatağın ancak yarısı görünüyordu. Kolileri bir kenarda üst üsteydi. Hangi eşyasının nerede olduğunu biliyor ihtiyacı olan eşyaya göre kolileri kaldırıp indiriyor kısacası onları dolap gibi kullanıyordu. Ev sahibinin odayı boşaltmak ve ona alan açmak için gösterdiği çabaya şaşırsa da belli etmiyor ve her şey olağanmış gibi davranıyordu. Varlığı belirginleşirse yük olacağından korkuyor ve bu yüzden göze batmak istemiyordu. Yine bu yüzden ev sahibi ne dese yapıyor, odanın boşalmasına gerek olmadığı konusundaki ısrarından da vazgeçmişti, artık. Ne kadar az hareket eder odadan ne kadar az çıkar ne kadar az şey talep eder ve ne kadar çok gülümserse durumu o kadar silikleşir sanıyordu. Karşısındakinin, durumun gerçekliğini eleştirel bir gözle fark etmemesi için sanki her şey planladığı gibi ilerliyormuş da olan hiçbir şeyin bir önemi yokmuş gibi davranıyor ve her şeyi olağan karşılıyordu. Kendisi olayların üzerinde ne kadar durursa karşısındaki de o oranla durur sanıyordu. Paran var mı? Tabii var. Yoktu. Üşüyor musun, yorgan getiriyim mi? Yok ben üşümem zaten bu yetiyor. O çok üşürdü. ...'yı aradın mı, konuşuyor musunuz? Arıyorum arada, konuşuyoruz. Telefonlarına cevap alamıyordu. Kimse seni savunmuyor mu? Yok ama böyle daha iyi zaten boş yere başkaları dâhil olmasın. Aksini istiyordu. Sen yine de arada git. Tabi giderim biraz zaman geçsin... Gitmeyecekti.

Gariplik bunlarla bitmemişti. Bir gün kendini mutfakta yemek ararken buldu. Ocağın üzerinde duran tencerenin kapağını sessizce kaldırdı. Daha önce çok yapmıştı. Kapağı eli titremeden tamamen dik bir şekilde kaldırırsa metalin metalden ayrılırken çıkardığı o ses çıkmayacaktı. Başardı. Bir tencere sarmanın karşısında durduğunu görünce istemsizce dudağını ısırdı ve yemek yerine ancak kokusunu yutabilen insanlara mahsus o yutkunma geçti boğazından. Hazır kapağı kaldırmıştı, indirmeden önce bir tane sarma aldı. Kapağı da aynı dikkatle hiç ses çıkarmadan kapatmayı başardı. Mutfak kapısının kolundaki ekmeğe baktı. Bir yandan ekmekle bakışıyor, arasına sessizce ne koyabilirim diye düşünüyor, bir yandan ağzındaki lezzetin tadını çıkarıyordu. Ev sahibi akşam namazından sonra uyuyakalmıştı. İlerleyen yaşından olsa gerek geceleri uyuyamıyordu. O mutfakta sessize hareket etmeye çalışırken ev sahibinin sesini arkasında duydu. Ne yapıyorsun? Sarma aldığını gördüğünden korkarak yüzünü saklamak ihtiyacıyla arkası dönük konuştu. Bir şeyler atıştırayım dedim. Sarma yaptım, sıcakken pek tadı olmaz ama sen şimdi ye soğuyunca yine yersin. Yiyeyim mi? Ne demek, tabi yiyeceksin. Yoğurt var dolapta, kavun da al, istediğinle ye. Ev sahibi izin istenmesine kızmıştı. Yine yaşından olsa gerek fazla soruyu da yapılacak herhangi bir işte edilen tereddüttü de sevmiyordu. Ev sahibi mutfaktan çıkınca tabağına birkaç sarma koydu. Tabağına koyduğu kadarla doymazdı ama tabağına da çok alamazdı. Çözümü tabağını hazırlarken bir yandan ağzına da birkaç sarma atmakta buldu. Ev sahibinin tavırlarındaki garipliği anlamıyordu. Fazla ileri gitmemek damarına basmamak istiyor ve dikkatli davranmaya devam ediyordu. Öğrenecek çok şeyi vardı. Yine bir gün bu sefer buzdolabında yiyecek ararken ev sahibi oturduğu yerden yeni aldığı hiç de ucuz olmayan bir peyniri kastederek, "Zeytin da al o çok lezzetli bir şey" demişti. Bütün bunlar olurken ne olduğunu çok algılamıyor sadece söyleneni yapıyordu. Her defasında kafası karışıyor; her defasında içine bir hayret dalgası vuruyor, ardından her şeyi silerek çekiliyor ve onu bildiğiyle baş başa bırakıyordu. O dalga yine geldiğinde bu sefer gerisinde bilmediği bir şeyler bırakarak gidecekti.

Ev sahibi birkaç gün önce Köylüler Pazarı'ndan, organik sebze- meyve pazarı, bir poşet cevizle döndü. Marketten hazır iç ceviz almaktansa kendisi kırıp kavanozlara doldurmayı tercih eden bu ev sahibi, bu huyuyla tam bir eski topraktı. Hiçbir şeyin hazırına gitmez kendi yapardı ki bundandır misafir olduğu odadaki kutuların içi reçeller, turşular, yeşil ve siyah zeytinler, tuzlanmış balıklar, salçalar, kavurmalar, salamura yapraklar ve dahasıyla doluydu. İşin tuhafı hepsinin yenmesi ve yendikçe tazelerinin yapılmasıydı. Bunlar hiç de kışlık konserveler değildi. Tek bir kişi bütün bunlara nasıl yetişiyor, üstelik o kişi bastonla zor yürüyecek kadar yaşlıydı ve bunları nasıl yiyor anlam veremiyordu. Diğer gün masanın üzerinde bir kavanoz dolusu iç ceviz vardı. Sabah işe giderken bunlardan birkaç tane almış ve kavanozu havaya kaldırıp dikkatlice sağa sola çevirerek kavanozun haddinden fazla azalıp azalmadığını kontrol ettikten sonra birkaç tanesini geri koymuştu. Akşam geldiğinde her şey diğer günlerdeki gibi geçmişti. Yemek yemiş, ev sahibiyle biraz sohbet etmiş ve o odasında çalışırken haberlerde gördüğü ilginç bir olayı kendisine de göstermek isteyen ev sahibi heyecanla onu çağırdığında salona gitmişti. Sabah, kıyısına tanımadığı bir parça bırakacak olan o dalgayla karşılaşacağından habersiz işe gitmek için hazırlanırken yine ceviz kavanozuna yöneldi. Yerinde yoktu. Topuklarına kadar titredi. Sırtı ürperdi. Birkaç saniyeliğine nefesi kesildi ve kalbi iki üç defa göğüs kafesini doldurup geri indi. Bütün bunların sürdüğü kısacık saniyelerden sonra eski haline dönüp hazırlanmaya devam etti. İçi tekrar tamamen durulmuştu. Ev sahibi kavanozu saklamıştı. Dün aldığı cevizleri fark etmiş ve sayısını fazla bulmuş olacaktı. Çok fazla utanmakla beraber bunu bir daha yapmayarak tek seferlik bir sorumsuzluğu affettirebileceğini düşündü. Hata yapmıştı ama bir daha yapmayacaktı. Ev sahibi kavanozu saklarken kim bilir ne düşünmüştü. Açgözlü, sorumsuz, ne kadar da çok almış, kilosu ne kadar bunun öyle yenir mi şöyle koyayım da görmesin, ayıp ya... Yüzünü buruşturmuş muydu? Ev sahibinin hakkında düşüneceği muhtemel kanılar zihninden geçerken dışarıdan tüm olağanlığıyla uzun bir iş gününe hazırlanıyormuş gibi görünüyordu. Kim bilir ne zaman gitmesini isteyecekti? Yoksa istiyordu da söylemiyor muydu? Ev sahibi sonunda gitmesini istediğinde hissedeceği ve çoktandır zaten bunu istediğini anladığı o anı yaşamaya hazırlıyordu kendini. Kötü bir ihtimal de vardı: Ya o gitmesini isteyene kadar buraya alışsaydı? Cevizi almıştı. Yoksa çoktan alışmış mıydı? Gitmesi gerekiyordu. Bir an önce gitmeliydi. O sırada ev sahibi uyandı. Abdest aldı ve sabah namazını kıldı. Ardından televizyonu açıp her zamanki koltuğuna oturdu. Bir yandan önündeki dualar kitabını okuyor bir yandan haber dinliyordu. Sonra seslendi, karnını doyur da öyle çık meyve de yemiyorsun çöp gibi dolanıyorsun, her gün elli tane zeytin yemelisin saçın ilacı zeytin imiş, saçlarının dökülmesinden muzdaripti, ceviz de al ama onu peynirle yiyeceksin ben bir doktordan dinledim bak diyor ki cevizi yiyin ama peynirle yiyin onun vitamini öyle en çok oluyor demek ki... Yine yüzünü saklayarak geçip durduğu koridorda bunu duyunca aniden ev sahibine döndü. Yine şaşkınlığını gizleyerek salona girdi, ben kahvaltı yapmıyorum yanıma yemek aldım ama... Sözünü kısaca ve yine sanki planlı gibi burada kesti. Yemek masasında duran ceviz kavanozunu gördü. Demin orada olmadığından emindi. Hep orada mıydı? Nasıl görmemişti? Saklamamış mıydı? Ve ne olduklarının bile farkında olmadığı daha birçok soru geçti aklından. Nefes almayı bıraktı. Sessiz ama hızlı adımlarla avcuna birkaç ceviz alıp "Ben çıkıyorum, Allah'a emanet ol." dedi ve yine hiçbir şey düşünmeden sokağa çıktı. Ama bu sefer düşünmeden yapamıyordu. Alışılagelmemiş durumlar karşısında dondurduğu ve içine işlemesine izin vermediği düşünceleri bu sefer ondan habersiz ve izinsiz içine işliyordu.

TDED DERGİLERİ DİJİTAL ORTAMDA 1 OCAK'TAN İTİBAREN ÜCRETLİ OLACAK

Bugüne kadar ücretsiz olarak Türkiye Dil ve Edebiyat Derneği (TDED) tarafından yayımlanan Dil ve Edebiyat, Olağan Şiir, Olağan Hikâye ve Kardelen Çocuk dergileri 1 Ocak 2025 den itibaren dijital ortamda ücretli olarak okurla buluşmaya devam edecektir.

TDED dergilerine aşağıdaki bağlantıdan ulaşabilirsiniz:

https://www.tded.org.tr/tr/dergiler

Dil ve Edebiyat Dergisi, dil ve edebiyatla ilgili metinleri her ay okuyucusuna ulaştırarak yeni ufuklar kazandıran ve Türkiye Dil ve Edebiyat Derneği tarafından aylık olarak yayımlanan bir dil-edebiyat-kültür dergisidir. İlk sayısı Ocak 2009'da çıkmıştır. Çıktığı günden bu yana her ay şiir, hikâye, deneme, makale, inceleme, eleştiri, gezi, söyleşi türünde güçlü kalemlerin ortak gayretini bir araya getiren, günümüzün dil sorunlarını ve kadim edebiyat birikimini irdeleyen dosyalar eşliğinde birbirinden değerli sayılara imza atmıştır.

Uluslararası Akademik Hakemli Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, dil ve edebiyatla ilgili olup hakem sürecinden geçen makaleleriyle akademik çevrelerin ilgisini kazanan ve Türkiye Dil ve Edebiyat Derneği tarafından yılda iki kere yayımlanan uluslararası hakemli beşeri-sosyal bilimler dergisidir. 2010 yılından itibaren altı ayda bir Nisan ve Ekim aylarında yayımlanan *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Hakemli Dergisi*, 2017 yılından beri hem TR DİZİN ULAKBİM'de hem de uluslararası alan indekslerince taranmaktadır.

Derginin yayın dili Türkçe olmakla beraber her sayıda belli ölçüde İngilizce, Fransızca, Almanca, İtalyanca, Rusça, Arapça ve Farsça ile Azerbaycan, Kazak, Kırgız, Özbek, Tatar Türkçelerinden makaleler de kabul edilmektedir. Her sayı için yoğun bir makale akışı ve talep olmakla birlikte imkânlar ve yayın ilkeleri çerçevesinde belli sayıda makaleye yer verilebilmektedir. Uluslararası bir dergi olarak her makale için tek tek intihal raporu almaktadır. Dil ve edebiyatı konu eden oldukça geniş alana sahip makaleler hakem sürecinden sonra yayımlanmaya değer bulunmaktadır.

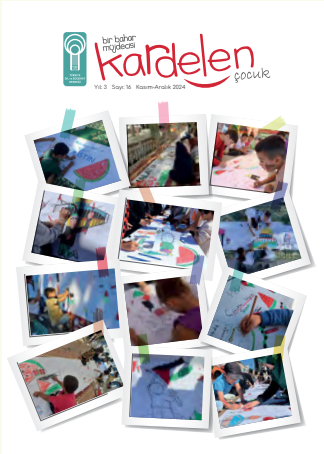
Olağan Şiir, daha çok genç şairlerin şiirlerinin yer aldığı her nesilden şairi bir araya getiren, şiire dair inceleme ve eleştirilere en az özgün şiirler kadar yer veren, iki ayda bir yayımlanan, **şiirimizin temel taşlarını ve günümüz şiirinin cereyanlarını tahlil eden, şiire yeni açılımlar kazandıran dosyalarıyla dikkat çeken bir şiir dergisidir.**

Olağan Hikâye, ilk sayısı Ekim 2020'de yayımlanan, özgün hikâye metinlerinin yanı sıra, hikâye üzerine makale, deneme, inceleme, araştırma ve eleştiri yazılarına yer veren, hikâyemizin geçmişten bugüne uzanan serüvenini, günümüzdeki hikâye yaklaşımlarını ve bu sürecin geleceğe yansımalarını tahlil eden, tür üzerine yeni fikirler oluşmasına zemin hazırlayan bir hikâye dergisidir.

Kardelen Çocuk, 7 yaş üzeri çocuklara yönelik hikâyelerin, denemelerin, biyografilerin, gezi yazılarının, bilgilendirici notların, oyunların, bulmacaların yer aldığı özgün çizimlerle dolu, yazar kadrosunu Türkiye'nin önde gelen çocuk edebiyatçılarının oluşturduğu iki aylık çocuk dergisidir.

BİRİNCİLİK ÖDÜLÜ
50.000 TL

İKİNCİLİK ÖDÜLÜ
35.000 TL

ÜÇÜNCÜLÜK ÖDÜLÜ
20.000 TL

MANSİYON ÖDÜLÜ/10 Kişiye
10.000 TL

15 ARALIK 2024'e kadar

ULUSLARARASI ÖĞRENCİLERİN KALEMİNDEN deneme yarışması

TÜRKİYE'DE AŞAMAK

•Türkiye'de sosyal hayat,
•Türk halk kültürü, örf ve adetleri, doğum ve düğün merasimleri,
•Türkiye'nin arkeolojik, mimârî, doğal ve kültürel zenginliği,
•Türk aile yapısı, misafirperverliği ve yemekleri,
•Türkçe öğrenme ve akademik eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunlar/ çözümler gibi konular hakkında yazılabilecektir.

BAŞVURU
15 Aralık 2024'e kadar
turkiyedeyasamak@tded.org.tr
0 212 581 61 72

Bilgi İçin:
www.tded.org.tr

TÜRKİYE DİL VE EDEBİYAT DERNEĞİ

YURTDIŞI TÜRKLER VE AKRABA TOPLULUKLAR BAŞKANLIĞI

@turkiyeyasamak

ULUSLARARASI ÖĞRENCİLERİN KALEMİNDEN "TÜRKİYE'DE YAŞAMAK" KONULU DENEME YARIŞMASI

Son başvuru: 15 Aralık 2024

Türkiye Dil ve Edebiyat Derneği'nin (TDED) Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) işbirliğiyle düzenlediği uluslararası öğrencilerin kaleminden "Türkiye'de Yaşamak" konulu deneme yarışması için başvurular devam ediyor.

Ülkemizde öğrenim gören, mezun olmuş, ülkesinde yaşayan ve Türkiye'ye dair hatırası olan, uluslararası veya misafir öğrenci statüsüyle Türkiye'de yaşamış kişilerin yazdıkları denemelerle katılacağı yarışmanın son başvuru tarihi 15 Aralık 2024. Bu statüdeki kişilerin Türkiye'de yaşamaya dair duygu ve düşüncelerini ifade etmeleri için düzenlenen yarışmada, Türkiye genelindeki lise ve üniversitelerde öğrenim görmüş herkes yarışabilecek.

ÖDÜLLER VE HEDİYELER

Birincilik ödülünün 50.000 TL, ikincilik ödülünün 35.000 TL, üçüncülük ödülünün 20.000 TL ve 10 kişiye verilecek olan mansiyon ödülünün 10.000 TL olarak belirlendiği yarışmada değerlendirme kapsamına alınan her katılımcıya kültürümüzü yansıtan bir hediye paketi sunulacak.

Kazananlar Ocak 2025'te açıklanarak Şubat 2025 içinde yapılacak törenle ödüller sahiplerini bulacak.

Dereceye giren metinler başta olmak üzere yayımlanmaya uygun metinler, Türkiye Dil ve Edebiyat Derneği tarafından kitap olarak yayımlanacak.

YARIŞMA ŞARTLARI

Uluslararası Öğrenciler İçin "Türkiye'de Yaşamak" konulu deneme yarışmasında katılımcıların tema olarak değerlendirebileceği örnek konular:

- Türkiye'de sosyal hayat,
- Türk halk kültürü, örf ve adetleri, doğum ve düğün merasimleri,
- Türkiye'nin arkeolojik, mimârî, doğal ve kültürel zenginliği,
- Türk aile yapısı, misafirperverliği ve yemekleri,
- Türkçe öğrenme ve akademik eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunlar ve çözümleri olarak sıralandı.

Metinlerin değerlendirilmesinde; konunun işleniş biçimi, akıcılık, duygu ve fikirleri en iyi şekilde yansıtma becerisi dikkate alınacak.

Deneme yazıları en az B1 seviyesinde ve 1.000-1.500 kelime aralığında olacak.

TDED tarafından belirlenecek jüri, uluslararası öğrencilere Türkçe öğretimi konusunda uzmanlaşmış öğretmen ve öğretim görevlilerinden seçilecek ve metinler jüri tarafından iki aşamalı bir değerlendirmeye tâbi tutulacak.

Katılımcılarımızın **https://www.tded.org.tr/tr/faaliyet-detay/yarisma-basvuru-formu-turkiyede-yasamak** bağlantısında yer alan başvuru formunu indirip doldurarak, yazdığı denemeyle (word ortamında) birlikte **turkiyedeyasamak@tded.org.tr** adresine göndermesi gerekmektedir.

YARIŞMA TAKVİMİ

- 15.12.2024 / Saat 24.00'a kadar başvuru alınacak.
- 15.12.2024-15.01.2025 / Jüri değerlendirmeleri yapılacak.
- Ödül programı Şubat 2025 içerisinde düzenlenecek.

TÜRKİYE DİL VE EDEBİYAT DERNEĞİ

DİL VE EDEBİYAT

OLAĞAN ŞİİR

DİL VE EDEBİYAT ARAŞTIRMALARI

OLAĞAN HİKÂYE

KARDELEN

Yer: **Türkiye Dil ve Edebiyat Derneği Genel Merkez**
Adres: **Merkez Mahallesi Feshane Caddesi No:3 Eyüpsultan / İstanbul**
İletişim: **0212 581 61 72 bilgi@tded.org.tr**

tdedtr tdedtr turkiyedilveedebiyat